ФОНДЪ Г. С. РАКОВСКИ

ИЗВЕСТИЯ
НА
НАРОДНИЯ ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ
ВЪ СОФИЯ

ГОДИНА IV — КНИЖКА I и II

BULLETIN
DU
MUSÉE NATIONAL D'ETHNOGRAPHIE
DE SOFIA

IV-ème ANNÉE — FASCICULE I et II

СОФИЯ — 1924 — SOFIA

FONDATION G. S. RAKOVSKI

СЪДЪРЖАНИЕ

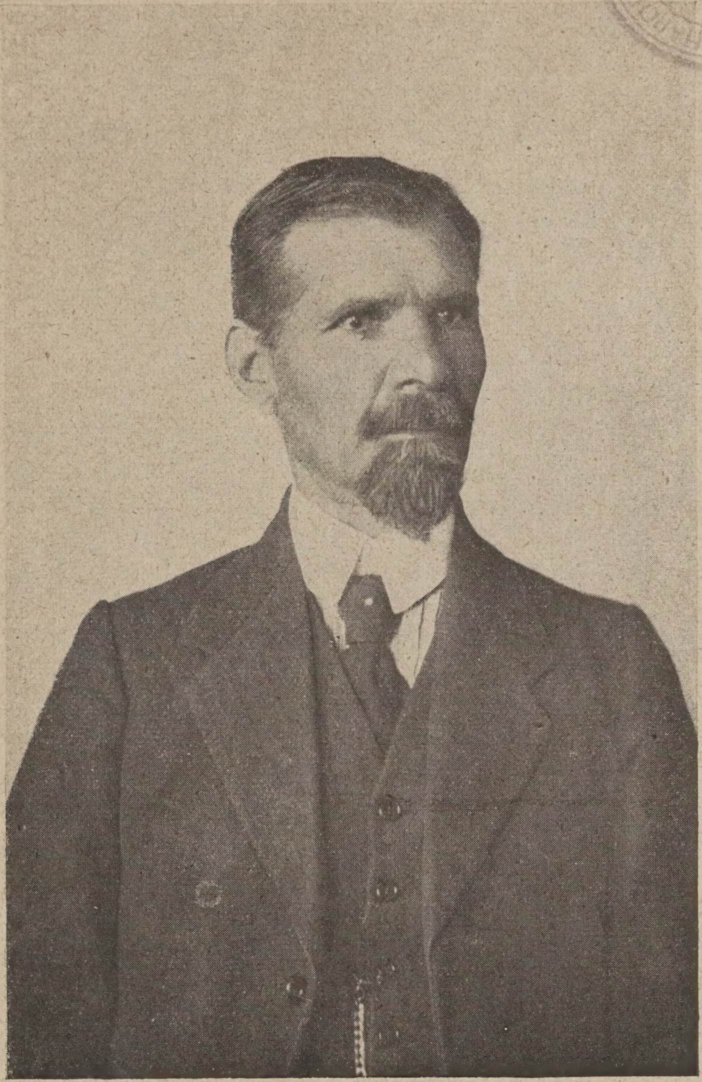
TABLE DE MATIÈRES

СТ. Л. КОСТОВЪ

АНТОНЪ П. СТОИЛОВЪ

1894—1924

Известия на Народния етнографски музей IV. 1924.

А. П. Стоянов

Презъ м. октомврий м. г. известниятъ въ нашата наука по многобройнитѣ си фолклорни приноси и студии Антонъ П. Стоиловъ завърши щастливо тридесетгодишна полезовита просвѣтна и научна дейность.

Роденъ на 15 февруарий 1869 г. въ с. Лешко (Горноджумайско), синъ на свещеникъ, той е ималъ възможность да получи първоначално и прогимназиялно образование въ гр. Дупница до края на учебната 1884/5 год., а срѣдно завършва въ Солунската мжжка гимназия презъ 1890 г. Въ продължение на четири години е учителствувалъ въ гр. Прилепъ. Следъ това постжпва въ Софийското висше училище и свършва по славянска филология въ края на учебната 1896/7 година.

Отъ тукъ нататъкъ почва неговата дългогодишна служба въ областьта на просвѣтата и културата — 1 година учитель въ Солунската мжжка гимназия (1897-98 г.), 1 година директоръ на Битолската класическа гимназия (1898-99 г.), 2 години директоръ на Солунската девическа гимназия (1899-1901 г.), 2 години учитель въ Солунската мжжка гимназия (1901-903 г.), 1 година директоръ на Одринската мжжка гимназия и на петокласното девическо училище (1904-905 г.), 3 години директоръ на Сърското педагогическо училище (1904-907 г.), 2 години директоръ на Солунската мжжка и търговска гимназии (1907-909 г.), 1 година директоръ на Одринската мжжка гимназия (1909-910 г.), 3 години главенъ екзархийски училищенъ инспекторъ въ Цариградъ (1910-913 г.), 5 години уредникъ въ Народния етнографски музей въ София (1913-918 г.), 3 години директоръ на сжщия музей (1918-921 г.) и отъ 5.X.1921 г. до днесъ уредникъ въ сжщия музей.

Като учитель, директоръ и инспекторъ при Екзархията, Стоиловъ е много допринелъ за напредъка на просвѣтното дѣло въ Македония и е оставилъ живи спомени у колеги и ученици отъ системна и плодотворна работа. Но най-ценна е научната работа на Стоилова, която съвпада съ началото на неговото учителствуване въ Македония. При липса на какви годе сносни условия за научни студии, при липса на библиотека и при най-строга цензура на чуж

дитѣ книги презъ стария режимъ въ Турция, Стоиловъ е намиралъ възможность и сили да превъзмогне всички мѫчнотии и да даде на нашата млада наука ценни приноси и студии. Какъ се е работило тогава въ Македония, се вижда отъ следната интересна случка, която Стоиловъ съобщава въ приноса си за Изговоръ на Ѣ въ Заровско-висошкия говоръ (Лѫгадинско). Следъ атентатитѣ презъ 1903 г. Стоиловъ е билъ арестуванъ въ Солунъ и въ книжата му било намѣрено едно писмо, въ което приятельтъ му Ник. Ив. Арнаудовъ съобщава думи съ носовъ изговоръ отъ гореказания говоръ — рънка, мънка, крънг, пент и др. Турскитѣ власти подозрѣли въ тѣзи думи нѣкакъвъ тайнственъ списъкъ и го задържали 84 дни въ строгъ тъмниченъ затворъ. Следъ като е миналъ въ България на служба въ Етнографския музей, неговата научна работа става по-значителна и тукъ той написва ценни по обемъ и съдържание студии.

Стоиловъ е работилъ най-много въ областьта на сравнителното изучване на нашия и чуждия фолклоръ, предимно славянския. Въ своитѣ студии той не само резюмира известнитѣ до сега въ науката изследвания, но внася и свои нови обяснения и схващания. Въ студията си Зазиждане живи човѣци въ основитѣ на нови градежи обори мнението на руския ученъ П. Сырку и доказа, че мотивътъ „Манолъ майсторъ" въ поезията на балканскитѣ народи иде отъ Гърция. Това негово мнение днесъ се възприема отъ науката. Въ студията си Легенъ-градъ въ югославянската поезия изясни произхода на „Легенъ-градъ", за който бѣха изказани твърде много неоснователни мнения. А въ студията си Грамада анализира обичая, споредъ сюжета на известната Вазова поема, като привежда еднородни обичаи отъ най-отдалечени страни и народи за сравнение и цитира известната до днесъ литература по въпроса. Въ редица фолклорни студии, като Магия за любовь и врѣда, Стрижба, Кукувицата въ поезията на славянитѣ, Молба за дъждъ, Почитане на огъня, Пари за прѣвозъ, (преведена и на сръбски), Защо е кѫсъ класътъ на житото, Живъ мъртвецъ и др. и др., авторътъ възъ основа на сравнителния методъ обяснява фактитѣ при пълно познаване на чуждата и наша литература.

Най-крупната му работа въ областьта на нашия фолклоръ е несъмнено неговиятъ Показалецъ на печатанитѣ прѣзъ XIX вѣкъ български народни пѣсни, въ две части — първата обема пѣснитѣ, печатани отъ 1815 до 1860 г., а втората обема пѣснитѣ отъ 1861 до 1878 год. Въ Показалеца сѫ събрани всички пѣсни, печатани презъ казания периодъ въ разни вестници,

списания, сборници и др. издания, нѣкои отъ които днесъ сѫ голѣма рѣдкость и недостѫпни за мнозина. Посочени сѫ и множество вариянти на тѣзи пѣсни. Този Показалецъ е необходимо помагало на всички, които боравятъ съ български фолклоръ.

Все така съ успѣхъ Стоиловъ е работилъ и въ областьта на българския езикъ. Неговитѣ изучвания по изговора на Ѣ, по изговора на носовкитѣ и Ѣ въ Заровско-висошкия говоръ, както и редъ материяли за изяснение на кирилометодиевския книжовенъ езикъ и изобщо за историята на българския езикъ сѫ ценни приноси въ нашата наука.

Стоиловъ е единъ отъ първитѣ наши учени, които сѫ посетили българскитѣ монастири Зографъ и Хилендаръ въ Св. Гора. Той описа рѫкописитѣ и хрисовулитѣ на Зографския монастиръ и бѣ щастливъ да открие въ този монастиръ първообраза на Паисиевата „История славѣноболгарская".

Презъ своето 20-годишно служене на просвѣтното дѣло въ Македония и Одринско, Стоиловъ е събралъ множество документи по възраждането на българитѣ. Възъ основа на тия документи и на спомени отъ живи още хора той извади отъ забвение много български книжовници отъ 18 и 19 в., чиито животъ и дѣла сѫ изложени въ книгата му Бѫлгарски книжовници от Македония, I, 1704-1878 г.

Неговитѣ сурови материяли по фолклора, езика и възраждането на българитѣ сѫ извънредно ценни, защото сѫ лично отъ него събирани и провѣрявани на самото мѣсто.

По-вечето отъ научнитѣ работи на Стоилова сѫ обнародвани въ изданията на Българската Академия на наукитѣ, на която е билъ избранъ като дописенъ членъ още въ началото на неговата научна кариера, а по-после и редовенъ.

Рано е привлѣкълъ вниманието на чуждия ученъ свѣтъ върху себе си Стоиловъ и неговитѣ фолклорни работи високо се ценятъ въ славянската наука (вж „Český Lid" XII, 160, „Lud" X-XI, 467-8. „Zbornik" za narodni život i običaje južnih slavena VIII 140; „Караџић" III, 1903 и др.).

За научната дейность на Стоилова говорятъ 258 книжовни трудове, на които давамъ систематиченъ хронологиченъ прегледъ въ следващия списъкъ.

КНИЖОВНИ ТРУДОВЕ

на

Антонъ П. Стоиловъ

Библиографски прегледъ[1]

Съкращения.

БПр.=сп. „Български Прѣгледъ". София, 1893—1900; *БСб.*=сп „Българска Сбирка". Пловдивъ и София, 1894—1915; *Известия* = Извѣстия на Народния етнографски музей въ София. София, 1921 и сл.; *ПСп.* = „Периодическо списание" на Българското книжовно дружество. София 1882 — 1910; *СбБАН.* = Сборникъ на Българската академия на наукитѣ. София, 1912 и сл.; *СбНУ.* = Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, отъ кн. XXVII Сборникъ за народни умотворения и народописъ. София, 1889 и сл.; *СпБАН.*=Списание на Българската академия на наукитѣ. София, 1912 и сл.

I

Етнография и фолклоръ

1891

1. Описание на село Лешко (Горно-джумайско). В-къ *Новини* I (Цариградъ) брой 22 (21.II).

2. Курбана у българитѣ. *Новини* I бр. 25 (14.III).

3. Описание на Царево-село (Пияничка нахия). *Новини* I бр. 3 (I.X.).

4. 42 гатанки отъ Горноджумайско. *СбНУ.* IV 256—257.

5. 1 народна пѣсень отъ с. Лешко, Горноджумайско. *СбНУ.* V. 21—22.

6. 3 народни пѣсни отъ Горноджумайско. *СбНУ.* V 35, 64—5.

7. 3 баяния отъ Горноджумайско. *СбНУ,* V 120

8. 55 пословици отъ Горноджумайско. *СбНУ.* V 205—206.

---

[1]) Тридесетгодишната книжовна дейность на Антонъ П. Стоиловъ започва съ „Сборникъ отъ български народни умотворения. Книжка I. Битови пѣсни". София", 1894. Преди тая година сѫ излѣзли по-малки работи, които се отбелѣзватъ на съответно мѣсто въ систематичния прегледъ.

9. 15 сватбени народни пѣсни отъ Горноджумайско. *СбНУ.* VI 40—44.

10. 1 народна пѣсень отъ Горноджумайско. *СбНУ* VI 54—55.

1892

11. Бѣлѣжки отъ Малешевската область и съсѣднитѣ й планини. *Новини,* II бр. 9 (22 X.), 10 (25.X.), 48 (10.III.). 52. (24.IX.); III бр. 21 (1.XII.)

12. 3 народни пѣсни отъ Малешевско. *ПСп.* XXXIX 957—961.

13. 2 народни пѣсни отъ Горноджумайско. *ПСп.* XL 660—661.

1893

14. 17 гатанки отъ Горноджумайско. *ПСп* XLI—XLI 949—950.

15. 17 сънотълкувания отъ Горноджумайско. *ПСп.* XLI—XLI 950.

16. 6 суеверия отъ Горноджумайско. *ПСп* XLI—XLI 950.

17. 1 народна пѣсень отъ Горноджумайско, *ПСп.* XLIII. 141—148.

1894

18. Два обичая отъ Горноджумайско: 1. суруваскаре и 2. прѣмозъ. *Новини* IV бр. 30 (4.I.).

19. Сборникъ отъ български народни умотворения. Книжка I. Битови пѣсни. София, 1894. 8°. 54+III+1.

20 2 народни пѣсни отъ Леринско и Горноджумайско. *Книжици за прочитъ* (Солунъ) II кн. IV—V 61.

21. 1 народна пѣсень отъ Горноджумайско. Сп. *Лоза* I (София) кн. V 26—28.

22. Село Лешко. *ПСп.* XLIV 275—287.

23. 1 народна пѣсень отъ Горноджумайско. *ПСп.* XLV 459—472.

24. 9 дѣтински пѣснички отъ Горноджумайско и Прилѣпъ. *ПСп.* XLVI 673—675.

25. 25 дѣтски игри отъ Горноджумайско и Прилѣпъ *ПСп.* XLVI 675—680.

26. 55 подигравателни и игрални стихотворения отъ Прилѣпъ и Горноджумайско. *ПСп.* XLVI 680—689.

27. Мариово. *ПСп.* XLVII 750—757.

28. 5 водички пѣсни отъ с. Витолища, Мариовско. *ПСп.* XLVII 809—811.

29. 10 пословици отъ с. Витолища, Мариовско. *ПСп.* XLVII. 811.

30. 22 гатанки отъ с. Витолища, Мариовско. *ПСп.* XLVII 811—812.

31. 1 народна пѣсень отъ Прилѣпъ. *ПСп.* XLVII 814—816.

32. 6 народни пѣсни отъ Горноджумайско, *СбНУ.* XI 32—37.

33. 48 гатанки отъ Прилѣпъ. *СбНУ.* XI 161—162.

1895

34. Сборникъ отъ български народни умотворения. Книжка II. Пѣсни изъ политическия животъ. София, 8°, 31+1.

35. Наумъ К. Таховъ, Сборникъ отъ македонски български пѣсни. София, 1895. Рец. въ *БПр.* II кн. IX—X 265—267=*ПСп.* XLIX 430—432.

36. 17 жетварски пѣсни отъ Горноджумайско и Прилѣпско. *ПСп.* XLVIII 977—984.

37. 2 лазарски, 2 водички и 5 георгевденски пѣсни отъ Прилѣпъ. *ПСп.* XLVIII 984—987.

38. Книжици за прочитъ. Издава книжарницата на К. Г. Самарджиевъ въ Солунъ. Книжка VI. Рец. въ *БПр.* III кн. I 154—155.

39. Луча. Књижевни лист, друштва „Горски Вијенац". Урєђуе књижевни одбор. Година I, свеска I—X. Цетиње, 1895. Рец. въ *БПр* III кн. II 159—160.

40 Родителската клетва споредъ нашата народна поезия. *БПр.* III кн. III 51—58.

41. Сънища и тълкуваньето имъ у народа. *БПр.* III кн. IX—X 188—208, кн. XII 59—70.

42. Н. Ѳ. Сумцовъ, Сказанія о проваливішихся городахъ. Харьковъ, 1896. 8°, 9. Рец. въ *БПр.* III кн. IX—X 253.

43. 1 народна пѣсень отъ Горноджумайско. *СбНУ.* XIII 18.

44. 19 георгевденски пѣсни отъ Битоля. *СбНУ.* XIII 25—28.

1897

45. Н. Ѳ. Сумцовъ, Пожеланія и проклятія (преимущественно малорусскія). Харьковъ, 1896. 8°, 26. Рец. въ *БПр.* IV кн. I 108—109.

46. Н. Ѳ. Сумцовъ, Литературная родная расказа г. Л. Ң. Толского „Чѣмъ люди живы?" (Легенды о покаяніи ангела, преимущественно малорускія). Харьковъ, 1896. 8°, 8. Рец. въ *БПр.* IV кн. II 130—131.

47. Книгописъ по етнографията на Македония. Изъ книжата на † Д. Матовъ. *БПр.* IV кн. V—VI 178—214.

48. 2 дѣтски пѣсни отъ Прилѣпъ. *СбНУ.* XIV 181—182.

49. 1 дѣтска игра отъ Горноджумайско. *СбНУ.* XIV 182.

1898

50. Магии за любовь и врѣда. *ПСп.* LV—LVI 157—182.

1899

51. Ясиката въ народната поезия. Фолклоренъ приносъ. *БСб.* VI кн. IV 156—159.

52. Произходъ на тютюна. Фолклоренъ приносъ. *БСб.* IV кн. IX—X 405—407.

53. Вѣрвания за кокичето. *БСб.* VI кн. XIX—XX 814—817.

54. Кукувицата въ народната поезия на славянитѣ. *БПр.* V кн. VII 73—87.

55. Жетварски обредъ. В-къ *Вѣсти* (Цариградъ) IX бр. 63 (15. VI.).

1900

56. Пари за прѣвозъ. Погребаленъ обичай. *БСб.* VII кн. VII 452—455. Преведено на сръбски езикъ отъ Тих. Р. Ђорђевић въ сп. „Караџић“ (Алексинецъ, 1901) III год., бр. 8 и 9. стр. 153—157 подъ заглавие Новац за превоз.

57. Стрижба. Фолклорна студия. *БПр.* VI кн. V 73—86

58. Легендата за Крали-Марко. Сп. *Мисъль* (София) X кн. VIII 539 — 542.

1901

59. Легендата за грѣшна майка. *БСб.* VIII кн. III 161—166.

60. Духовна пѣсень. *БСб.* VIII кн. V 295—298.

61. Богъ Велесъ. (Изъ славянската митология). Отъ Зд. В. Тоболка. Преводъ отъ чешки. *БСб.* VIII кн. VIII 533—537.

62. Молба за дъждъ. Фолклорна студия. *СбНУ.* XVIII 641—652.

1902

63. Размѣна. Фолклорна чъртица. *БСб.* IX кн. 1. 27—30.

64. Наказание на прѣподобни Касиянъ. *БСб.* IX кн. IX 563—565

65. Народнитѣ имена на мѣсецитѣ у българитѣ. *БСб.* XI кн. X 620—625.

66. Изъ бѣлѣжкитѣ на Д. Матовъ. *БСб.* IX кн. VIII 526—529.

67. Библиография и критически бележки за нѣкои съчинения по фолклора, езикознание и история въ *Věstník slovanské filologie a starožitnosti*. Ročník II. Bibliografie za rok 1901. Praha, 1902.

1903

68. Песя-вѣра *БСб.* X. кн. 1. 27—30.

69. Брада на нивата. *БСб.* X. кн. III 155—163.

70. Зазиждане живи човѣци въ основитѣ на нови градежи. *ПСп.* LXIII. 179—213.

71. Легенъ градъ въ югославянската народна поезия. *ПСп.* XLIV 237—248.

72. Věstník slovanské filologie a starožitnosti etc. Praha, 1903. Рец. въ *ПСп.* LXIII 147—148.

73. Folklor. Podrecznik dla zajmujących się ludoznawstwem. Ułożył George Laurence Gomme. 1901. Рец. въ *ПСп. LXIII.* 759—761.

74. Ат. Т. Илиевъ, Промѣни на човѣци или на духъ въ животни или въ други нѣща. Фолклорна екскурзия. (Сбирка отъ нови интересни четива. Съобщава Алекс. Боруйски, Пловдивъ, 1900. 9—10). Рец. въ *ПСп. LXIII* 762—767.

75. Бѣлѣжка за значението на фолклора. *Юбилеенъ сборникъ за десетгодишнината на „Българска сбирка“.* София, 1903. 18.

1906

76. Почитане на огъня. *ПСп. LXIV* 68—85.

1908

77. Въпросникъ за събиране вѣрвания за животни *БСб.* XV кн. 4, 228—229.

1910

78. Грамада. Фолклорна студия *ПСп. LXXI* 391—415.

79. Общославянски показалецъ на фолклора. *Втори подготвителенъ славянски съборъ въ София*. София, 1910. 172—175.

1911

80. Възпитателното значение на народнитѣ приказки. Сп. *Знание* (Одринъ) I. кн. II 53—54

1912

81. Стжпки по камъни. Фолклорна скица. *Сборникъ въ честь на професоръ Л. Милетичъ*. София, 1912, 352—355.

1914

82. Биографически бѣлѣжки за Д-ръ Христо П. Стоиловъ и преводъ отъ нѣмски на студията му „Класификация и стилистични обяснения на българскитѣ народни гатанки“. *СбНУ. XXX.* 1—146.

1915

83. Фолклоръ въ „Българска збирка. 1—XX годишнина. *БСб. XXI* кн. I 26—32.

1916

84. Пѣвческа школа въ с. Доб рско (Разложко). Сп. *Отечество* (София) III кн. 22—23, 11—12.

85. Показалецъ на печатанитѣ прѣзъ XIX вѣкъ български народни пѣсни. I. 1815—1860. София, 1916. 8°, XXIII+286.

1917

86. Жалѣйка. Сп. *Духовно-общественъ Прѣгледъ* (София) I бр. 2, 58—60.

87. Bulgarische Volksbrauche: 1. Das Pestuch; 2. Anzünden der Kamine am 1 Märs; 3. Eschka. *Deutsche Balkan-Zeitung* I (Sofia) № 84 (I. IV.).

88. Die Drachen Hochzeit und die Herkunft des Flussen Toplitza. *Deutsche Balkan-Zeitung* I № 136 (5. XII.).

89. Фолклорни разяснения. *Г. С. Раковски по случай 50-годишнината му. Отъ проф. Б. Пеневъ, проф. М. Арнаудовъ и А. П. Стоиловъ.* София, 223—249.

90. Защо е кжсъ класътъ на житото? Фолклоренъ очеркъ. Сп. *Общъ Подемъ* (София) I кн. XVIII 804—811.

91. Die junge Frau nach dem bulgarischen Volkslied. *Deutsche Balkan-Zeitung* I № 235 (5. XII).

92. Weinachts-und Neujahrsbrauche in Mazedonien: 1. Weinachten in Dorfe Mawrowo (Gostiwar Bezirk, Krais Tetowo) und 2. Neujahr im Dorfe Zagoritchani (Krais Kostur). *Deutsche Balkan-Zeitung* 1 № 252 (25. XII.).

1918

93. Bulgarische Volksbrauche: 1. Die Ipiphanias-Paten; 2. Vorbrüderung. *Deutsche Balkan-Zeitung* II № 13 (18. 1.).

94. М. Арнаудовъ, Българскитѣ празднични обичаи. (Походна войнишка библиотека № 48). София, 1918. 32°, 147. Рец. въ сп. *Развитие* (София) I кн. 3, 94—95.

95. Лоши очи. Фолклорна бѣлѣжка. *Развитие* I кн. 4, 108—109.

96. Ein Rundgang durch die Dobrudscha — Ausstellung. *Deutsche Balkan-Zeitung* II № 102 (8. V.).

97. „Rusalska Nedelja". Volkskundische Skizze. *Deutsche Balkan-Zeitung* II № 139 (22. VI.).

98. Показалецъ на печатанитѣ прѣзъ XIX вѣкъ български народни пѣсни. II. 1861—1878. София. 8°, 357.

99. Н. Начевъ, Мара бѣла българка въ нашия епосъ. *СбБАН* XI 1 36. Рец. въ *Deutsche Balkan-Zeitung* II № 188 (22. VIII.).

100. Кой езически празникъ замѣства Великдень? Сп. *Илюстрация Свѣтлина* (София) XXV (юбилейна книжка) 117—118.

1919

101. Кихане. Фолклорна бѣлѣжка. *Развитие* II кн. XI—XII 347—349.

1920

102. Живъ мъртвецъ. Фолклоренъ разборъ. *Сборникъ проф. Ив. Д. Шишмановъ*. София, 1920. 54—61.

103. Професоръ Ив. Д. Шишмановъ като фолклористъ. (По случай на тридесетгодишния му юбилей.). В-къ *Зора* (София) I бр. 292 (2. V.).

104. Вазовъ и Веда словена. *Сборникъ Вазовъ* подъ редакцията на проф. Д-ръ Ст. Романски. София, 1920. 127—134.

105. Сѣринъ кладенецъ. Народно прѣдание. В-къ *Народна Отбрана* II бр. 498 (20. XII.).

1921

106. Войникъ на сватбата на жена си. Сп. *Извѣстия* I кн. I 17—39.

107. Jan Stan. Bystroń. Słowianskie obrzędy rodzinne Kraków, 1916. Рец. въ *Извѣстия* I кн. I 59.

108. Българска етнография 1915—1920. *Извѣстия* I кн. I 60—64.

109. Братия Миладинови. *Народна отбрана* III бр. 525 (26. I.).

110. Заслуги на Дринова по фолклора. *Сборникъ С. С. Бобчевъ* подъ редакцията на Хр. Цанковъ. София, 1921. 85—93.

111. Автобиография на Раковски. Сп. *Училищенъ Прегледъ* (София) XX кн. 6 и 7, 218—229.

112. Фолклорниятъ сборникъ на Раковски. *Извѣстия* I кн. II 65—70.

113. Едно неизвѣстно писмо отъ Априлова. *Извѣстия* I кн. II 71—72.

114. Jan Stanisław Bystroń, Zwyczaje żniwiarskie w Polsce. Kraków, 1916. 8°, IX+293. Рец. въ *Извѣстия* I кн. I 114.

115. Българска етнография за 1921 година. *Извѣстия* I кн. II 116—117 и кн. III и IV 215—217.

116. Марко Цѣпенковъ. *Извѣстия* I кн. II 118—120.

117. Bulletin du Musée Ethnographique National de Sofia. I-e année, fascicules I et II, 1921, 8°, p. 120. Рец. въ *L'Echo de Bulgarie* IX № № 2315, 2316 и 2317.

118. Бѫлгарските хайдушки песни. В-къ *Развигор* (София) I бр. 29 (23. VIII.).

119 Ламитѣ и змейоветѣ въ народната поезия. *СпБАН*. XXII 159—173.

120. La répartition et le nombre des slaves. *L'Echo de Bulgarie* IX № 2334 (9. VIII.).

121. Димитѫр Матов 1896—1921. По случай на 25 годишнината отъ смѫртьта му (27 септемврий 1896). В-къ *Македония* (София) II бр. 167 (22. IX).

1922

122. Георги Стойков Раковски. По случай на 100-годишнината отъ рождението му (1821—1921) *Народна Отбрана* IV бр. 744 (14 I).

123 Жени-хероини. *Известия* II кн. III и IV 105—117.

124. Две народни песни отъ Шуменско. — Крѫщенка, в с. Жаблянъ (Радомирско). Магия в с. Логодажъ (Горноджумайско). *Известия* II кн. I и II 87—92.

125. Slavia. Časopis pro slovanskou filologii. Vydávají O. Hujer a M. Murko. Ročník I. Sešit I. Praha, 1922 8°, 195. Рец. въ *Известия* II кн. I и II 102—103.

126. Атанас Т. Илиев. В-къ *Слово* (София) I бр. 205 (17. XII.).

127. Две народни песни отъ Софийско и Леринско съ обяснителни бележки. *Известия* II кн. III и IV 152—156.

128. Магия за заврѫзване. *Известия* II кн. III и IV 156—158.

129. М. Арнаудовъ, Кукери и русалки, 1—244. — Вградена невѣста, 245—528. Студии върху българскитѣ обреди и легенди, часть III и IV (СбНУ. XXXIV, 1922). Рец. въ *Известия* II кн III и IV 172—174.

130. Извѣстия на семинара по славянска филология при Университета въ София. Излизатъ подъ редакцията на проф. Л. Милетичъ, уредникъ на семинара. София, 1921. Книга IV. Рец. въ *Известия* II кн. III и IV. 174—177.

131. Атанас Т. Илиев. *Известия* II кн. III и IV 181—182.

132. Бѫлгарска етнография за 1922 година. *Известия* II кн. III и IV 183—184.

1923

133. Bulletin du Musée National d'Etnographie de Sofia. II-me année, fascicules III et IV. Sofia, 1922, p. 105—186. Рец. въ *L'Echo de Bulgarie* (Sofia) X № 2764 (30. I.).

134. Najden Guerof et le folklore bulgare. *L'Echo de Bulgarie* X № 2758 (10. III.).

135. Атанас Т. Илиев. Животъ и книжовно-обществена дейност. *Юбилейна книжка*. Стара-Загора, 1923. 5—23.

136. Народни песни отъ мелнишко. *Известия* III кн. I и II 47—59 и III и IV 142—148.

137. Проф. М. Арнаудовъ, Историята на една балада. Мотивѫт „Павлета делия и Павлетица млада“ в народната поезия, у П. К. Яворовъ и П. П. Славейков. (Сп. *Пролом* II 1923 — Мартъ 30 кн. 5 и 6 стр. 145—161). Рец. въ *Известия* III кн. I и II 67—68.

138. Георги Трайчевъ, Дойранъ и неговото езеро. София. 1923 16°, 52 Рец. *Известия* III кн. I и II 74—75.

139. Георги Трайчевъ, Прѣспа. (Македонска библиотека № 3, 4 и 5). София, 1923 8°, 92. Рец. въ в. *Независима Македония* (София) I бр. 32 (16. XI.).

140. Adolf Strauss. *La Bulgarie* (Sofia) I № 121 (18. XI.) = по български въ в. *Демократически Сговоръ* (София) I бр. 43 (22. XI.).

141. Вѫпроси по фолклора. *Известия* III кн. I и II 77—78.

142. Л. Ванковъ, Геологически изучвания въ юго-западна Тракия и източна Македония. *(СпБАН.* AXIV, стр. 113—185). Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 149.

143. Prof. Dr. František Pospíšil, Lidové písně fonautograficky na Moravě nasbírané. (Texty a studie). Separata z „Časopisu Vlasteneckého musejního Spolku v Olomouci“. Ročník 1920 a následující. V Brně, 1920. 8°, 16. Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 147—150.

144. Jan Máchal, Slovanské literatury. Díl I. (Novočeská bibliotéka vydávaná nákladem Národního Musea. Čislo XXXVI). V Praze, 1922. 8°, VIII + 319. Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 150—153.

145. Dr. Jiří Polívka, Súpis slovenských rozprávok. (Collection de contes slovaques populaires). Napísal. — Slovensku úpravu obstaral Fr. Heřmanský. Svázok I. Vydala Matica slovenská s podporou Českej Akademie Věd a Umĕn. V. Turčianskom Sv. Martine, 1923. 8°, XIII + 335. Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 153.

146. J. Polívka, Filosof jízdným koněm ženým. V Praze, 1923. (Изъ „Národopisný Věstník“ XV 64—80) Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 154.

147. K. A. Medvedcký, Sto slovenských l'udovych ballád. Bratislava, 1923. 8°, 150. Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 154.

148. Wiener Zeitschrift für österreichische Volkskunde. (Vormals „Zeitschrift für österreichische Volkskunde“). Herausgegeben vom Verein für Volkskunde in Wien mit Unterstützung der notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft. Geleitet von prof. Dr. M. Haberlandt. Wien, 1923. 28 Jahrgang, Heft 1 und 2. 8°, 16 + 16. Рец. въ *Известия* III кн. III и IV 154—155.

149. Българска етнография за 1823 година. *Известия* III кн. III и IV 163—165.

II

Езикознание

1893

150. Материялъ за българския рѣчникъ отъ Горноджумайско. ПСп. XLI-XLII 951—960.

151. Материялъ за българския рѣчникъ отъ гр. Прилѣпъ. ПСп. XLIII 149—152.

1894

152. Думи и мѣстни названия отъ с. Витолища (Мариовско). Псп. XLVII 812—816.

153. Материялъ за българския рѣчникъ отъ гр. Прилѣпъ. Псп. XLVIII 817—820.

1895

154. Отговоръ на К. А. Шапкаревъ. (По поводъ на статията му въ *ПСп.* XLVIII 991—995). *БПр.* II кн. VII 148—150.

155. Материялъ за българския рѣчникъ отъ Горноджумайско. *ПСп.* XLVIII 988—990.

1896

156. Филологически материялъ. Думи, които се говорятъ въ село Владимирово (Малешъ). Записалъ Ст. П. Ивановъ. *Новини* VI бр. 53. Рец. въ *БПр.* III кн. IV 124-127.

157. Б. М. Ляпуновъ, Д-ръ Ватрославъ Облакъ. Критико-біографическій очеркъ. Харьковъ, 1896. 8°, 19. Рец. въ *БПр.* III кн. XII 141—143.

1897

158. Й. Д. Топковъ, граматични упражнения по български езикъ: 1) за II отдѣление — 14 стр., за III отдѣление — 20 стр, за IV отдѣление — 33 стр. София, 1897. Рец. въ *БПр.* IV кн. V—VI 272—273.

159. V. Oblak, Kleine grammatische Beiträge („Archiv für slavische Philologie", Band XIX Heft 3 und 4, 321—328). Рец. въ в. *Новини* XIII бр. 98 1 (8.X.).

1898

160. С. Панаретовъ, Филологически бѣлѣжки (в. „Новини" III бр. 46). Рец. въ *Новини* VIII бр. 98.

161. Рефлекси отъ старобългарски изговоръ на Ы въ новобългарскитѣ нарѣчия. *ПСп.* LVIII 566—576.

1899

162. Етимологически бѣлѣжки. *БСб.* VI кн. 19—20, 914—915.

1901

163. Остатъци отъ носовки въ говоритѣ на Висока и Зарово. *ПСп.* LXI 703—712.

1905

164. Христоматия за I класъ. Отъ А. П. Стоиловъ и Д. Мирчевъ. Издава книжарницата на К. Г. Самарджиевъ и С-ие въ Солунъ. Варна, 1905. 8° 107; за II класъ. Варна, 1905. 8°, 135+III; за III класъ. Варна, 1905. 8° 122+8.

1906

165. Изъ историята на Зографското глаголическо евангелие. *БСб.* XIII кн. 9, 546—551.

1910

166. Излетъ по нашата диалектология. *БСб.* XIIV кн. 4 217—224.

1914

167. Изговоръ на ѣ въ Заровско-висошкия говоръ (Лжгадинско). *СпБАН.* VIII 159—164.

1915

168. Нѣколко български прѣкори отъ Македония и Одринско. *СпБАН.* X 147—161.

1921

169. Остатъци отъ носовкитѣ въ с. Лобаница, Корчанско. Сп. *Българска рѣчь* (София) I кн. 3-4, 36.

1922

170. Проф. Н. И. Милевъ, Бжлгарски лични и семейни имена от XVIII век („Известия" на Народния етнографски музей I кн. III и IV 140—180). Рец. въ сп. *Духовна Култура* (София) I кн. 11 и 12, 116—117.

III

Исторически паметници и история на българското възраждане

1893

171. Тросковский манастиръ „Съборъ св. Архангелъ Михаилъ". *Новини* IV бр. 9 (19.X.).

1899

172. Н. Д. (Дурново?), Бугарска пропаганда у Маћедонији и маћедонско питање. Превео П. Ш. 8°, 28 стр. Рец. въ *БПр.* VI кн. II 128—130.

1900

173. На гости въ Зарово и Висока. *БСб.* VII кн. X 632—647.

174. Въ Трѣскавския монастиръ. *СбНУ.* XVI-XVII 492—496.

1903

175. Прѣгледъ на славянскитѣ ржкописи въ Зографския манастиръ. *Приложение* на „Църковенъ Вѣстникъ" кн. VII, VIII и IX 1903. 117—160.

1905

176. Грамоти въ Зографския монастиръ. *БСб.* XII кн. 2 и 3, 170—173.

1907

177. Писмо отъ Хаджи Викторъ Зографски до Илариона Търновски. *БСб.* XIV кн. I 43—44.

178. Изъ дѣйностьта на Неофита Бозвели и смъртьта му. Сп. *Прѣгледъ* (София) I кн. II 84—93 и кн. III 144—152.

179. Изъ живота и дѣйностьта на архимандрита Антимъ Ризовъ. *Учил. Прѣгледъ* (София) XII кн. II 537—550.

1908

180. Хрисовулъ отъ царь Иванъ Шишманъ, даденъ на монастиря „Св. Богородица" при с. Драгалевци въ Витоша *Прѣгледъ* I кн. V 252—255.

181. Сълзи на България. Стихотворение отъ 1825 год. *Прѣгледъ* I кн VI и VII 339—344.

182. Бѣлѣжки по компилацията на отдавания хрисовулъ на Ивана Калимана I, даденъ на Зографския манастиръ. *Zbornik u slavu Vatroslava Jagića*. Berlin, 1908. 81—96.

1909

183. 11 май. Христоматия за III класъ отъ Д. Мирчевъ. Солунъ, 1909. 156.

1910

184. По възраждането на българитѣ въ Сѣръ. *Архивъ на Министерството на народното просвѣщение*. II кн. 2, 20—34.

1911

185. Архимандритъ Иоана Маджаровъ. *Вѣсти* бр. бр. 130 и 131 (26. и 28. VII.).

186. Наши писатели и прѣписвачи отъ XIV до XVIII вѣкъ. *БСб.* XVIII 373—375.

1912

187. Прѣписи, прѣработки и първообразътъ на „История Словѣноболгарская" отъ Паисия Хилендарски. В-къ *Юбилеенъ Гласъ* (Цариградъ) I бр. 69 (3.IV.).

188. Въ „тихата килия" на о. Паисия Хилендарски. Сп. *Славянски Гласъ* (София) X кн. V и VI 175—177.

1913

189. Спомени отъ Солунската българска мѫжка гимназия „Св. Кирилъ и Методи". *Учил. Прѣгледъ* XVIII кн. 3, 199—206.

190. Археологически бѣлѣжки изъ Тракия. Сп. *Извѣстия на Българ. археол. дружество* (София) III св. 2, 308—310.

1914

191. Архимандритъ Евлогия. В-къ *Слово* (София) I бр. 1 (8.I.).

1916

192. Рѫкописна архиерейска служба отъ епископъ Софрони Врачански. *Църковенъ Вѣстникъ* (София) XVII бр. 28 (22.VII.).

193. Тригодишна сръбска култура въ Македония. *Отечество* IV бр. 16 и 17, 3—4.

1917

194. Едно писмо на Драгана Цанковъ. *Духовно-общественъ Прѣгледъ* I бр. 3, 92—94.

195. Изъ миналото на София. *Духовно-общественъ Прѣгледъ* I бр. 4, 123—124.

196. Изъ миналото на градъ Враня. В-къ *Моравски Гласъ* (Нишъ) I бр. бр. 52 и 53 (17. и 18. VIII.).

197. Паметна плоча за Мицкевича въ Цариградъ. *Полски Бюлетинъ* (София) I бр. 10 (18.IX.).

198. Обиколка въ източна Македония. В-къ *Военни Извѣстия* (София) XXVI бр. бр. 204 (10. IX.), 209 (16. IX.), 213 (21. IX.) и 214 (22.IX.).

199. Д-ръ Юзефъ Зачински. *Полски Бюлетинъ* I бр. 18 (15.IX.).

200. Архимандритъ Хаджи Павелъ Божигробски. *Общъ Подемъ* I кн. XI 578—588 и кн. XII 635—642.

201. Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ, Студии изъ областьта на българското възраждане. В. И. Григоровичъ, неговото пѫтешествие въ Европейска Турция (1844—1845) и неговитѣ отношения къмъ българитѣ. *СбБАН.* VI 221. Рец. въ *Общъ Подемъ* I кн. XI. 619—620.

202. Йорданъ Ивановъ, Българитѣ въ Македония. Второ допълнено издание. София, 1917. 8°, V+381 съ една етнографска карта и статистика. Рец. въ *Общъ Подемъ* I кн. XI 618—619.

203. Митрополитъ Синесия. В-къ *Миръ* (София) XXII бр. 5311 (22.XII.)

204. Бѣлѣжки и документи отъ миналото на българитѣ въ Македония. *СбБАН.* IX 1-30.

1918

205. Изъ миналото на българитѣ въ Македония. *Дух.-общ. Прѣгледъ* I бр. 10, 291—294.

206. Кръстъ на Мачинската черква. *Общъ Подемъ* II кн. IV 161—167.

207. Първични въздѣйствия на българското възраждане. *Общъ Подемъ* II кн. VI 276—287.

208. Йорданъ Попъ Георгиевъ и Ст. Н. Шишковъ, Българитѣ въ Сѣрското поле. Издирвания и документи. Приложения на двѣ факсимилета и една карта. Пловдивъ, 1918, 8°, 29. Рец. въ *Общъ Подемъ* II кн. VII-VIII 394—9.

209. Мемоаръ отъ басарабскитѣ българи, граждани на Българското царство. София, 1918. 4°, 29. Рец. въ *Общъ Подемъ* II кн. IX-X 474—476.

210. Солунски дѣйци по нашето възраждане. *Развитие* I бр. 9, 267—271.

211. Участие на Америка въ нашето възраждане. В-къ *Радикалъ* XIV бр. 219 (17.X.).

1919

212. Автобиография на Коне Г. Самарджиевъ. *Развитие* II XI-XII 331—335.

1920

213. Честитъ день. *Църков. Вѣстникъ* XXII бр. 1 (14.III.).

214. М. Т. Радивоевъ, Попъ Андрей Робовски. (*СбБАН.* XI 1—42). Рец. въ *Духовна Култура* I кн. 1 и 2, 141—142.

215. Д-ръ Л. Милетичъ, Едно бѣлѣжито послание на Цариградската патриаршия до българитѣ въ Дебърско (1849). (*СпБАН.* XVIII 17—30). Рец. въ *Духовна Култура* I кн. 3 и 4, 393—295.

1921

216. Едно писмо отъ Константина Миладиновъ. В-къ *Македония* II бр. 114 (30.I.).

217. Двѣ неизвѣстни стихотворения отъ Неофита Бозвели. *Учил. Прѣгледъ* XX кн. 4, 129—133.

218. За градъ Прилѣпъ. В-къ *Македония* II бр. 141 (12.V.).

219. На празника „Св. св. Кирилъ и Методи" въ Солунъ. В-къ *Св. св. Кирилъ и Методи* 24/11 май 1921. (Издава Министерството на народното просвѣщение). София, 1921. 21.

1922

220. Бжлгарски книжовници от Македония. I. 1704-1878. София, 1922. 8°, 92.

221. Св. Кирил и Методий. *Цжрковен Вестник* XXIII бр.12-13 (27. V.).

222. Празнуване паметта на св. св. Кирил и Методия *Учил. Преглед* XX, кн. 5 и 6, 331—337.

223. Разговоръ на единъ бесарабски българинъ. *Дух. Култура* II кн. 13 и 14, 57—67.

224. Един ферман за строеж на цжрква. *Известия* II кн. I и II 84—86.

225. Петъръ Никовъ, Архивата на варненската матрополия отъ прѣди освобождението. (Изъ „Годишникъ на Софийския университетъ" кн. XVIII) Рец. въ *Известия* II кн. III и IV 180.

226. Историческият отдел при Народният етнограф ски музей въ София. *Известия* II кн. III и IV 181.

1923

227. За нащитѣ стари общественици и книжовници. В къ *Слово* I бр. 259 (23. II.).

228. Valeri Pogoreloff, Jndex des anciens livres bulgares (1802-1877). Sofia, 1923. 8°, VI+795. Рец. *L'Echo de Bulgarie* X № 2788 (28. II.) и № 2789 (1. III.). Валерий Погорелов, Опис на старите печатани бжлгарски книги. (1802—1877). Рец. въ *Известия* III кн. I. II 68—70.

229. Вестник „Солунъ". *Слово* I бр. 277 (16. III.).

230. Спомощници и дарители на книги за Македония. В-къ *Независима Македония* (София) I бр. 5 (22 III.).

231. Краятъ на Велчовата завѣра отъ 1835 г. *СпБАН.* XXV 119—129.

232. Найден Геров 1823—1923. *Известия* III кн. I и II 3.

IV

Народно образование и възпитание

1893

233. По въпроса за селский учитель въ Вилаетитѣ. *Новини* III бр. 40 (12. II.).

234. Петко Колевъ. *Новини* IV бр. 19 (23. XII.).

1895

235. Читанка за IV отдѣление. Съставилъ А. Науковъ. Второ прѣработено издание. Издание и печатъ на книжарницата К. Г. Самарджиевъ и Сие въ Солунъ и Прилѣпъ. Солунъ, 1891. 8°, 132 Рец. въ сп. *Учитель* (Пловдивъ) II кн. IV 459—460.

1896

236. М. В. Веселовић, Статистика српских школа у турском Царству за 189 2/3 и 189 3/4 школску годину. Београд, 1896. Рец. въ *БПр.* III кн. X-X 240.

1917

237. Къмъ историята на учебното дѣло въ гр. Елена. Сп. *Седмиченъ Прѣгледъ* (София) I бр. 7, 9.

238. Грижи на Александра Екзархъ за просвѣтата на българския народъ *Дух.-общ. Прѣгледъ* I бр. 6, 187—190.

1918

239. Къмъ историята на Габровското училище. *Общъ Подемъ* II кн. IX-X 456—462.

V

Обществени, литературни и политически въпроси

1891

240. Главнытѣ причины на сиромашiѭтѫ. По Самуила Смаилса. В-къ *Зорница* (Цариградъ) XVI бр. 52 (28. XII.).

1892

241. Лъвътъ, вълкътъ и лисицата. (Басня). Сп. *Младина* (Шуменъ) I кн. 9—10.

242. Разбойничеството при пчелитѣ. Сп. *Пчелина* (Пловдивъ) II кн. 9, 207—208.

1894

243. Болестьта „дрисъкъ" у пчелитѣ. (Полезни съвѣти). *Цѣлина* II кн. 2, 43.

1900

244. Календарче св. Кирилъ и Методий за високосната 1900 година. Издава книжарницата на К. Г. Самарджиевъ и С^ие^ въ Солунъ и Прилѣпъ. Подъ редакцията на В. Кѫнчовъ. Година XVII. Солунъ, 1900. 16°, 130. Рец. въ *БПр.* VI кн. V 106—108.

1914

245. Участие на семитскитѣ народи въ културата, *БСб.* XX кн. 4, 258—264.

1915

246. Въ Цариградъ прѣзъ балканската война. *Отечество* II кн. 4 и 5, 102—104.

1917

247. Der Woiwoda Stojan Tschawdar. *Deustche Balkan-Zeitung* I № 75 (21. V.).

248. Добри Немировъ, Другиятъ. София, 1918 8°, 153. Рец. въ *Развитие* I кн. 13, 414—415.

249. Българи и сърби. *Радикалъ* XIV бр. 248 и 249 (20. и 21. XI.).

1919

250 Проф. Б. Цоневъ, Происходъ, име и езикъ на моравцитѣ. София 1918. 8°, 84. Рец. въ *Развитие* II кн. IV 124—125.

251. Боянъ Пеневъ, П. Р. Славейковъ. София, 1919. 8°, 109. Рец. въ *Развитие* II кн. IV 126.

1920

252. „Подъ Игото" потвърденъ отъ турската цензура. В-къ *Утро* (София) IX бр. 3383 (24. X.).

1921

253. За паметникъ на сина си. *Нар. Отбрана* III бр. 528 (29. I.).

254. Една ценна архива. Сп. *Слѫнце* (София) III кн. 9, 167—173.

1922

255. Раковски въ услуга на руските войски през кримската война. *Нар. Отбрана* IV бр. 744 (14. I.).

256. Самовила. Поема отъ Георги Динковъ. Сп. *Македония* (София) I кн. V. . . .

1923

257. Vassil Levski à l'occasion du sinquant anaire de sa pendaisou *L'Echo de Bulgarie* X № 2775, 6, 7 и 8 (13.II—16.II.).

258. N. Staneff, Vassil Levski. Sa vie et son activité d'apôtre. Sofia 1923. 16°, 204. Рец. въ *L'Echo de Bulgarie* X № 2783 (22. II.).

Отъ изброенитѣ трудове сж преведени на нѣмски езикъ, безъ литература, въ Deutsche Balkan-Zeitung I und II (1917—1918) следнитѣ: бройка 50 подъ заглавие Liebes-und Schadenzauber (II №№ 113, 114 и 115), бр. 52 — Der Tabak (II № 92), бр. 53 — Schneeglöcken Sage (II № 101), бр. 54 — Der Kuckuck in des slawischen Volksdichtung (II № № 197 и 198), бр. 56 — Tod und Auferstehung (I № 43), бр. 58 — Krali Marko lebt. Sage (II № 28), бр. 69 — Der Barts des Ackers (II № № 144 и 145), бр. 74 — Der Verwandlung des Menschen zum Wolf (II № 185), бр. 76 — Lebendiges Feuer (II № № 82 и 83), бр. 81 — Stapfen im Stein) (II № 110), бр. 84 — Die Gesanschule im Dorfe Doberko, Bezirk Raslog (II № 55) и бр. 90 — Warum sind die Kornähren nicht länger? (II № № 159 и 160). Също сж преведени въ сжщия вестникъ първитѣ петь души книжовници отъ бр. 220 подъ заглавие Bulgarischs-Mazedonische Schriftsteller der 18 und 19 Iahrhunderts (II № № 210 и 112). А първитѣ 16 книжовници отъ сжщата книга подъ сжщата бройка сж преведени и на френски езикъ въ L'Echo de Bulgarie VI (1918 — 1919) подъ заглавие Les litératurs bulgares des Macédoine aux XVIII et XIX siècles въ № № 1541, 1542, 1543, 1544, 1546, 1547, 1548, 1550, 1552, 1553, 1554, 1570, 1575, 1577, 1578, 1602, 1603, 1604 и 1605.

Прелици

Отъ Ст. Л. Костовъ

Прелицата (фурка) отъ най-старо време до днесъ е първиятъ и най-необходимъ уредъ на жената за домашна работа. Както много дървени домашни предмети, така и прелицитѣ обикновено се изработватъ отъ овчари и понеже тѣ често сѫ даръ за сватбата отъ младоженика или други, носятъ характернитѣ белези на грижлива обработка.

Не може да се установи точно началото на този предметъ. Първата най-стара досега прелица е намѣрена отъ Шлимана въ развалинитѣ на царската кѫща въ третата — изгорѣлата Троя, вжгленясала заедно съ вълненитѣ нишки, приблизително отъ срѣдата на второто хилядолѣтие пр. Хр.[1]) Хомеръ, който е живѣлъ по-късно — презъ началото на първото хилядолѣтие пр. Хр., изглежда не е знаялъ нищо за прелицата, като описва първобитния начинъ за предене безъ прелица, както и днесъ на много мѣста изъ Балканския полуостровъ и у насъ женитѣ предатъ. Това се вижда и на едно изображение отъ предна Азия, около 2000 г. пр. Хр. — жена преде съ вретено безъ прелица, като държи вълната въ кошница. Прелицата се срѣща въ Египетъ презъ време на старото царство[2]). По всичко изглежда, че прелицата презъ онази отдалечена епоха е била нѣщо ново и рѣдко. По-стари предисторически находки ни откриватъ само прешлени на вретена.

У насъ българското название *прелица*, *прелца*, *прелка*, *пре́слица*, *преслица*, (Геровъ, Рѣчникъ, 393) еднакво съ названията въ всички славянски езици, произлѣзло отъ общославянския коренъ прѧд, — показва, че всички славяни още преди тѣхната раздѣла сѫ познавали и употрѣбявали прелицата. Обаче, навѣрно скоро следъ заселването на славянитѣ на Балк. полуостровъ това название у българскитѣ славяни започнало да отстѫпя предъ латинското *furca*, което днесъ подъ формата *фурка*, *вурка*, *хурка*, *урка* почти повсемѣстно се употрѣбя въ България и Македония, влѣзло

---

[1]) Dr. Heinrich Schliemann, Jlias, Stadt und Land der Trojaner. Leipzig, 1881, S. 370.

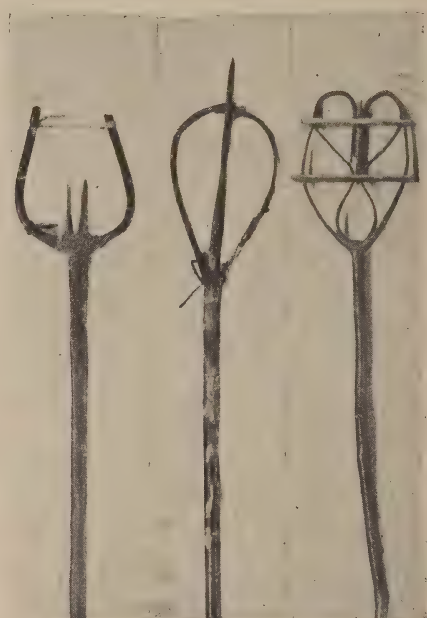
[2]) Arthur Haberlandt, Volkskunst der Balkanländer. Wien, 1919. 58.

е въ народната поезия, дори е добило гражданство въ българския книжовенъ езикъ. Освенъ това, то се срѣща често и като обикнато топографическо име. Отъ останалитѣ балкански народи, само у аромънитѣ, ромънитѣ и албанцитѣ се срѣща това название. Изглежда, че тази дума е отъ епохата на романизацията на Балк. полуостровъ и че ни е предадена отъ аромънитѣ.

На латински прелица значи *colus*, а furca значи двузѫбеста вила, четалъ, двузѫбецъ, съ който сѫ мѫчили робитѣ. Тъкмо такава е формата на първичния типъ на прелицата — обикновена прѫчка, на върха разклонена, кѫдето лесно се прикрепя кѫделята. Такива прелици и днесъ се срѣщатъ по Балк. полуостровъ, като

Фиг, 1.

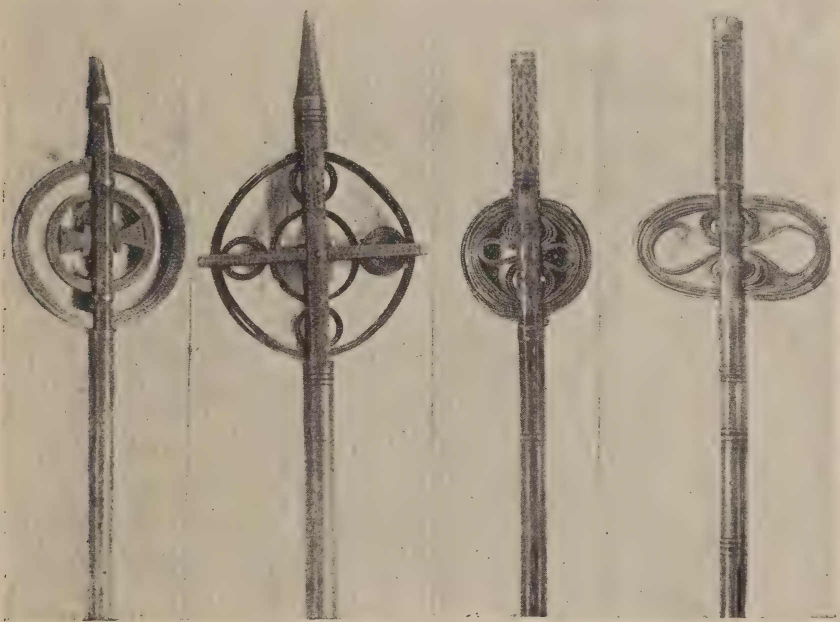

Фиг 2.

напр. тази на фиг. 1, — прелица отъ с. Порой, Дебърско. Затова именно аромънитѣ сѫ нарекли прелицата furca, а не colus, и попосле се е разпространило това име между българи, албанци и съплеменицитѣ имъ днешнитѣ ромъни. Посочената прелица се срѣща често въ западна България.

Отъ първичния типъ двуклонеста прелица се развиватъ други видове. Клонетѣ на върха се свързватъ съ връвь, а стеблото е продължено въ единъ или два зѫбца, фиг. 2, 1 — прелица отъ с. Палчища, Тетовско. Фиг. 2, 2 — прелица отъ с. Райчица, Де-

бърско, — пржчката е безъ клони, но къмъ върха е разцепена на три, крайнитѣ две се извиватъ и свързватъ о срѣдната. Фиг. 2, 3 — прелица отъ с. Палчища, Тетовско, пржчка съ два клона, които сж разцепени по на две, клонитѣ имъ се превиватъ и прекарватъ презъ две напрѣчни дъсчици, та образуватъ въ срѣдата осморка, чиято горна часть прилича на сърдце. Въ тия прелици е запазена основната форма на вила, която дава известна плоскость, за да се закрепи кжделата. Изработката имъ е първобитна, проста и груба, ако и въ последната прелица да е постигнато едно доста красиво извиване на клонкитѣ.

Фиг. 3.

Отъ този видъ се развива другъ видъ прелици безъ вила, обаче, плоскостьта е запазена и е постигната много по-голѣма красота въ изработката чрезъ придадени други части, не принадлежащи на пржчката. Този видъ прелици сж украсени съ дребна рѣзба, обикновено надлъжъ по пржчката зигзагообразни орнаменти. Формата на тия прелици напомня императорски византийски жезълъ, както е миналъ въ черковната иконография. Такива прелици сж следнитѣ четири на фиг. 3.:

1) Прелица отъ гр. Малко Търново — въ горната часть презъ пржчката прекарана, украсена съ рѣзба, дъсчица, така че

двѣтѣ образуватъ кръстъ, две джги отстрани стѣгатъ кръста и образуватъ кржгъ, две други по-голѣми джги образуватъ концентриченъ кржгъ на първия, краищата на джгитѣ сж вмъкнати въ самата пржчка.

2) Прелици отъ с. Кайбиляре, Казълагашко, сжщо презъ горната часть на пржчката дъсчица, двѣтѣ образуватъ кръстъ, презъ чиито краища сж увити тънки дървени пластинки по нѣколко пжти така, че образуватъ два концентрични кржга, между тия два кржга други четири по-малки въ краищата на кръста.

Като тѣзи двѣтѣ прелици съ кръстъ по-често се срѣщатъ въ югоизточна България и Тракия.

3) Прелица отъ гр. Тетевенъ — вмѣсто напрѣчна дъсчица презъ пржчката, прокарана е двойно свита тънка дървена пластинка, така че отстрани образува две елипси, а въ срѣдата е стегната отъ два кржга — горе и доле — отъ сжщо такава пластинка, наоколо кржгъ пакъ отъ дървена пластинка.

4) Прелица отъ гр. Тетевенъ сжщо като горната, само че кржговетѣ сж удължени и иматъ формата на елипси.

Такива прелици съ навити отъ дървена пластинка обржчи се срѣщатъ по-често въ Стара-планина.

Нужната плоскость за прикрепяне на кжделата е напълно развита въ следния видъ прелици (фиг. 4), дѣлани отъ едно дърво. Долната часть представя пржчката, а горната е разширена въ различна продълговата форма, която е удобна за рѣзбарски украшения. Последнитѣ сж или вдълбани, гравирани, право и криволинейни — кржгове, джги, розети, или изрѣзни орнаменти.

1) Прелица отъ с. Бесина, Призренско, горната часть прилича на лопата, груба и проста по изработка, представя една отъ основнитѣ форми на този видъ.

2) Прелица отъ с. Неродимне, Призренско, формата на горната часть е по-сложна, на двата края закржглена, безъ украшения.

3) Прелица отъ с. Бесина, Призренско, четвъртита форма на горната часть, двата края назжбени, въ срѣдата и жглитѣ кржгове съ розети.

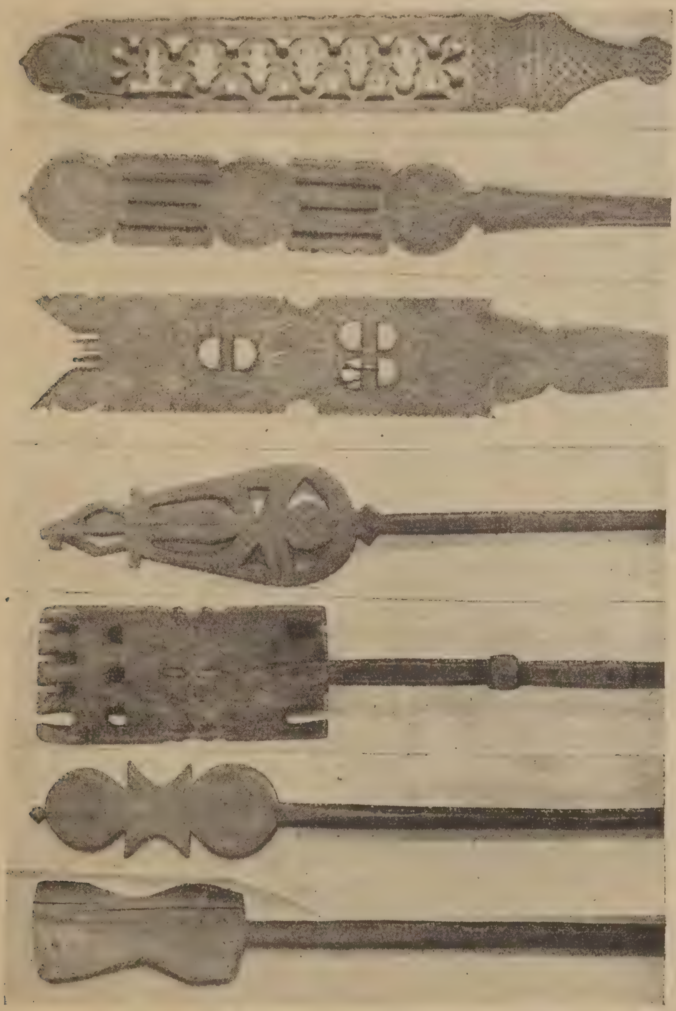
4) Прелица отъ с. Срѣдско, Призренско, горната часть доле закржглена, а горе заострена съ кръстче на върха, гравирана и съ изрѣзки.

5) Прелипа отъ с. Главановци, Трънско, по горната часть гравирани кржгове и розети, долнитѣ изрѣзки образуватъ кръстъ.

6) Прелица отъ с. Високъ, Царибродско, горната часть отъ три кржга, еъединени съ по четири ивици, изрѣзани въ дървото, красиво гравирани.

7) Прелица отъ с. Високъ, Царибродско, горната часть гравирана и изрѣзана така, че две тѣсни ивици лѫкатушатъ една срещу друга.

Последнитѣ четири прелици отъ този видъ сѫ най-красивитѣ, на дължина достигатъ, както всички прелици въобще, до 1 м., а горната имъ часть — до 10-12 см. ширина.

Фиг. 4.

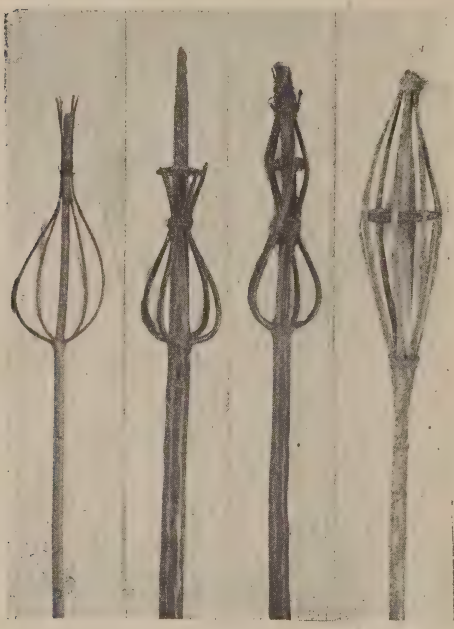
Тѣзи прелици сѫ обикнати въ западната часть на Балканския полуостровъ — Далмация [1]), Черна Гора, Босна, Албания [2]),

[1]) Natalie Brinck-Auffenberg. Dalmatie und seine Volkskunst. Wien, Taf. LXIII LXIV.

[2]) Arthur Haberlandt, op. cit. S. 59

Сърбия, Стара Сърбия [1]), после въ Ромъния, Молдова [2]) и Трансилвания [3]). Влашкитѣ по направата си не сж като горнитѣ. Самата пржчка горе не се разширява, а отъ страни сж втикнати по една, долу по-широка, горе по- тѣсна, украсена съ рѣзба дъсчица, така че двѣтѣ иматъ изгледъ на перки, нѣкжде само една дъсчица. Въ всѣки случай, тѣзи прелици принадлежатъ къмъ сжщия типъ.

Този видъ прелици се срѣща само въ западнитѣ крайнини на България, до сега сж намѣрени само въ Царибродско и Трънско. Въ Македония още не сж намѣрени такива.

Фиг. 5.

Оть обикновената най-проста прелица съ две клончета (фиг. 1) се развива другъ видъ съ повече клончета, които сжщо представятъ голѣмо удобство за закрепване на кжделята, такива сж на фиг. 5:

1) Прелица отъ Софийско съ четири клончета, свързани о върха на пржчката.

2) Прелица отъ с. Непрощено, Тетовско, сжщо съ четири клончета, свързани о пржчката и, за да не се измѣстватъ, краищата имъ опиратъ о една назжбена кржгла дъсчица, надѣната на пржчката.

3) Прелица отъ сжщото село, както горната, само че краищата на клончетата не сж отсѣчени до кржглата дъсчица, а минаватъ надъ нея и сж свързани о върха на пржчката.

4) Прелица отъ Софийско, на горната ѝ часть е надѣната кржгла назжбена дъсчица, о която сж опрѣни осемь пржчици, чиито краища сж здраво стегнати съ връвь о пржчката. Сжщо такава е прелицата № 9, фиг. 6, отъ с. Кайбиляре, Казълагашко, само че тя е по-вещо изработена — самата пржчка е нацепена на осемь ивици, които получаватъ издутата си форма отъ кржгла джсчица, втикната между тѣхъ, краищата на цепкитѣ сж стегнати съ връвь. Пржчката е украсена съ рѣзба.

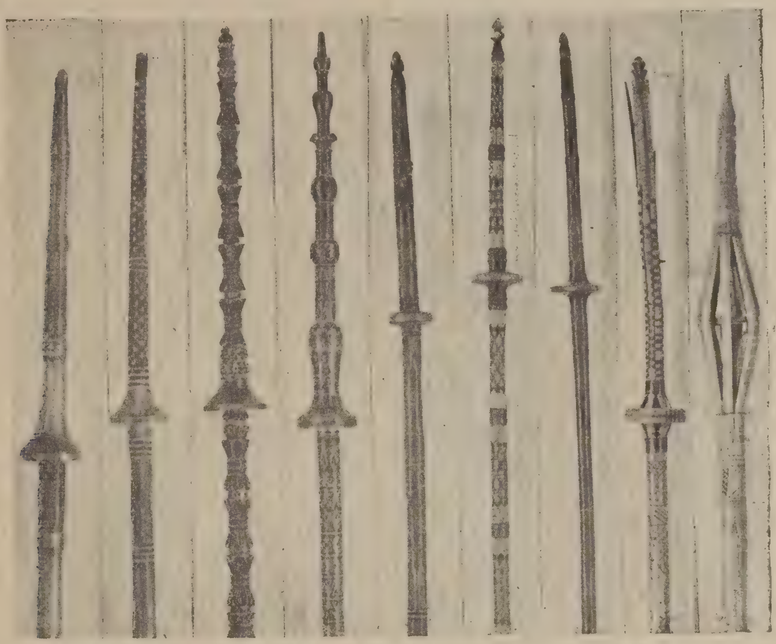
[1]) Вођа кроз етнографски музеј у Београду. Београд, 1924 г. фот. 25.

[2]) Fudor Pamfile, Jndustria casnică la Români, Academia Romnâna, VIII. Bucuressti 1910, 10, 11.

[3]) M. von Kimakovicz-Winnicki, Spinn-und Webewerkzauge. Wurzbug, 1910. S. 13.

Този видъ прелици ни довеждатъ до прелицитѣ съ кѫжелъ, каквито сѫ обикновено у насъ и въ Македония. Кѫжелътъ е коническо надебеляване въ горната часть на прелицата, за да крепи кѫделята.

Първитѣ четири прелици на фиг. 6 — 1. отъ гр. Троянъ; 2. отъ с. Колибитѣ, Троянско; 3. отъ с. Орѣшакъ, Троянско; 4. отъ

Фиг. 6.

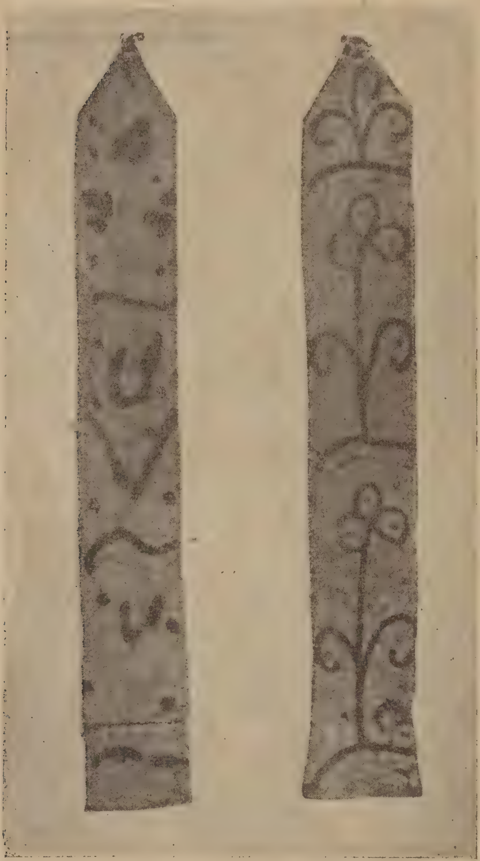
сѫщото село иматъ обикновенъ кѫжелъ и сѫ украсени съ рѣзба, особено последнитѣ две.

Останалитѣ чатири прелици, фиг. 6 — 5. отъ гр. Котелъ; 6. отъ сѫщия градъ; 7. отъ с. Жеравна, Котленско; 8. отъ с. Шипково, Ловчанско — иматъ не обикновенъ конусообразенъ кѫжелъ, а крѫгълъ. Последната — отъ с. Шипково — представя по-особена направа. Крѫглиятъ кѫжелъ е надѣнатъ на прѫчката и презъ него минаватъ седемь ивици, цепнати отъ прѫчката и сплетени надъ него о прѫчката съ лико отъ черешово дърво.

Кѫделята обикновено се прикрепя о прелицата, като се завързва съ връвь или пъкъ съ специална подвезка, било отъ платъ, било отъ кожа. Коженитѣ обикновено сѫ украсени съ разноцвѣтни шарки, като напр. представенитѣ на фиг. 7 отъ гр. Ловечъ.

Овчаритѣ по гори и планини съ обикновено ножче дѣлатъ

и украшаватъ прелици, кобилици, бухалки и др. такива уреди за домашна работа, които подаряватъ на любовницитѣ си, както се пѣе въ следната пѣсень:

Фиг. 7.

Юнакъ на гора говори:
ставай си с'Богомъ, прощавай.
горо ле, Рила планино!
Халалъ ни струвай, горо ле,
гдето ти вода пиехме,
гдето ти трева тъпкахме.
Гора юнаку отговаря:
иди си с'Богомъ, юначе,
халалъ ви струвамъ сичкото,
тревата йоще водата:
водата тече пакъ вода,
тревата расте пакъ трева.
Едно ви халалъ не струвамъ,
гдето ми елхитѣ кършехте,
че ги на хурки правехте
и по седенки ходехте,
че ги на моми давахте [1])

Затова женитѣ свето пазятъ такива дарове и не е рѣдкость стогодишна баба да преде съ прелицата, съ която е запрела като мома.

Отъ друга страна подобни домашни предмети, работени отъ овчари или въобще селяни, както у насъ, така и другаде представятъ голѣмъ интересъ, като запазватъ най-стари форми и мотиви въ техника и стилъ.[2]) Върху последнитѣ времето оказва малко влияние поради непромѣмчивото предназначение на самитѣ предмети.

---

[1]) Дозонъ, Български народни пѣсни. Paris, 1875, стр. 93.
[2]) A. Haberlandt, op. cit. S. 57.

„Лудо-младо"

(Етимологични и семантични бележки)

Отъ Ст. Младеновъ

Многобройни сѫ поетическитѣ произведения, въ които народътъ възпѣва силната, безграничната, непризнаваща никакви прѣчки любовь на младитѣ сърца. Такива силно любещи сѫ въ нашата поезия луди-млади.

Белегътъ, който се изтъква съ епитета луди, не е нито случайно, нито произволно избранъ; той има дълбоки психологически основания, които се потвърдяватъ и съ латинското изречение amantes amenos „любещитѣ (сѫ) безумни."

И въ българската народна поезия влюбениятъ е лудо-младо, както и на латински omnis amans amens „всѣкой любещъ е безуменъ." Отъ това особено състояние или болесть[1]) трѣба човѣкъ добре да се пази, защото инакъ ще стане изведнажъ нейна жертва, както сочи мѫдриятъ римски поетъ: Quum subita incautum dementia cepit amantem „когато ненадейна лудость обхваща непредпазливия любещъ . . ."

II

Ала тази любовна лудость, това безумие при любовьта е относително и привидно. Всѣкакъ, то не е нито тѫ-

[1]) Още Монтень обръща внимание върху Катуловото стихотворение, въ което поетътъ хубаво представя, какъ любовьта действува върху всички сетива, върху разума и езика или сякашъ изтръпнало и какъ нѣкакъвъ пламъкъ влюбения, а ушитѣ му пищятъ:

„Misero quod omnes
Eripit sensus mihi. Nam simul te,
Lesbia, uspexi, nihil est super mi
Quod loquar amens.
Lingua sed torpet, tenuis sub artus
Flanuna dimanat, somtu suopte
Tinniunt aures gemina teguntur
Lumina nocte".

Любопитно е, че Монтень, Essaisl. l. I. ch. II. стр. 13 (т. I. по изд. E. Tlammarion, Paris) превежда amens съ „извънъ себе си": „et ta vue, ô Lesbie! je suis hors de moi, il est au dessus de mes forces de parler.

поумие, нито слабоумие; то е тъкмо противоположность на старческото слабоумие (dementia senilis, френ. démence sénile), защото е свойствено именно на младостьта: само лудо-младо знае този видъ безумие. То е характеренъ белегъ на изобилната жизненость на буйния животъ у младитѣ сѫщества.

Така стигаме до още една семантична успоредица. Въ евангелската притча за петьтѣ разумни и петьтѣ неразумни девици последнитѣ се именуватъ по старобългарски тъкмо съ прилагателно боуи, мн. ч. ж. р. боуѩ. Пѧть же бѣ отъ н'ихъ боуи и пѧть мѫдръ. Боуѩ бо приемъшѧ свѣтильникы своѩ не възѧшѧ бо съ собоѭ и олѣꙗ, а мѫдрыѩ приѩшѧ и олѣи Мат. XXV 2—4. Въ новобългарския преводъ на Свещеното писание (Цариградъ, 1914) вмѣсто изразитѣ мѫдръ и боуи се противопоставятъ „разуменъ“ и „безуменъ:“ „А отъ тѣхъ петь бѣха разумни и петь безумни. Безумнитѣ, като взеха свѣтилницитѣ си, не взеха съ себе си масло. А разумнитѣ взеха масло“ и т. н.

Както въ новия нашъ езикъ съ прилагателното лудъ = безуменъ се означава тъкмо буенъ, „силно подвиженъ“ и под., показва най-добре името Луда Яна*): при името на тоя лѣвъ притокъ на Марица, възпѣтъ още отъ Вазова, не може да става дума за дословна липса на разумъ, за сѫщинска лудость и безумие, а само за буйность на течението, което метафорично се обявява за лудо. По сѫщия начинъ у турцитѣ Малката Камчия е Deli Ķamčik „Луда Камчия“, а Голѣмата Камчия е, разумѣва се, Akylly Kamčik „Умна Камчия,“ (вж. Иречекъ, Пѫтувания по България. Княж. Бълг. II 714, 874).

Лудъ и буенъ (отъ старобълг. боуи „безуменъ“) сѫ естествени синоними. Всѣки младъ, буенъ човѣкъ е по една проста и съвсемъ обикновена синекдоха — луда глава; всѣко лудо-младо е, значи, луда глава, или по турското схващане, съ буйна, луда кръвь — dely-kanly. За френ. jeune „младъ“ Сами-бей Фрашери дава осман. тур. genč, перс. (заето) džuvân, на трето мѣсто пакъ осм. тур. deli-kanly и т. н., [вж. Dictionnaire français-turc par Ch. Samy-Bey Fracheri, 4-e édition (Constantinople 1905) стр. 1310.]

Осм. тур deli-kanly се превежда на френски не само съ простото „jeune homme“, но и съ „jeune homme fougueux“, a deli-divane olmak не е само „полудѣвамъ“ („devenir fou, folle,“) но и „se passionner, aimer jusqu'à la folie, follement,“ обичамъ страстно

---

*) Че Яна е първично нарицателно съ значение „рѣка, потокъ“ и че Луда Яна е „буйна рѣка“, се разправя у мене, Имената на още десеть български рѣки, Списание на Бълг. академия на наукитѣ кн. XVI (София, 1918) стр. 93—94.

до полуда, сир. като л у д о - м л а д о, [вж. Dictionnaire turc-français par Diran Kélékian (Constantinople, 1911) p. 580]

III

Понеже младо е синонимъ на дете, чедо (срв. и нем. der Junge „момъкъ, момче:“ das Junge „младото на животни“), трѣба да очакваме появата на епитета лудо и при дете. Подъ общослав. ludŭ Миклошичъ, Etymol. Wört. d. slav. Sprachen 67 привежда между примѣритѣ си и сърбохърв. ludo dijete съ преводъ на грѣцки μωρὸν παιδίον „безумно дете“, а подъ праслав. glupŭ се бележи, че значението на ludъ и glupъ е не само „глупавъ“, нем. „töricht“, но и „незрѣлъ,“ нем. „unreif,“ така че имаме сърбох. и ludo, mlado zelje; тука ludo замѣстя mlado и то не при означение на човѣшки сѫщества, а при името на най-прозаично зеле (за разсадъ.) И въ нашия народенъ езикъ имаме подобна семантична успоредица — младо и зелено сѫ тъкмо тъй неразделни, както и лудо-младо. Миклошичовитѣ показания сѫ взети отъ Вука Караджичъ: въ Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем риејчима (у Бечу 1852) стр. 334 Вукъ дава за луд четири значения. (1. „närrisch, demens,“ 2. „töricht, stultus“) и при третото отъ тѣхъ („unreif, immaturus“) изтъква, че не само дијете може да бѫде лудо „незрѣло, зелено“, но че въ Приморието сѫ „луди“ и паприке и зеље, „т. ј. младо, зелено (паприке и зеље за пресаду.)“

IV

Не е безинтересно да се отбележи, че любовното безумие на истинскитѣ млади, които сѫ и луди-млади, се брои по цѣлъ свѣтъ за съвсемъ естествено проявление за здравия инстинктъ („тѣлото е твоятъ великъ разумъ“, учи и великиятъ безумецъ Ницше презъ устата на Заратура.) Цѣлъ свѣтъ, значи, хубаво разбира, че у младитѣ, на които кръвьта лудо кипи (deli-kanly), гласътъ на стихийната чувствена любовь, служеща на продължението на рода, е много по-силенъ отъ гласа на хладния разсѫдъкъ у възрастнитѣ човѣци, на които кръвьта е вече прекипѣла.

Ала безумна любовь у стари мѫже или жени — това е вече пакъ по цѣлъ свѣтъ нѣщо неестествено и смѣшно, което не се величае въ поезията, ами се осмива. Ако пожеланията на младата плъть се обясняватъ като прояви на лудата кипеща кръвь, както показва и тур. deli-kanly; ако, сиречь, младежката безумна любовь е процесъ напълно естественъ, то старешката безумна любовь е болесть, нѣкаква зараза, малко различна напр. отъ бѣсъ. И сѫщитѣ турци, които възпѣватъ толкова луди-млади, дели-кан-

лии, иматъ за старешкото любовно увлѣчение само присмѣхъ: Sakally sömeg-gibi, kudurmuš köpeg-gibi, damdan dama gezejor, on beš jašynda kyz arajor „Брадатъ (брадата му) като кѫделя, побѣснѣлъ като куче; отъ кѫща на кѫща ходи, търси момиче на петнайсеть години," [вж. у мене, Ein Beitrag zum türkischen Sprichwörterschatz въ Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 68. Band (1914 год.) стр. 692.] А не може да бѫде инакъ, щомъ на трийсетата си година човѣкъ напълно узрѣва и „умътъ му дохожда въ главата." Otuz jašynda, akyl bašynda „На трийсеть години, умътъ въ главата," казва сѫщиятъ турчинъ, който не признава за дели-канлия побѣлѣлата брада; вж. на посоченото мѣсто сѫщата страница.

V

Извънславянскитѣ съответствия на общославянското прилагатално лудъ (и глаголъ лудити) не сѫ напълно сигурно установени. Миклошичъ, Etymolog. Wört. d. slav. Sprachen 175 привежда форми отъ всички славянски езици съ изключение на новословенски и долнолужицки (старослав. лоудъ „stultus," лоудити „decipere" чеш. lud; louditi „примамямъ, locken," рус. лудить и т. н.), като на край притуря, че слав. лудити се сравнявало съ гот. *liuton, lutone, „deciper" liuts, „лицемеренъ, изманливъ." У Бернекера, Slav. etymol. Wört. I 741—742 сѫ притурени още славянски думи, м. др. и новословен. lud „глупавъ, нем. dumm töricht," luditi „мѫча се да подлудя нѣкого, примамямъ," па и отъ готски сѫ приведени не само luton и liuts, но и liuta „ὑποκριτής," liutei „измама," us-lutôn „заблуждавамъ" заедно съ англосакс. lot „измама," lytigian „постѫпвамъ хитро, измамнически."

Къмъ тия думи, които се вадятъ отъ индоевропейски „коренъ" *leud-, *loud-, ще да спада и староинд. luha- вм. *ludha- „лошъ," [вж. O. Böhtlingk, Sanskrit-Wörterbuch in kürzerer Fassung V (St.-Petersburg, 1884) стълб. 231: „luha schlecht." Въ староиндийската дума ще да се крие сѫщиятъ коренъ съ аспирувано dh (индоевроп. *leudh-.) Славянскитѣ думи могатъ да бѫдатъ и отъ коренъ *leud-, и отъ коренъ *leudh-, та ни даватъ право да предположимъ и въ тоя случай варияция на корена *leud(h)- съ и безъ придихание на крайная звукъ. Сѫществуването на такивá коренни варияции може да се брои днесъ вече за напълно доказано, особено следъ издирванията на шведскитѣ учени Per Persson и Herbert Petersson.

И значението на индийската дума („лошъ") лесно се съединява съ ония значения, които иматъ славянско-германскитѣ думи: лошъ значи и слабъ, тѣлесно или духовно, сир. каквото и лудъ.

Славянски вѣрвания за небесната дѫга

Отъ **А. П. Стоиловъ**

Небесната дѫга — лѫкътъ, що се показва на небосклона съ седемь различни шара, кога вали и слънче грѣе, има разни имена. [1]) Въ първата книжка на „Книжици за прочитъ съ беллетристично, техническо, научно и забавително съдържание“[2]) на стр. 27 въ статийката на покойния славистъ Д. Матовъ „Къмъ българския рѣчникъ“ сѫ посочени 16 имена на дѫгата отъ Македония. Тѣ сѫ: 1. *вино-жито* (Скопие, Ресенъ, Прилепъ, Битоля), 2. *вино-ракия* (Тиквешко, с. Айватово, Лѫгадинско), 3. *вино и ракия* (с. Песочница, Леринско), 4. *мое-вино, мое-жито* (Велесъ), 5. *божилокъ* (Енидже-Вардаръ и Дебърско), 6. *божилѫкъ* (Воденъ), 7. *берекетъ* (с. Екши-Су, Леринско), 8. *Богородиченъ поясъ* (Струмица), 9. *поясъ* (с. Ембаре, Кайларско), 10. *облакъ* (с. Смърдешъ и Брезница, Костурско), 11. *зонка* (с Бабакево, Солунско), 12. *зуница* (Щипъ, Дойранъ, Горно-Броди), 13. *зоница* (Горна Джумая), 14. *зунка* (с. Негованъ, Лѫгадинско), 15. *узуника* и 16. *дънга* (с. Зарово, Лѫгадинско). Найденъ Геровъ въ своя речникъ привежда почти всички тия имена и още: *бабина риза, бабино платно, бабинъ поясъ, зона, зюницавица* [3]). Освенъ съ тѣзи имена дѫгата се именува въ Охридъ и Струга *пречистѝн — поясъ* [4]), въ Ст. Загора — *зунá, зунка, зуница, зóнка* [5]) и др. Всички тѣзи имена на дѫгата, като изключимъ турската дума „берекетъ“ и произходнитѣ имена отъ гръцката дума ἡ ζώνη (поясъ) — „зона“, „зуна“, „зонка“, „зунка“, “зуница“, „зюницавица“. „узуница“, сѫ отъ български произходъ и характеризиратъ или видътъ ѝ, или благотворното ѝ влияние върху растителностьта. Обаче най-интересно е името „божилѫкъ“ отъ Воденъ resp. „божилокъ“ отъ Енидже-Вардаръ и Дебърско. Това име не само е

---

1) Стб. **дѫга**, словенски duga, сръбски, *ду́га*, чехски *duha*, полски *dęga*, руски *дуга, радуга*, малоруски *духа*, ромънски *doage*, албански *doge*, маджарски *donga*, *duga*, гръцки ντόγα, ντούγα, τνοῦῒα, немски *Dauge* (Fr. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch, Wien, 1886 подъ думата *donga* на стр. 48).

2) Издание и печатъ на книжарницата К. Г. Самарджиевъ и Сие въ Солунъ и Прилѣпъ. Солунъ, 1889.

3) Подъ думата *дѫга* на стр. 395

4) Петко К. Гѫбювъ, ПСп. XIII (1885) 400.

5) Н. А. Начовъ, СбНУ. IX (1893) 150.

словарно богатство на българския езикъ, но е любопитно и отъ чисто фолклорно гледище. То ми даде поводъ да проследя старитѣ представи по вѣрванията за джгата въ фолклора, като вникна въ смисъла имъ.

Когато първоначално на първобитнитѣ хора поетическо-настроената фантазия се поразявала отъ появата на джгата и не можейки да си я обяснатъ, отдавали ѝ божественъ произходъ. У източнитѣ народи, споредъ Талмуда, когато се появи джгата, висшиятъ богъ се отражава въ нея. [1]) Оттукъ, споредъ митическитѣ представи, старитѣ индийци си представяли джгата за лжкъ на бога Индра, съ който пускалъ своитѣ стрели срещу враждебнитѣ сили. Когато джгата не се виждала, мислили, че Индра държи своя лжкъ неопънатъ; а щомъ се появила, показвало, че той е влѣзълъ въ борба съ лошитѣ духове [2]). Пъкъ и самата речь „божилжкъ" крие въ себе си старо схващане на джгата, като лжкъ (извита линия) на Бога, каквото значение има и латинското ѝ име arcus (лжкъ, съ който пускатъ стрели и име на небесната джга). Сжщо значение има и името ѝ arc-en-ciel у французитѣ и Regenbogen у немцитѣ. У гърцитѣ името на джгата е ντόγα, ντούγα, ντούϊα — въ новогръцки езикъ отъ български произходъ [3]) —, а въ староелински — ἶρις = хубава мома и крилата вестница на Зевса [4]).

Въ библията джгата е залогъ на примирието, дадено отъ Бога на Ноя, че нѣма да има потопъ до второ пришествие [5]). Това народно сказание е проникнало въ народната словестность на българитѣ. Така, въ Копривщица се разправя, че до потопа нѣмало джга; когато земята изсъхнала, и Ной принесълъ жертва, Господъ му обещалъ, че до второ пршествие нѣма да има потопъ. За доказателство му далъ джгата, като му казалъ: „Докато се явява на небето джгата, да се не боишъ; и кога ще се изгуби, това ще бжде знамение, че е наближилъ страшниятъ Божи сждъ" [6]).

Общо е вѣрването у славянскитѣ народи, че джгата пие вода отъ рѣки, кладенци, езера, морета, и въ видъ на дъждъ я повръща на земята. Въ единъ срѣднобългарски паметникъ отъ XIII вѣкъ се казва: „**Облакъ дъждевенъ, иже водж отъ морѣ възимаеть, ıако гжбж, и паки проливаеть на землıа**" [7]). Българитѣ вѣрватъ, че дж-

---

[1]) Dr. S. Seligmann, Der Böse Blick und Verwandtes. Berlin, 1910. 185.

[2]) А. Н. Аѳанасьевъ Поэтическія воззрѣнія славнъ на природу. М. 1865. I 355.

[3]) Сжщо отъ български произходъ сж имената на джгата у ромънитѣ *doage*, у мджаритѣ *donga*, *duga*, у албанцитѣ *doge*.

[4]) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 357; Hanuš Máchal, Nákres slovanského bájsloví. Praha, 1891. 68.

[5]) Битие гл. IX, ст. 13-14.

[6]) Л. Каравеловъ, Памятника народнаго быта болгаръ. М. 1861. 240.

[7]) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 357.

гата се спуска въ рѣка, пие вода отъ нея, и я повръща въ видъ на дъждъ; а на това мѣсто, дето пие вода, остава сребърна чаша[1]). Сѫщото вѣрватъ и руситѣ, само че не остава сребърна чаша[2]). Малоруситѣ мислятъ, че дѫгата е хубава мома, която отъ земята събира вода, и отъ облацитѣ въ видъ на дъждъ я повръща[3]). У словацитѣ има пословица: „pije ako duha“[4]). Чехитѣ мислятъ, че дѫгата съ единия си край се допира въ едно море, а съ другия— въ друго и пие вода[5]). Поляцитѣ вѣрватъ, че дѫгата е голѣмъ смокъ, който пие вода отъ рѣки и езера и я занася въ облацитѣ, които я изливатъ по земята въ благодатенъ дъждъ[6]), или пъкъ хваща мома и я занася на месеца[7]). Въ една полска пѣсень се пѣе, когато се появи дѫга:

„Tęczo, tęczo, nie pij wody,
Narobisz ty ludziom szkody“[8]).

Кашубитѣ вѣрватъ, че дѫгата (tąga) пие вода отъ езера, блата, морета и я предава на облацитѣ; затова тя предизвестява дъждъ[9]).

Освенъ тия вѣрвания, има и други. Напр. у чехитѣ се вѣрва, че дѫгата не трѣбва да се именува другояче, а само „божия дѫга“ („boží duha“). Сѫщо и у руситѣ — „божія дуга“[10]). Тамъ, дето дѫгата се допира до земята, мислятъ чехитѣ, има златни монети въ видъ на блюдца, на които сѫ изрѣзани разни знакове, като звезди, птици, лѫкъ, кола и др. Тѣхъ наричатъ „дѫгови блюдца“[11]). Въ една чехска книга отъ XVII вѣкъ (1661 г.) четемъ: „Старитѣ хора разправяли и простиятъ народъ вѣрва, че дето се допира краятъ на небесната дѫга, тамъ спада отъ небето златно блюдо съ златни монети“[12]). Въ 1771 год. въ Подмокли (на границата между Чехословашко и Германия) сѫ намѣрени въ бронзово мѣнче 44 килограма златни монети, наречени „дѫгови блюдца“. Тѣ сѫ валчести, въ форма на блюдце, безъ надписъ, съ рисунки небе и лѫчи. И на друго мѣсто сѫ намирани такива монети въ Чехословашко. Споредъ d-r L. Niederle[13]), тѣ сѫ келтски монети, които много на-

---

1) Л. Каравеловъ, op. cit. 240; „Род. Напрѣдъкъ“ I (1903) 193.
2) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 354.
3) П. П. Чубинскій, Труды. Спб. 1872. I 27.
4) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 355.
5) D-r Č. Zíbrt, „Český Lid“ IX (1900) 158; J. L. Holuby, „Č. Lid“ V (1895) 326.
6) „Wisła“ IV (1890) 110.
7) Wisła III (1889) 506.
8) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 356.
9) А. Н. Аѳанасьевъ, op. cit. 355.
10) Hanuš Máchal, op. cit. 70.
11) D-r Č. Zíbrt, въ „Český Lid“ V (1895) 383, VIII (1889) 386 и др.
12) D-r Čeněk Zíbrt, Balbinova spárva o duhových miskách (rok. 1663), въ „Český Lid“ IV (1895) 522 сл.
13) Lidstrovo v dobé předhistorické. V Praze, 1893. 553—554 и бележки 306 и 309 на стр. 741.

подобяватъ тия на Филипа II Македонски, а споредъ A. Voigt— старочехски монети[1]), докато I. E. Vocel ги смѣта за общославянски[2]). Това вѣрване знаятъ и немцитѣ. Тѣ вѣрватъ, че на онова мѣсто, дето съ единия си край дѫгата се допира до земята, остава златенъ ключъ или златни пари[3]).

Безъ да се простирамъ по-вечко да навеждамъ това вѣрване отъ други европейски народи, ще кажа, че то е известно не само между славянитѣ, но и у всички европейски народи, обаче въ последнитѣ не е така обикнато, както въ първитѣ. Възъ основа на това дохождамъ до заключение, че това вѣрване — дѫгата да пие вода и въ видъ на дъждъ да я повръща — е праславянско. Пъкъ и въ самото име на дѫгата, което ѝ даватъ поляцитѣ, „tęczo", а то отговаря на стб. тѫча, руски *тучь* = облакъ, дава поводъ да се мисли, че тя е облакъ, чрезъ който се излива благодатенъ дъждъ. Колкото до вѣрването, че дето дѫгата се допира съ единия си край на земята и остава златна чаша, ключъ, златни монети и пр., мисля, че то е отгласъ на старогръцкото вѣрване за Ириса, която изобразявали съ златна кана да занася вода на бога Стинксъ[4]). — Интересно е вѣрването у малоруситѣ и поляцитѣ, че дѫгата е мома, която занася вода на облацитѣ и месеца. Това вѣрване е реминисценция отъ вѣрванията за женитбата на слънцето[5]), защото наистина, споредъ едно полско вѣрване, слънцето, като се завърне вечерно време у дома си задъ морето, приготвя своитѣ стрели, въ видъ на дѫга, съ такива цвѣтове, каквито въ цѣлия свѣтъ не могатъ да се намѣрятъ[6]).

Въ цѣла Европа е познато вѣрването, че който допре желѣзо, олово или изобщо металъ до дѫгата, преобръща се на злато[7]). Тая метаморфоза се простира и върху хората: ако замине нѣкой подъ дѫгата, промѣнява се: мѫжътъ става жена, а пъкъ жената мѫжъ[8]). Сѫщо и у сърбитѣ: „Срби кажу: да мушко прође, по-

---

[1]) Schreiben an einen Freund von den bei Podmokl gefunden Goldmünzen. Prag, 1771.

[2]) Ueber die songenannten Regenbogen schüsselchen. въ „Abhandl. d. phil — hist. Klasse der k. bayer. Akad. der Wissenschaften". München, 1860—1861. Срв W. Bogusławcki, Dzieje Słowianszczyzny pólnocno-zachodnieje do połowy XIII v. Poznan, 1889. 635; бел. 240.

[3]) J. Grimm, Deutsche Mythologie, 695.

[4]) Der Urspund der Mythologie 200 = Аѳанасьевъ, op. cit. 3 5, бел. 4.

[5]) По въпроса за женитбата на слънцето вж. Д. Матовъ, Бѣлѣжки върху българската народна словесность въ СбНУ. X (1894) 268 сл.

[6]) Archiv für slavische Philologie I 351.

[7]) Č. Zíbrt, въ „Český Lid" V 383.

[8]) К. А. Шапкаревъ, Сборникъ VII 200 № 47 (Охридъ); П. К. Гѫбювъ, СбНУ. XVI—XVII 222 (В.-Търново); А. Т. Гяуровъ, СбНУ. XVI—XVII 225 (с. Плѣвня, Драмско) и др.

стало би женско, а женско да проħе, постало би мушко"[1]). На какво се дължи тая метаморфоза, не ми е ясно.

Сѫщо така е разпространено у славянитѣ и вѣрването, че по цвѣтоветѣ на дѫгата да се предвещава за плодородието. Ако преобладава червениятъ цвѣтъ — изобилие по виното, жълтиятъ — на житото, бѣло-жълтиятъ — по боба, фасула орѣхитѣ и др[2]). Въ Шуменъ, Прилепъ и другаде вѣрватъ, че ако преобладава зелениятъ цвѣтъ, означава дѫждовно време, а червениятъ — вѣтровито[3]).

Не намирамъ у славянитѣ вѣрването, че когато се покаже двойна дѫга, мисли се, че е творение на дявола — показва си изкуството, — както вѣрватъ немцитѣ и французитѣ[4]).

Съ тия кратки бележки по вѣрванията на дѫгата не изчерпвамъ тоя интересенъ фолклоренъ въпросъ. Подигамъ го предъ фолклориститѣ, да се заинтересуватъ по него за по-обширно проучване.

София, 15 май 1924.

---

[1]) Вук Ст. Караџић, Српски рјечник. У Бечу, 1852. 143 подъ д. *ду́га*.

[2]) Л. Каравеловъ, op. cit. 240; П. К. Гѫбювъ, СбНУ. XVI—XVII 222 и 224 (В.-Търново); М. К. Цѣпенковъ, СбНУ V 111 № 25 и X 114 № 11 (Прилепъ); Е. Спространовъ, СбНУ. XV 64 (Охридъ); Ст Н. Шишковъ, „Род. Напрѣдъкъ" I (1903) 228 № 25; Сп. Вацовъ, Народна метеорология. София, 1900. 72-73; „Wisła" III 506 и др.

[3]) Сп. Вацовъ, op. cit. 72 и по-горната бележка.

[4]) Oskar Dähnhardt, Natursagen. Leipzig und Berlin, 1907. I 172 и 346.

МАТЕРИЯЛИ

А. П. Стоиловъ

I. Народни пѣсни отъ Леринско

(отъ с. Песочница, записалъ **Наумъ Петровъ**, учитель)

1. Синъ баща на сждъ кара.

Стóян го вѣрзал татка му[1]),
Наопáки рáци вѣрзал.
Татко му вéле-гóворе:
— Стояне, сúнко, Стояне!
5 Отпу́шчи ми, синко, рáците,[2])
Дóри да излéза от сéло,
Да не ме вúдат люйгето!
Бог да убие Стояна,
Претегнал му е раците.
10 Прéчекал Стоян, пречекал
Трúста ми души áйдути.
Стоян му[3]) веле-говоре:
— Айдути, мóре, айдути!
Кóя апсáна[4]) е по-тешка,
15 Да си затвора татко ми?
Айдути вéлятъ-гóворят:
— По тешка апсана е Бúтоля.
— Кои долáпи се[5]) по-тесни,
Да си затвóра татко ми:
20 Дрéбнио сúнджир на гуша,
Тешки букáи[6]) на нóдзи,
Тесните áлки на раци.

Бележка. Вариянти на тая пѣсень сж посочени у А. П. Стоиловъ, Показалецъ I и II № 116. Леринскиятъ вариянтъ изглежда незавършенъ.

2. Булката следъ женитбата си е мома.

— Стоя́нке, млáда нéвесто!
Татко и мáйка збóрвая,
На éсен да те оставáват.
Невеста веле говоре:
5 — Дéверче нáй-мало, пó-умно!
Шо мáана мéне нáйдете,[7])
Шо ке ме мене óстайте?
— Стоянке, млада невесто!
Мáаната ти е гóтова,
10 Ти ка[8]) си дóшла ву[9]) нáска,
Дéвет годúни на дéсет,
Дéте не крéна[10]) на раци,
Люлка не кладе[11]) на глава.
— Дéверу, най-мил, пó-умен!
15 Името ми е невесто,
Сѣрцето ми е чу́пинско![12])

---

1) Вм. си.
2) Ржцетѣ.
3) Вм. имъ.
4) Хапсана, затворъ.
5) Сж.
6) Букагии.
7) Найдохте, намѣрихте.
8) Откакъ.
9) У, въ.
10) Дигна.
11) Постави.
12) Моминско.

Б е л е ж к а. Близъкъ вариянтъ на тоя мотивъ е стружката кратка пѣсень у Мил. № 399 (8 стиха, размѣръ 4 + 6). Въ последната еротичниятъ елементъ преобладава, не се споменава бездетството на булката, до като въ леринската въ много прекрита форма е изказана причината на бездетството. Затова именно той е интересенъ, защото, къмъ известнитѣ причини за бездетство на народния мотивъ „бездетна булка", явява се като най-главна, че макаръ и да е женена, тя е девствена. Старинскиятъ характсръ на леринската пѣсень полнчава по тоя главенъ елементъ. Тя може да послужи за здрава основа при изучване на тоя мотивъ.

3. Грѣховенъ синъ се изповѣдва на майка си.

Ми стана́ле син и майка,
Ми стана́ле рано, рано.
Рано, рано уф неде́ля,
Да о́дат на ле́па цъ̀рква.
5 Ми оти́шле на цъ̀рквата:
Църква на́шли затворе́на,
Затворе́на, заключе́на:
Попо́ите онеме́ле,
Гяко́ите[1]), ослепе́ле.
10 Шо му ве́ле стара майка:
— Ка́жи, синко, ка́жи чедо!
Шо грео́ви и́маш, синко,
Зашчо се цъ̀рква затво́ри?
— Дил ми[2]), майко, ме опи́тваш,
15 Я́ска,[3]) майко, ке ти кажа:
Ние беме[4]) арамии,
Арамии три́ста ду́ши,
Запти́саме па́тишчата,
Патишчата, друми́шчата:
20 Шо липса́ше, не върве́ше!
Поми́чая[5]) два младоже́нци,
Си но́сея ма́шко дѐте,
И фати́ме, и върза́ме,
И пушчи́ме плани́ната[6]),
25 Да собе́рат суви дъ̀рва,
Да зава́лят си́лен о́ган.
Направи́я до два ра́жна[7]),
Го закла́я машко дете,
Накачи́я, го пеко́а,
30 Го секо́а заладжи́на[8]),
Му дадоме да го я́дат.
Го изедо́а машко дете.
И фатиме, и върза́ме,
И върза́ме за две дъ̀рва.
35 Замина́ме три годи́ни,
Се върна́ме и видо́ме:
Невестата се сторйла.
Се стори́ла жъ̀та ду́йна,[9])
Мо́мчето — петро́вско я́бъко:
40 Кой къ̀сна от жътата дуйна,
На место́то, майко, пу́кна;
Кой касна отъ петро́вското ябъко,
Дома, майко, си дойде,
За то́а е цъ̀рква затворе́на,
Затворе́на, ма́йко, заключе́на!

Б е л е ж к а. Тая пѣсень е много разпространена въ народната поезия. Често тя се преплита съ мотива „кървосмѣшение между братъ и сестра, синъ и майка". Освенъ наведенитѣ вариянти у А. П. С т о и л о в ъ, Показалецъ I и II № 32 вж. още Л ю б. II 66-67, III 33 и 44 (Кюстендилско); сп. „Мисъль" I (1887) стр. 239 (Пирдопъ); П С п. XIIV 238 (Таврическа губерния); Б л ъ с к о в ъ, Калинка 31; С б Н У. XXII-XXIII 120, (Враца) и др. На тоя мотивъ разборъ е далъ Н. Ѳ. С у м ц о в ъ, Дума объ Алексѣѣ Поповичѣ, въ „Кіев. Старина" 1894.

4. Вградена невѣста.

Ли́джба личи́ла Ви́ша гърки́на,
Ли́джба личи́ла на Но́ви-Па́зар:
— Кой ли е ка́дър, кадър и вреден
Мос да ми пра́ве на Струма река!
5 Нае́ло ми се Ми́тре майсто́рче,
Мос да ми праве на Струма река:

---

[1]) Дяконитѣ.
[2]) Нали.
[3]) Азъ.
[4]) Бѣхме.
[5]) Поминаха.
[6]) Изпуснатъ е предлогътъ в ъ.
[7]) Ръжена.
[8]) Късове, залагъ.
[9]) Дуня, дуля.

Де́йна[1]) го пра́ват, но́шкя пади́на.
Сон ми со́нвал Митре майсторче:
На сон му до́шло жиф чо́век ку́рбан,
10 Ей шо му веле Митре майсторче:
— Ой ви дружи́на, мой друга́ри!
Мо́сто ми сака жиф човек курбан:
Кой ке ми дойде рано саба́йле,
Рано сабайле со сла́ток[2]) ру́чок.
15 Не́го ке кла́йме жиф човек курбан.
Де́ка ми гре́де[3]) млада Митре́йца,
Та́нок ми зе́лник на гла́ва но́си,
А машко дете ву ра́ци държе.
Ка ми я ви́де Митре майсторче,
20 Ка ми я ви́де, ни́чку ми па́дна.
Ми я фати́ле негови другари,
Та ми я кла́ле жиф човек курбан,
То́гай мосто, мосто, бре заста́на.

Бележка. Мотивътъ „Манолъ майсторъ или вградена невѣста" е проученъ отъ А. П. Стоиловъ (ПСп. LXIII 179 сл.) и М. Арнаудовъ (СбНУ. XXXIV 245 сл.). Въ Леринския вариянтъ първитѣ два стиха сѫ взети отъ мотива „Латинче застрелва лъжлива гъркиня".[4])

5. Невѣрна жена.

— Излѐзи, ви́ди, се́стро Еле́но,
Шо ци́те[5]) ла́ят на на́шите порти?
— Изле́гу,[6]) ви́ду, бра́те Стоя́не,
Тримѝна ту́рци со си́ви ко́йни:
5 По па́то одат, за те́бе збо́рват,
За тебе зборват, да те загинат[7]).
Ти да се скри́еш у зи́мен ке́рал,
У зимен керал, у мо́йто ру́о.
Ей шо му[8]) велят кле́тите турци:
10 — Елено мори, мо́ме Елено!
Кажи го, кажи брат ти Стояна,
Ке ти сече́ме раци до раймена,
Дор не го ка́жиш брат ти Стояна!
— Да ми сечете раци до раймена,
15 Яс не го ка́жвам брат ми Стояна.
— Ке ти сечеме но́дзи до коле́на!
— Нодзи да ми сечете до колена,
Яс не го кажвам брат ми Стояна.
— Ке ти извърти́ме църните о́чи,
20 Дор не го кажиш брат ти Стояна!
— Да ми извърте́те църните очи,
Яс не го кажвам брат ми Стояна.
Му посе́кле раци до рамейна,
Раци до рамейна, нодзи до колена,
25 Му извъртиле църните очи,
Не го казала брат си Стояна.
— Стояновѝце, младо неве́сто!
Дека е скри́ен твой млат Стоян?
— Стоян е скриен у зимен керал,
30 У зимен керал, у ша́рен ко́вчек,
У шарен ковчек, у Еленино руо.
Ми го фатѝле, ми го вързале.
Шо му веле сестра Елена:
— Ай ми со здра́вье, брате Стояне,
35 Нодзи си не́мам да те испрата,
Раци си немам да те целу́вам,
Очи си немамъ да те испула[9])!

Бележка. Тая пѣсень е отъ мотива „Невѣрна Груйовица", за който имаме изследване отъ Д. Матовъ, Невѣрна Груйовица, въ „Бълг. Прѣгледъ" II кн. I 51 сл. и кн. II 114. Освенъ посоченитѣ вариянти у него, привеждамъ и следнитѣ: сп. „Мисълъ" I (1887) стр. 277, (Пирдопъ); Върб. 339 и 493; Род. Напр III 41 (с. Габрово, Ксантийско), VI 185 (с. Чадърли, Гюмюрджинско); СбНУ. XIV 80 (Копривщица), XX 32 (Горноджумайско), XXII-XXIII, 119 (Враца), XXV 22 (Врачанско), 107 (Габрово), 113 (Габрово), XXVI (Г. Орѣховица), 117 (Габрово), 214 (Елена), XXXI 232 (Тетевенъ) и др.

---

[1]) Деня.
[2]) Сладкъ.
[3]) Дохажда.
[4]) За тоя мотивъ вариянти вж. у Стоиловъ, Показалецъ I и II № 317.
[5]) Пситѣ, кучета
[6]) Излѣзохъ
[7]) Убиятъ
[8]) й.
[9]) Да те изгледамъ.

В. Тодоровъ

II. Отъ с. Жеравна (Котленско)

1. Булка на сватбата си се престорва на умрѣла.

Ца́нинъ ма́мъ[1]) ду́мъши:
— Ца́ни леле, ми́лъ ма́минъ!
Утка́къ сми тъ, Ца́не, згуди́ли,
Висо́ку ни си зъпя́лъ,
5 Кре́хкичку ни си съ смя́лъ,
З дру́жки ни си съ пузбра́лъ,
Ни тъ й ма́мъ пита́лъ,
Ли́би ли ни ти й на́сърци,
Или́ ти й ма́лку тува́ру[2])?
10 Ца́нъ мами си ду́мъши:
— Ма́йку льо, ста́ръ ма́йчице!
Ка́ту мъ же́ниш, згудя́ваш,
Ма́мо льо, чи пупи́тъ ли:
Хо́рътъ имо́тни ли съ,
15 С ку́мшии живо́тни ли съ?
Ца́нинътъ мамъ ду́маши:
Ма́мъ ти й, Ца́не, пи́тълъ,
Пи́тълъ и изпи́тълъ:
Хо́рътъ мло́гу имо́тни,
20 И с ку́мшии съ живо́тни,
И с ро́дуви съ пуче́тни,
Ала́ й мумче́ту кусу́рну:
Ня́му е, ма́мъ, глу́ху й.
Ца́нъ ма́ми си ду́мъши:
25 — Ма́му льо, живя́лъ ли си
С ня́му, ма́мо, с глу́ху?
Ни щъ гу, ма́мо, ни щъ гу,
Ни щъ гу, ни щъ гу зе́мъ!
Ца́нинъ ма́мъ ду́мъши:
30 — Ца́ни ле, ми́лъ ма́минъ!
Как щем гу, Цане, вѐрними,
Ръда́н ще с сва́дбъ дъ до́ди?
— Съма́ щъ дѐ гу аз вѐрнъ,
Сва́дбътъ щъ си ра́звърнъ,
35 Жу́въ умря́лъ щъ ста́нъ,
Ти кѐту ви́диш Ръда́нъ,
Висо́ку дъ си зъпла́чиш.
Жу́въ умря́лъ станълъ.
Ръда́нъ със сва́дбъ идя́ши,
40 Ма́мъ й висо́ку пла́чъши:
— Я стани, стани, Ца́ни ле!
Тъ си сва́дбътъ пусре́шни,
Ца́рица стърусвъти́цъ,
А визирицъ куми́цъ,
45 Ца́рсукуту мумче де́віърчи".
Куми́цъ думъ свътба́ри:
— Ку́муви, ста́ри сва́туви!
Тъ ни й Ца́нъ умря́лъ,
А най й Ца́нъ зъспа́лъ.
50 Я да́йти зъмя́ усо́йкъ,
Ф па́звъ и́ дъ іъ ту́рими:
Ако́ й Ца́нъ зъспа́лъ,
Цанъ щъ дъ съ събуди.
Ту́рихъ зъмя́ усо́йкъ,
55 Ала́ съ Ца́нъ ни бу́ди.
Куми́цъ ду́мъ свъдба́ри:
— Ку́мови, ста́ри сва́туви!
„Да́йти пръсте́цъ дъ утре́жим,
Пръсте́цъ нъ дя́снъ й ръкѐ,
60 Пръсте́ца на́й мънички́іъ!
Утря́зъхъ й пръстецъ,
Ца́нъ съ па́къ ни събу́ди!
Туги́с съ сва́дбътъ вѐрна́лъ.
Чи станъ Ца́нъ, Ца́ни ле,
65 Чи нъ ма́йкъ си ду́мъши:
Виде́ ли, ма́мо, виде́ ли,
Ка́к си сва́дбътъ аз вѐрнъх!

Слушана отъ Руса Пенчева, 50-годишна, презъ 1908 год.

Редакционна бележка. А. П. Стоиловъ въ своята студия „Живъ мъртвецъ" (Сборникъ Шишмановъ, 55) наведе следнитѣ варианти отъ тоя мотивъ: Мил. № 99 (Струга), № 468 (Прилепъ) и № 659 (Панагюрище); Кар. Сѫчин. I № 55 (Копривщица); СбНУ. II 59 (Грахове поле); Люб. II 72 (Кюстендилско); Стоил. II № 8 (с. Лешко, Горноджумайско) и др. Стихове 1—30 сѫ прибавка къмъ тоя мотивъ, взети отъ другъ мотивъ. Тая спойка е твърде умѣстна, като обяснение на мотива: въ никой другъ вариянтъ не се срѣща.

---

[1]) И въ края на думитѣ ъ се изговаря като въ срѣдсловието.
[2]) Прикя, чеизъ.

2. Любата съ младоженеца, а булката съ деверя да се вѣнчаятъ!

Бу́ліъ Гирги́на ду́мъши:
— Мъри́, кълѝно, Гирги́но.
Чу́ли, кълѝно, ръзбрàли,
Чи съ й Стуя́н зъже́нил,
5 Твоіъ пъ̀рвию любо́вник?
Гирги́нъ ду́мъ бу́ли си:
— Чу́лъ сьмъ, бульо, разбрáлъ,
Сно́щи пукрáй тя́х прими́нъх,
Пукрáй тя́х, пукрáй про́ткътъ:
10 Стуя́н нъ дво́ру сиде́ши,
Твъ̀рди бе мъ̀дър, кьхъ̀ріън,
И си пирчáну че́шъши,
Де́віъри дървá це́піъхъ,
Зъ̀лвити пиштъ̀ пáліъхъ.
15 Дурде́ Гирги́нъ изду́мъ,
Нъ про́ткътъ съ пухло́пъ,
И съ нъ и́ми извѝкъ:
— Кáку льо, кáку Гирги́но!
Илá ни, кáко, утво́ри,
20 Чи ни й бáти пруво́дил,
Къле́скъ же́лтъ бъ̀клицъ,
Нъ бáтъ зъ̀лвъ дъ до́йдиш.
Гирги́нъ ду́мъ мумче́нцъ:
— Чи мъ й пуче́л бáтку ви,
25 Мно́гу му здрáви нусе́ти.
Чи стáнъ, стáнъ Гирги́нъ,
Тъ си хубáву прими́ни,
Съ винчáлнътъ си примя́нъ,
Де́ту щи дъ съ винче́и:
30 Убле́чи су́кну мо́руву,
Нът мо́рувуту зиле́ну;
Изве́ди ко́нчи хрáніъну
Тъ гу у́сидлъ, у́буздъ,
Чи гу Гирги́нъ въсе́днъ,
35 У Стуянуви ути́ди.
Свáдбътъ бе́ши ути́шлъ.
Чи съ Гирги́нъ пувърнъ,
Тъ си ф че́ркувъ утиди.
Ф че́ркувътъ щóм влéзи:
40 По́пувити унимя́хъ,
Дáскалити услипя́хъ,
Ангилити пруду́мъхъ:
(Сватбáрити съ чудя́хъ,
Къквъ й тъ̀зи рáбутъ)
45 — Гирги́нъ да си винчейти,
Гирги́на с млъдуже́нику,
А пъкъ бу́лкътъ с диви́рьо!

Слушана отъ Гена Райнова, 60-годишна, презъ 1908 год.

Ред. бележка. Интересна е тая пѣсень по съставнитѣ си елементи: сглобена е отъ народнитѣ мотиви „Невѣрно либе“ и „Кумъ на либето си“, а стихове 40-43 сѫ заимствувани отъ мотива „Кървосмѣшение между майка и синъ, братъ и сестра“.

3. Мѫжъ се закалва надъ закланата си трудна жена.

То́дур Тудо́рки ду́маши:
— Тудо́рке, Тудо́рке, прѣ̀вніъ
прѣ̀в нино!
Е́ту ми де́віът гуди́ни,
Как съ със те́би во́дими,
5 Те́шку имáни стигнахми,
Ни́йди си кусу́р ня́мъми,
Иди́н си кусу́р имáми —
Чáду ни си ми руди́ла:
10 Млáдъ ли дъ тъ пъpя́съм,
Ил' дъ тъ млáдъ пуси́къ?
А Тудо́ркъ му думáши:
— То́дурчо, мо́іъ првни́но́!
Е́ту ми де́віът гуди́ни,
15 Ас съдѝх злáтнъ я́бълкъ,
Де́віът гуди́ни, кáк стáнъ,
Кáк цъвти́, а пъкъ ни вържи,
Тáзи гуди́нъ й цъвнáлъ,
Цъвнáлъ и зъвъ̀рзалъ
20 Еднъ ми злáтнъ я́бълкъ.
Шъ ти съ мо́ліъ, То́дурчо,
Ниде́й мъ млáдъ пъpя́свъ,
Дъ ни съ рáдвът душмáни;
Ниде́й мъ ту́къ пуся́квъ,
25 Нáй мъ зъви́ди, То́дурчо,
В зиле́нъ гуръ̀ ило́въ,
Де́ту фти́четъ ни пе́іът,
Де́ту си хо́ръ ни стъ̀пвът,
Там мъ млáдичкъ пусе́чи!
30 И То̀дурчу іъ пуслу́шъ.
Тъ іъ зъве́ди, зъве́ди.
В зиле́нъ гуръ̀ ило́въ,
Де́ту фти́четъ ни пе́іът,
Де́гу си хо́ръ ни стъпвът,

35 Там й ґлъва́тъ утря́зъ.
Де́ту Тудо́ркъ паднъ̀лъ,
Бял мънъстир й ста́нълу;
Де́ту й кръвтъ пупрѣ́скъ,
Нъре́т свищи́ци гуря́хъ.
40 Тудо́рки глъва́ фърча́ши,
А изи́кю й дума́ши:
— Ни ти й про́сту, То́дурчо,
Аку мъ ти ни ръспо́риш,
И ми утро́бъ ръзре́жиш,
45 Дъ види́ш вътри щу и́мъ!
И То́дурчо їъ пуслу́шъ,
Тъ й утро́бъ ръсря́зъ,
А що́ дъ ви́ди ф не́їъ?
Е́днѫ ми мѣ́шкъ ро́жбицъ,
50 Мумче́нци з зла́тнъ куси́цъ.
Кѣ́ту гу виде́ То́дурчу,
Ф кле́ту съ сѣ́рце уда́ри.
И нъ Тудо́ркъ дума́ши:
— Тудо́рке, пръвніъ прѣ́внино!
55 Зъщо́ ни ми си ка́зълъ?
Ля́жи́, Тудо́рке, да лижи́м,
Две ма́йки дъ ни упла́квът!

Слушана отъ Мария Николова, 60-годишна, презъ 1909 год.

Ред. бележка. У А. П. Стоиловъ, Показалецъ I и II № 363 сѫ посочени 5 варянта. Освенъ тѣхъ вж. още Бонч. № 4 (Разградско); Мар. Ж. Ст. I 193 (Зап. България) и др.

4. Съ измама войвода убитъ.

Нико́ла стя́гъ кула́тъ,
Ра́дкъ при не́гу стуе́ши.
Ра́дкъ Нико́лу дума́ши:
— Къде́, Нико́лъ, шъ идиш?
5 Кѫде́ си стя́гъш кула́та?
Ра́дки ле, пръвнино мо́їъ!
Шъ и́дъ, Ра́дке, шъ и́дъ,
Нъ ми́лъ ма́йкъ го́стїънин,
Ала́ мъ й стра́х, Ра́дки ле:
10 Та́м и́мъ гурѣ́ крушо́въ,
Та́м хо́ди Мънсѣ́рлъ Пе́тър,
Мънсърлъ Пе́тър въйво́дъ,
Със три́стъ ми́нъ юна́ци,
И стра́х мъ, шъ мъ уби́їът:
15 Нъ те́би бе́ши любо́вник,
Нъ ме́ни гуля́м душма́нин.
— Никола, прѣ́внино моїъ!
Ни бо́й си, ни бо́й, Нико́лъ,
И а́с със те́би шъ до́йдъ,
20 Те́би ти ни́щу ни ста́въ.
Радкѫ́ й ф кула́та се́днълъ.
Върве́ли, щу съ върве́ли,
Мина́ли пуле́ широ́ку,
Нста́ли гурѣ́ кру́шувъ.
25 Ра́дкъ съ пра́въ изпра́ви,
Утъ кру́шъ листе́ц уткѣ́снъ,!
Тъ си със листе́ц зъсви́ри,
Листе́цът свири, гуво́ри:
Мънстърлъ Пе́търъ войводъ
30 Де дъ си, ту́къ дъ дойдиш,
Нико́лъ дъ си убийш!"
Дуде́ си Ра́дкъ изду́мъ,
Ету и Пе́търъ, чи иди.
Ра́дкъ нъ Пе́тръ дума́ши:
35 — Мънсѣ́рлъ Пе́тре войво́дъ!
Я ми да́й чифте́ пищо́ви,
И дѣ́лгъ пу́шкъ бу́йлиїъ,
Нико́лъ дъ си убиїъ?
Пе́тър си Ра́дкъ пувя́рвъ,
40 Да́ди й чи́фте пищо́ви
И дългъ пу́шкъ бу́йлиїъ;
Тѣ́нкъ си пу́шкъ изпре́гнъ,
Мънсѣ́рлъ Пе́тръ уда́ри.

Слушана отъ Тожа Николова, 58 годишна, презъ 1908 год.

Ред. бележка. Тая пѣсень е отъ мотива „Невѣрна жена"

Оценки и вести.

Панчо Михаиловъ, Български народи пѣсни отъ Македония. Съ предговоръ отъ проф. М. Арнаудовъ. Издава Щипското благотворително братство въ София. София, 1924. 8⁰, 295.

Видниятъ македонски революционеръ г. Панчо Михайловъ, родомъ отъ г. Щипъ, презъ последнитѣ две години, покрай революционната си дейность въ Щипско, Скопско, Кратовско, Кочанско, Паланешко и Царевоселско-Малешевско ималъ е похвалната идея при сътрудничество на свои бойни другари, като Мите Опилски, Евтимъ Ташевъ, Тома Попъ Захариевъ и др. да записва народни пѣсни отъ българското население въ споменатитѣ околии. Тия пѣсни, на брой 400, и 67 революционни отъ последнитѣ години на революционното движение въ Македония, съдържа озаглавената сбирка.

Съ редакцията на тоя сборникъ се е занимавалъ проф. М. Арнаудовъ, който го и придружава съ единъ предговоръ. Пѣснитѣ сѫ разпредѣлени въ деветь дѣла. Научната класификация на народнитѣ пѣсни има своитѣ недостатъци, ала тая за сборника на г. Михайлова можеше да се опростотвори. Вмѣсто да се разпредѣлятъ пѣснитѣ въ деветь дѣла: I обредни пѣсни, II сватбарски пѣсни, III любовни пѣсни, IV балади, V семейни пѣсни, VI малки пѣсни, VII юнашки пѣсни, VIII хайдушки пѣсни и IX революционни пѣсни, можеше първиятъ и вториятъ дѣлъ да се слѣятъ въ единъ — обредни и обичайни пѣсни, третиятъ, петиятъ и нѣкои отъ шестия дѣлъ можеше да образуватъ единъ дѣлъ — битови пѣсни. И тъй, ще се получатъ петь дѣла: I балади и легенди, II обредни и обичайни пѣсни, III битови пѣсни, IV юнашки пѣсни и V хайдушки пѣсни безъ революционнитѣ, които въ тая сбирка могатъ да стоятъ като притурка, но не и като народни, защото тѣ не сѫ народни, а индивидуални — не сѫ още амалгамирани отъ народнитѣ пѣвци. Съ течение на времето тѣ ще станатъ народни, ала до тогава тѣхъ не можемъ да броимъ за народни, следователно и да ги подвеждаме подъ класификация на народнитѣ.

Азъ внимателно разгледахъ сборника на г. Михайлова и останахъ съ впечатление, че той може научно да се използува за литературни и фолклорни цели. Въ него има нѣкои нови мотиви, неизвестни до сега въ нашитѣ фолклорни сбирки. Такива сѫ: № 3 „Водарици", № 14 „Кръщене на бѣла Бога", № 16 „Три чудни билки" и др. Чувствува се обаче единъ голѣмъ недостатъкъ за пѣснитѣ, че не е посочено въ кое именно село или градъ, въ краенъ случай околия, е слушана всѣка пѣсень, безъ да искаме да бѫде отбелѣзано и лицето, отъ което е слушана, по съображения, които и г. Арнаудовъ изтъква въ предговора си.

Азъ съ радость посрѣщамъ сборника на г. Михайлова и желая скоро да излѣзе съ „новъ трудъ, посветенъ на тия краища... обичаи, народенъ календаръ, приказки, суевѣрия и други приноси за характеристика на македонския народенъ животъ“, както пише въ предговора си на стр. XIV.

А. П. Ст.

Р. Славейковъ, Български народни обичаи и вѣрвания. Общедостѫпно изложение. София, 1924. 8⁰, 191.

Събранитѣ досега народни умотворения въ сборницитѣ на М-вото на Нар. Просвѣщение, на Академията на наукитѣ и др. сѫ недостѫпни за голѣма часть отъ широката публика и народа, затова всѣко общедостѫпно издание било на пѣсни, приказки или на обичаи и вѣрвания, каквото е горното, е отъ голѣма полза. Подобно издание е най-доброто средство да се запазятъ отъ забрава и всрѣдъ интелигенцията, и всрѣдъ народната маса народнитѣ традиции, които отъ день на день чезнатъ. За тази цель авторътъ на горната книжка си е далъ похвалния трудъ да събере, кѫдето е могълъ и колкото е могълъ наши народни обичаи и вѣрвания и да ги предаде на лекъ книжовенъ езикъ и въ достѫпна форма.

Авторътъ неправилно смѣта обреднитѣ обичаи, т. е. свързани съ нѣкой обредъ, за обществени и неправилно започва изложението си съ последнитѣ. Той би трѣбвало да започне съ обреднитѣ обичаи, следъ които правилно е поставилъ обичаитѣ изъ семейния животъ и на трето мѣсто да изложи общественитѣ заедно съ училищнитѣ обичаи. Авторътъ указва мѣстопроизхождението на нѣкои обичаи. Това не е нужно за общопознатитѣ обичаи, а за тия, които рѣдко се срѣщатъ тукъ тамъ, е необходимо. Излишни сѫ и нѣкои народни приказки, които авторътъ е вмъкналъ въ изложението си. Слѣти сѫ въ едно обичаитѣ „Пеперуда“ и „Германъ“, когато тѣ сѫ два обичая, съвсемъ отдѣлни единъ отъ други, и последниятъ рѣдко се срѣща. Изобщо взето, книжката е полезна особено за учащитѣ се.

С. К.

Македонски прегледъ, списание за наука, литература и културенъ животъ, издава Македонскиятъ институтъ, год. I, кн. I, София, 1924. 8⁰, 164.

По инициатива на видни наши професори, писатели и публицисти е образуванъ Македонски наученъ институтъ, който има за цель да проучва историята, етнографията, географията и стопанския животъ на Македония, да събира исторически материяли по освободителнитѣ борби на македонскитѣ българи и да подготви една системна и подробна история на тия борби, да издава едно научно-литературно списание, както и други трудове съ огледъ на посочената цель.

Първата книжка на списанието е вече излѣзла съ следното съдържание: Де се е намирала епископията на Св. Климентъ Охридски отъ Проф. В. Н. Златарски; Кои сѫ най-старитѣ монети отъ Александра Велики отъ Н. А. Мушмовъ; Нови изследвания върху археологията на Македония отъ проф д-ръ Гавр. Кацаровъ; Струмишко — стопански чъртици отъ проф. А. Иширковъ; Къмъ легендата за Крали-Марко отъ проф. М. Арнаудовъ; Гр. Прилѣпъ за своитѣ училища отъ Хр. Шалдевъ; Насте Стояновъ отъ А. П. Стоиловъ; Славянофилството на Луи Леже и Македония отъ К.

Стояновъ — Вълкановъ; Изъ миналото на мънастира Св. Иванъ Предтеча въ Сѣрско отъ Хр. П. Стояновъ; Вѫтрешната Македонска организация — начало и развой отъ В. Пасковъ; Страници изъ споменитѣ ми отъ Хр. Коцевъ. Помѣстени сѫ и рецензии отъ проф. д-ръ Ст. Младеновъ, отъ проф. Ал. Балабановъ и Др. Зографовъ. Съдържанието на статиитѣ е предадено въ края на френски езикъ, така че списанието е достѫпно и за чужденцитѣ.

Както изнесениятъ вече материялъ, така и имената на сътрудницитѣ показватъ, че списанието и институтътъ ще развиятъ успѣшна дѣйност за постигане на поставената цель.

С. К.

C. Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutzowa, Echa stosunków polsko-rosyjskich w Bylinach. 8°, 33.

Авторката на това интересно изследване, г-жа Еренкройцова, е дъщеря на бележития полски езиковедецъ Бодуенъ де Куртене и професорка въ подновения неотдавна Виленски университетъ на Стефана Батория. Предметъ на изследването сѫ отзвуцитѣ на полско-рускитѣ отношения въ рускитѣ епически пѣсни, наричани былины.

Само по себе се разбира, че отъ народната поезия не може да се иска нито пълна историческа вѣрность на разказванитѣ случки, нито правилно спазване историческитѣ лични имена, нито пъкъ най-сетне хронологическа точность. Откакъ Ilias von Riuzen, Илья Муромецъ става казакъ и се подвизава по рускитѣ степи, той затъмнява съ популярностьта си всички други юнаци и сбира лавритѣ и за победи, приписвани по-рано на херои отъ Владимировата крѫгла маса. И при все това въ билинитѣ се пази споменъ за всичко, което е поразявало въображението на народа: чужди обичаи, чуждо облѣкло, богатство и др. Тия отдѣлни подробности не пречатъ на пѣсеньта да се откѫсне отъ всѣка връзка съ опредѣлена мѣстность и време.

Най-напредъ се разглежда известната билина за Дуная, когото князъ Владимиръ Киевски, „красное солнышко", праща да му изпроси или грабне за жена кралската дъщеря въ земята на „ляхитѣ". Тоя Дунай, затворенъ отъ Владимира, трѣбва да бѫде пуснатъ, защото е едничкиятъ човѣкъ, който е служилъ на много крале и знае всички обичаи и редъ въ „ляховинския" дворъ. Дунай пристига въ кралския дворъ и показва своето запознанство съ придворната изгладеность. Кральтъ го посреща изпърво съ радость като нѣкогашенъ свой придворенъ, ала като узнава цельта на пратеничеството, разгнѣвява се, и работата стига до война. Дунай съ скриттитѣ си отъ по-рано другари побеждава, и кральтъ дава по-малката си дъщеря за жена на Владимира. Следъ това, на връщане, Дунай трѣбва да се бие съ непознатъ юнакъ, който се оказва преоблѣчената по-голѣма дъщеря на ляховинския краль, съ която Дунай нѣкога си се любилъ. Дунай я побеждава и тя става негова жена, ала после въ Киевъ тя не се признава за победена и го извиква да излѣзе да мѣри съ нея въ „полска мѣта" („нишанъ") и въ прътенъ. Сега жената побеждава, и Дунай я умѣрва въ сърцето, а когато се увѣрява, че жена му наистина носила въ утробата си негови деца, пада на меча си. И отъ кръвьта му протича — рѣка Дунай (Дунавъ), а отъ кръвьта на жена му — други рѣки.

Освенъ многото общи мѣста, известни и на разни други билини, както и кръстосването на разни мотиви, въ билината за Дуная имаме, споредъ авторката, несъмнени следи отъ полско-рускитѣ отношения. Дунай е човѣкъ, който е бивалъ „во той сторонушкѣ, во западной", „жилъ у короля ляховинского, по три года посломъ ходилъ" и т. н. Дунай е, прочее, представитель на западния типъ, „латински" херои, и по-точно представитель на полско-културно и политическо влияние или поне на сношения съ Полша. Авторката мисли, че и самото име на билинния Дунай може да стои въ свръзка съ името на полскитѣ графове Дунайови — Корвинъ отъ XVII (Янъ Дунай земянинъ полоцки 1667, Казимиръ Дунай и т. н.)

Сватовската мисия на Дуная се подкрепя съ достатъчно исторически факти; така напр. третата дъщеря на Болеслава Храбри, отъ третия му бракъ, била оженена за сина на Владимира (въ билината за самия князъ Владимиръ). Изяславъ Ярославичъ се жени за дъщерята на Мѣшко II въ 1147 год. и т. н. Въ 1179 жена на Всеволода Святаславовичъ е дъщерята на Казимира Справедливи (стр. 19) и т. н. И за мѫжествената дъщеря на полския краль не липсуватъ паралели; авторката припомня „Grażyna".

Тая билина ще да е възникнала въ пограничнитѣ руско-полски области, въ които се е развивало и действието на най-старитѣ руски епически циклове. Въ тия области най-напредъ ще да е станалъ познатъ и „славный городъ" Краковъ или Кряковъ, дето ходи и Илия Муромецъ:

> Много множество Татаръ тутъ поганыхъ
>
> Умертвилъ старый казакъ Илья Мурмецъ, та после самъ разправя на княза:
>
> „А ты солнышко Владиміръ Столнёкіевскій
> А я ѣхалъ ли по городу, по Крякову
> И я ѣхалъ ко Соловю Рахманову" и т. н.

Събития отъ XVI в., отъ времето на Стефана Батория, сѫщо се помнятъ въ билинитѣ, дето се разправя, какъ следъ успѣха при Полоцкъ кральтъ търпи поражение подъ Псковъ. И прочутата Марина Мнишекъ, чиято сѫдба е свързана съ злочестия Димитрий Самозванцъ, е запомнена отъ народнитѣ пѣвци. Когато благовѣрнитѣ боляри отиватъ въ черква на заутреня, „Гришка Разстрига въ баню пошёлъ | со своею Маринкою, дочь Юрывой. | Бояре идутъ отъ заутрени, | а Гришка Разстрига изъ бани идётъ; | шуба на немъ соболинная, | на Маринкѣ саянъ краснаго золота" (стр. 30).

Тая Марина е обаче „зеленщица" (знае магйосни билки), „отравщица", зла, еретичка, грозна вещица; превръща Добрина въ туръ, а себе си въ сврака! . . . Че всички тия качества сѫ приписани на Марина поради нейната католишка вѣра и поради взаимната стара умраза между руси и поляци, това лесно се обяснява.

Работата на г-жа Еренкройцова е ценна и откъмъ тая страна, че показва, какъ могатъ да се избродватъ въ народнитѣ епически пѣсни следитѣ отъ разни исторически събития. Такъвъ видъ изследвания у насъ започна и г. Ю. Трифоновъ, който сѫщо се натъква на любопитни отражения на исторически събития въ нашата народна епика. Нека се надѣваме, че уважаемата полска учена ще продължи своитѣ издирвания за истинска полза на славянската наука.

Ст. Младеновъ

Silviu Dragomir, profesor universitar. **Vlahii și moriacii** (Власитѣ и морлацитѣ). Studiu din istoria românismului balcanic. Universitatea din Cluj. Publicațiunile Institutului de istorie universală. Imprimeria Bornemisa, Cluj — Piața Cuza Vodă 1924. Гол. 8-на стр. 134 и 1 карта. Цена 50 леи.

Влашкиятъ ученъ С. Драгомиръ, който носи такова хубаво славянско (българско?) име, професоръ въ Клужъ (въ австрийско време наричанъ немски Klausenburg, маджарски Kolosvàr), се занимава съ въпроса за разпространението на влашкия елементъ по Балканския полуостровъ и въ четири глави ни дава исторически вести за власитѣ въ околностьта на Дубровникъ, въ Босна и Херцеговина (Cap. I, pp. 1—12), въ долината на Цетина, въ Лика, Подгорье, Винодолъ и Велья (Cap. II pp. 13—34 съ общо заглавие Vlahii din Croatia), за морлацитѣ (мавровласитѣ) въ Далмация (III, 35—43) за власи и морлаци въ Истрия и за т. н. чичове, чичи (un Ciccio; čič kneza Ivana . . .; chichii qui habitant in Charsía, Chichii et Murlachi, qui non sunt amasati aut terrena non habent in territorio tergesti..), гл. IV, 45—50.

Колкото историческитѣ сведения, съ които си служи авторътъ, сѫ добре предадени, толкова пъкъ етнографическото опредѣление на онова, що се разбира подъ разнитѣ названия отъ рода на власи, chichi, detti Murlachi и под. не задоволява. Въ сѫщность авторътъ и не се спира да разтълкува тѣзи любопитни имена, нито пъкъ ги сравнява съ близкитѣ и подобни имена у други народи. Трудътъ на г. Драгомиръ особено показва, въ каква тѣсна връзка стои историята съ етнографията и съ езикознанието и колко важни сѫ посочванията на езикознанието за историята и етнографията. Не бива обаче да струваме кривда на влашкия ученъ, та ще признаемъ, че на стр. 50 той се опитва въ една бележка да обясни етимологически името *чичъ*, като го сближава съ сърбо-хърв. čiča „frate mai bătrân, unchieș, badea“ (най-старъ братъ, чичо, батьо), ала намира, че е по вѣроятно името чичъ да произлиза отъ името на нѣкое лице, (дава за сравнение „Pasculus Chicho“), което ще да е било глава на нѣкое влашко племе! . . .

Въ глава V(51—64) авторътъ говори за името и народностьта на власитѣ, като добре изтъква, че въ Методиевото Житие **влахъ** значи италиянецъ, **изъ влахъ** е „изъ Италия“. Не щѣше да бѫде излишно да се споменѣше тукъ и за другитѣ славянски съответствия (рус. волохъ, пол. włoch „италиянецъ“, wołoch „влахъ, румънинъ“ и т. н.), па и за произхода на праслав. *волхъ и отношението му към герм. walh (нем. wälhisch, welsch, Welschland „Италия“), келт. volcae и подобни.

Най-голѣмиятъ, ако не единствениятъ, недостатъкъ на г. Драгомировото изследваие е тъкмо това пренебрежително отношение къмъ езика. Отъ Вуковия речникъ напр. можеше да се вземе посочването, че „влахъ“ значи и православенъ сърбинъ или хърватинъ, когато въ Далмация и по островитѣ гражданитѣ наричатъ „влахъ“ всѣки селянинъ, безразлично отъ каква е вѣра, „а што се нашијем језиком онамо зове Влах, оно се Талијанскијем и по овоме Немачкијем зове Морлак (morlacco). Ријеч ова Влах онамо није никака поруга“ и т. н. Наистина разглежданиятъ трудъ е историческа студия, ала тъкмо историцитѣ и филолозитѣ сѫ, които ще могатъ да ни посочатъ, отъ кога думитѣ влахъ и моровлахъ (морлакъ), които изпърво сѫ означавали само лица отъ ромънски произходъ, сѫ взели да се употрѣбяватъ и съ друго значение (православенъ сърбинъ, селянинъ и т. н.). Отъ друга страна авторътъ съ право бележи, че и Маретичъ говори за ро-

мънски произходъ на сърбохърватски имена като Nicul, Sandul, Živul и подобни, макаръ че Dražul (бълг. Драгулъ, Драголъ, Нягулъ, Радулъ, Радолъ), Stanul и др. сж могли да възникнатъ по аналогия и безъ непосредно влашко влияние. Важни свидетелства сж и мѣстнитѣ имена като Durmitor, Ursule, Korbulićska Peka (corbul „гарванъ") и други.

Глава VI (65—75) ни запознава съ стопанския животъ на власитѣ номади въ сърбохърватскитѣ земи, съ блатата за паша, травнина („na leto travarinu od sto ovac po dvi"), съ влашкитѣ поселища (катуни): qui, cunque de illis. . . . de castro, de vila, catuno, locho et foro venerit in nosram civitatem" (1419) и т. н.

Въ следната глава (VII, 76—83) авторътъ говори за разпръсването и послављнчването на „ромънския блокъ" (около Которъ и въ Босна презъ XV вѣкъ, а въ Хърватско тая „трагична сждба" постига власитѣ въ първата половина на XVI в., стр. 76), разправя доста за голѣмитѣ преселения въ време на турското нахлуване и следъ него (ускоци; „qui de Turcia ad partes christianorum profugiunt"), па на край споменува, че споредъ Вука въ Далмация влах значи селянинъ, като по-предното и по-важното Вуково посочване за влах=православенъ сърбинъ или хърватинъ е забравено. . .

Последната глава (VIII, 84—114) е посветена на Problema originei Vlahilor şi Morlacilor"), като се дава въ нея прегледъ на историческата литература (отъ Кекавмена въ XI в., Дуклянския попъ до Миклошича, Новаковича, Иречека, Л. Талоци и др.), а преди да каже заключителнитѣ си бележки, г. Драгомиръ разглежда и „Teritoriul ocupat de Vlahi şi Morlaci". Похвално е обстоятелството, че г. Драгомиръ говори за българи, които живеятъ заедно съ ромъни въ Македония (Скопие, Щипъ, Прилепъ), а не за сърби (стр. 99). Любопитно да се отбележи още, че въ една Милутинова грамота се споменува български катунъ, и самъ Стоянъ Новаковичъ призналъ, че това име ще да означава село Бугаричъ надъ Митровица! (стр. 98).

Ст. Младеновъ.

E. Hoffmann-Krayer, Volkskundliche Bibliographie für das jahr 1920, Berlin und Leipzig, 1924. 4°, 212.

Въ най-неудобно време на нередовни и обтегнати сношения между взелитѣ участие въ Европейската война страни, базелскиятъ професоръ г. Крайеръ по поржка на съюза на немскитѣ етнографски дружества започна своята етнографическа библиография. Излѣзли сж до сега четири книги за годинитѣ 1917, 918, 919 и 920. Последната е гореозаглавената.

Като знаемъ, колко много се пише по етнография — и книги, и статии въ специални и неспециални списания и вестници, главно въ Европа и Америка, можемъ да си представимъ, каква трудность е за библиографа да ни отбележи всичко. Отъ това трѣбва да се изхожда при оценката на този библиографиченъ трудъ, ако и да сж помогнали много на автора съ изобилни сведения мнозина специалисти изъ разни страни. Нищо отъ нашитѣ етнографски работи презъ 1920 г. не е дадено, отбѣлѣзани сж само два труда и то печатани много по-рано. Въобще славянската етнография е съвсемъ слабо застжпена. Желателно е въ следната книга да се обърне повече внимание върху славянскитѣ работи по етнография, което вече не е тъй трудно. Иначе, разпредѣлението на материяла по отдѣли е систематично и прегледно.

Въпрѣки тия празнини, а възможно е да има и въ другитѣ отдѣли такива, казаниятъ библиографиченъ трудъ е много цененъ, особено за насъ, които, поради високата чужда валута, не можемъ да имаме на ржка много нѣщо отъ чуждата литература по етнография.

С. К.

Конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи въ Прага. Славянскитѣ учени, общественици и журналисти още въ края на 40-тѣ години отъ миналия вѣкъ обмисляли, като какъ да се изгладятъ нѣкои недоразумения между отдѣлни славянски народи, за да се подготви почва за обща среща, въ която да се създадатъ приятелски отношения и взаимна помощь между ученитѣ отъ всички славянска народи, и да се види, докжде е достигнала славянската наука, като се образува една постоянна и солидна организация, готова всѣки моментъ да вземе участие въ разискването на нѣкои международни научни въпроси. Инициативата за такава една среща се падаше да излѣзе отъ най-голѣмия славянски народъ — отъ руския. И наистина въ 1848 год., рускитѣ учени и общественици за пръвъ пжть се опитали да събератъ славянскитѣ учени на конгресъ, но не успѣли поредъ стекли се политически и отъ общъ характеръ славянски причини. Този обаче неуспѣхъ не отчаялъ рускитѣ учени и следъ 19 години, покрай етнографската изложба въ Москва презъ май 1867 год., свикали славянски конгресъ. Въ тоя конгресъ взели участие учени отъ всички славянски народи съ изключение на поляцитѣ. Въ него българската наука се представлявала отъ д-ръ Ив. А. Богоровъ и Райко Жинзифовъ. Резултатитѣ отъ тоя конгресъ за славянската наука не били особени, защото въ основата му имало политическа подкладка.

Мисъльта у рускитѣ учени да видятъ събрани на едно мѣсто първитѣ хора на славянската наука не заглъхвала. Руската академия на наукитѣ презъ 1904 год. взе инициативата да се свика общъ славянски конгресъ въ Петроградъ презъ 1905 год., но се осуети — попречи руско-японската война. Въ Прага презъ 1908 год. славянски учени, общественици и журналисти туриха основа на пръвъ подготвителенъ славянски конгресъ, като избраха изпълнителенъ комитетъ подъ председателството на д-ръ Каролъ Крамаржъ. Г-нъ С. С. Бобчевъ, председатель на Славянското благотворително дружество въ България, при сключване на славянскитѣ съвещания въ Петроградъ презъ май 1909 год, предложилъ и било решено вторъ подготвителенъ славянски съборъ да се свика въ София. Такъвъ се свика презъ юний 1910 год. при участие на всички славянски народи, въ отсжствие на официални представители на поляцитѣ.

Следъ голѣмата европейска война (1914—1918) създадоха се две нови славянски държави — Полша и Чехословашко, а малката славянска държава Сърбия се уголѣми съ Македония, Черна-гора, Хърватско, Словенско, Босна и Славония подъ име Югославия. Тия три славянски държави, като изпжкнаха на новъ исторически животъ, трѣбваше да взематъ инициатива за една общославянска среща. Следъ нещастното политическо положение на най-голѣмата славянска държава — Русия, отъ която по право излизаха всички инициативи за славянски срещи, сега трѣбваше да се взема отъ друга. Идеята за новъ славянски конгресъ се дава отъ Югославия, отъ бѣлградския професоръ д-ръ Ив. Цвиичъ. Тая идея намира живъ отзвукъ

между професоритѣ по география и етнография отъ Пражкия Карловски университетъ въ Чехословашката република. Презъ октомврий 1922 год., въ едно събрание на чехословашкитѣ географи и етнографи и проф. Цвиичъ се взело решение да се свика презъ 1924 год. въ Прага прьвъ конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи. За случая билъ учреденъ и изпълнителенъ комитетъ подъ председателството на проф. И. Поливка и главенъ секретарь проф. В. Швамбера. Между инициаторитѣ на конгреса и сѫщевременно членове на изпълнителния комитетъ сѫ били проф. Цвиичъ, проф. Л. Нидерле и проф. К. Пуркине.

Подготовката на тоя конгресъ е продължила близо две години. Въ края на априлъ т. г. пражкиятъ изпълнителенъ комитетъ е изпратилъ покани до всички славянски географи и етнографи да вематъ участие въ конгреса, който ще заседава въ Прага отъ 4—8 юний т. г. На поканата се отзоваха всички славянски народи и взеха участие въ него. Отъ поканенитѣ български учени взеха участие въ него като представители на Българската академия на наукитѣ, на Университета и на Народния етнографски музей: проф. Ив. Д. Шишмановъ, проф. Л. Милетичъ, проф. А. Иширковъ, проф. Ст. Петковъ, проф. М. Арнаудовъ, проф. Ст. Романски, проф. Ст. Бончевъ, проф. Йор. Ивановъ, проф. Йор. Ковачевъ, проф. Ст. Ватевъ, Кр. Дрончиловъ и А. П. Стоиловъ.

На 2 юний българската делегация пристигна въ Прага и бѣ настанена отъ разпоредителния комитетъ въ хотелъ „Graf“. Въ сѫщия и на другия день пристигнаха делегациитѣ и отъ другитѣ славянски държави. На 3 с. м. стана среща на делегатитѣ въ „Beseda Měštanská.“ Тукъ стана запознанство на делегатитѣ, които възлизаха на брой 400 души.

На 4 юний въ 10 ч. сутриньта стана откриването на конгреса въ салона на Народния музей. Конгресътъ се откри отъ организационния му комитетъ, подъ председателството на проф. И. Поливка, въ отсѫтствието само, за жаль, на проф. Л. Нидерле, който страдалъ отъ силенъ очеболъ и отишълъ на почивка въ едно моравско село. Отъ страна на чехословашкото правителство министърътъ на народното просвѣщение поздрави конгреса на словенски (словашки) езикъ, като словакъ, отъ страна на Карловия университетъ, ректорътъ му и др., а следъ това -- по единъ представитель отъ всѣки славянски народъ. Отъ името на българската делегация поднесе поздравъ на конгреса проф. Ив. Д. Шишмановъ.

Следъ като изпълнителниятъ комитетъ се натовари да рѫководи презъ цѣлото време конгреса, заседанието се закри. Следъ обѣдъ се почнаха заседанията на секциитѣ, въ които се разпредѣлиха делегатитѣ, споредъ специалностьта си.

Образуваха се следнитѣ 8 секции:

1. Картография, геофизика, геодезия, хидрография, метеорология и климатология.
2. Геоморфология и геология.
3. География на растенията.
4. Антропогеография и икономическа география.
5. Антропология, етнография, демография и социология.
6. Регионална география.
7. Географско обучение.

8. Организация.

Българската делегация, състояща се отъ 12 души, на които имената посочихъ по-горе, взе участии цѣлата съ научни реферати. За всѣки рефератъ бѣше опредѣлено 10 минути време и 5 минути за разискване върху всѣки рефератъ, ала това време не се спазваше напълно за всички реферати. Ето какви реферати се четоха отъ българската делегация:

1. Ив. Д. Шишмановъ, Проблеми на българската етнография въ свръзка съ славянството.

2. Л. Милетичъ, Нови данни за дакоромънитѣ.

3. М. Арнаудовъ, Славянски и неславянски елементи въ югославянския фолклоръ.

4. Йор. Ивановъ, Аксиосъ — Велика — Вардаръ.

5. Ст. Романски, Етнически проблеми у южнитѣ славяни отъ гледище на езикознанието.

6. А. П. Стоиловъ, Единство на българското племе отъ фолклорно гледище.

Тия реферати се четоха въ V секция, а другитѣ членове въ други секции, а именно:

7. А. Иширковъ, Характеристични чърти на българскитѣ градове (IV секция).

8. Ст. Петковъ, Върху хоризонталното и вертикално разпръсване на известни групи талусни растителни организми въ България (III секция).

9. Ст. Ватевъ, Антропологични наблюдения надъ българитѣ (I отдѣление на V секция).

10. Кр. Дрончиловъ, Предисторични черепи въ България (сжщата секция).

11. Ст. Бончевъ, Техтоника на западна Стара планина. (II секция).

12. Йорд. Ковачевъ, За картата на България и сегашнитѣ й трижгълни очъртания (въ пленарно заседание на 5 юний).

Рефератитѣ се четоха на български и руски езикъ, а Петковъ и Ковачевъ — на френски.

Рефератитѣ на българската делегация направиха добро впечатление на цѣлия конгресъ. Това не само личеше отъ похвалнитѣ отзиви въ разискванията следъ прочитането имъ, но и отъ вниманието на конгресиститѣ къмъ насъ. Дори председательтъ на конгреса проф. Поливка не предъ едного отъ другитѣ славянски делегати е говорилъ, че българската делегация съ научнитѣ си реферати и съ своето държане е произвела най-силно впечатление на цѣлия конгресъ. Такива похвали чухме отъ нѣколко души.

Въ конгреса се четоха повече отъ 180 реферата Тѣ всички ще бждатъ напечатани на езицитѣ, на които се четоха. Не е обаче безинтересно да знае обществото, на какви теми сж четени рефератитѣ отъ другитѣ славянски делегати, но това ще отнеме много мѣсто. Не трѣбва да се минатъ мълкомъ четенитѣ реферати по етнография въ V секция.

Ето тия реферати по делегации:

II. Югославянска делегация. Thalčić, Fotografování předmětů z národopisní musej v Zagreb (Фотографирани предмети изъ етнографския музей въ Загребъ — на филми). Обявенъ бѣше за четене рефератъ отъ С. Трајановић, Hlavni rozdíly mezi Srby a sousedními národy. (Главни различия между сърбитѣ и съседнитѣ народи), но не се яви да го чете.

III. Руска делегация. а) Съветска: И. Карскій, Vývoj ethnografické práce v Rusku v letech 1915—1918 (Развой на етнографската наука въ Русия прѣзъ 1915—1918 год.). б) Емигрантска: 1. Е. В. Аничковъ, Národopisné umění slovanské a veliké problémy estetické (Славянскитѣ народописни изкуства и голѣмитѣ естетически проблеми), 2. Е. А. Ляцкій, Zeměpisné rozšiření epické poesie ruské (Географско разширение на руската епическа поезия), 3. К. Трубецкой, O metrice ruského epického verše (За метриката на руския епически стихъ), 4. П. Богатыревъ, Etnografické cesty po Podkarpatské Rusi (Етнографски пѫтувания по Подкарпатска Русия), 5. Орловъ, Ian Prač a jeho význam pro ruskou piseň (Янъ Прачъ и неговото значение за руската пѣсень), 6. Окуневъ, Lidové umění středověké v Makedonii (Народно срѣдневѣковно изкуство въ Македония — на филми), 7. А Петровъ, Národopisná mapa starých Uher podle lexikonu ze sklonku XVIII stol. (Народописна карта на старитѣ унгарци споредъ речника отъ края на XVIII вѣкъ), 8. Панкевичъ, Ethnografie a dialektologie Podk. Rusi (Етнография и диалектология на Подкарпатска Русия) и 9. Могилянскій, O museích v Rusku za doby ruské revoluce (За музеитѣ въ Русия до време на руската революция).

III. Украинска делегация. 1. О. Колесса, Hlavní směry a metody ve výzkumu ukrajinskeho folkloru (Главни направления и методи въ изследването на украинския фолклоръ), 2. Білецкиї, Desiderata vědeckého výzkumu ukrajinské národní poesie (Пожелания за научното изучване на украинската народна поезия), 3. Ф. Колесса, Recitativní formy v ukrajinské národnl poesii (Рецитативни форми въ украинската народна поезия), 4. В. Шчербаківскиї, Etnografický význam ornamentu ukrajinských kraslic (Етнографско значение на орнаментитѣ на украинскитѣ великденски яйца), 5. В. Січинськиї, Dřevěné stavby na Ukrajině a metody jich výzkumů (Селски постройки въ Украина и методитѣ за тѣхното проучване) и 6. Антоновичъ, Vývoj formy ukrajinských dřevěných kostelů (Развой на формитѣ на селскитѣ украински църкви).

V. Полска делегация. 1. J. St. Bystroń, Rozvoj badání ethnografických v Polsku (Развой на етнографскитѣ изследвания въ Полша), 2. E. Frankowski, Organisace ethnologických badání. (Организация на етнолошки изследвания), 3. K. Moszyński, Badání ethnografická na Polesi (Етнографични изследвания въ Полѣсия), 4. Jul. Czekanowski, Problém synthesy kartogrammů a anthropologické typy (Проблема на синтезитѣ отъ картограми и антроположки типове).

VI. Чехословашка делегация: I. Polívka, Některé přežitky v slovanských, hlavně ruských pohádkách (Нѣкои преживѣлици въ

славянскитѣ, главно рускитѣ приказки), 2. I. Horák, Studium lidové pisně českoslov., poslední stav (Студии върху чехословашкитѣ народни пѣсни въ последно време), 3. L. Kuba, Přehled melografie slovanské a čeho jí třeba (Прегледъ на славянската мелография и какво ѝ трѣбва), 4. Ot. Zich, Nynějši stav vědeckého badání o lidové hudbě československé (Днешното състояние на научнитѣ изследвания върху народната чехословашка музика), 5. G. Pražák, Metodika studia slovenského ornamentu (Методика за изучване на словашкия орнаментъ), 6. J. Vydra, Primitivní techniky slovenského umění (Примитивна техника на словашкото изкуство), 7. I. Húsek, O slovensko-ruské hranici (За словашко-руската граница), 8. K. Chotek, Národopisné otázky slovenské vzhledem k zeměpisnému rozložení (Народописни славашки въпроси отъ гледище на географското разпространение — на филми), 9. Fr. Pospíšil, Mečovy tanec na půdě slovanské s reprodukcí filmů (Игра съ ножове на славянска почва съ репродукции на филми) и др.

Чувствуваше се отъ всички делегати, особено отъ българската делегация, отсѫтствието на голѣмия славянски ученъ проф. Л. Нидерле, гордостьта на славянството въ днешно време. Нашата делегация му отправи телеграфически съжаления, че не присѫтствува на конгреса и му пожела по-скорошно оздравяване. На тая телеграма той отговори на делегацията съ прочувствена благодарность и съ голѣми симпатии къмъ българската наука и къмъ българския народъ.

Презъ време на заседанията на секциитѣ, VIII-та — организационна секция сѫщо заседаваше. Въ нея по единъ делегатъ отъ всѣки славянски народъ взимаше участие. Българската делегация се представяше тамъ отъ проф. Шишмановъ. Въ тая секция сѫ разглеждани разни въпроси отъ наученъ характеръ за славянството, като образуване на етнографски музей въ Прага на името на П. И. Шафарика, изработване на общославянска терминология, създаване на библиотека по етнография въ Прага за общо ползуване на всички славянски учени, обща класификация на славянския фолклоръ и др. Въ тая секция се реши: II конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи да стане въ Варшава презъ 1927 год. За неговото организиране предварително се съвещаватъ на обща среща по 5 души отъ всѣка славянска държава.

На 6 юний председательтъ на Чехословашката република г. Масарикъ прие всички делегати на контреса въ своя дворецъ „Hradčani.“ По единъ представитель отъ всѣка делегация поздрави председателя като покровитель на конгреса. Отъ името на българската делегация го поздрави проф. Шишмановъ. Представителитѣ се поставиха на особено мѣсто, около председателя г. Масарика. Следъ поздравленията г. Масарикъ говори по отдѣлно съ всѣки представителъ. Следъ това делегациитѣ се заведоха въ другъ салонъ на двореца, кѫдето имъ се даде закуска.

На 7 юний отъ 11—12 ч. имаше приемъ на делегатитѣ отъ кмета на гр. Прага въ общинския домъ. Вниманието на кмета къмъ делегатитѣ бѣше особено. Въ речьта, която отправи къмъ насъ, подчерта, че той е честитъ, като му се удава случай да приеме и поздрави представителитѣ на славянската наука въ общинския домъ на градъ Прага.

Сѫщия день вечерьта гражданскиятъ клубъ на Прага даде вечера на

делегатитѣ въ „Beseda Měštanská.“ На тая вечера делегатитѣ въ задушевни разговори размѣнявахме мисли върху научната работа на конгреса и колко високо се издига славянството предъ очитѣ на цивилизования свѣтъ. Подчерта се единодушно на всички славянски делегати да се работи задружно за напредъка на славянската наука.

На 8 юний сутрнньта отъ 10—12 ч. се закри конгреса въ парламента въ присѫствието на всички делегати отъ председателя на конгреса проф. И. Поливка. Следъ като се изложиха desiderata на конгреса и решението на организационната секция, II конгресъ да се свика въ Варшава презъ 1927 год., конгресътъ ги прие — председательтъ съобщи, че отъ с. д. почватъ екскурзиитѣ въ Чехословашката република, споредъ секциитѣ. Последва закриване на конгреса при общо одобрение на всички делегати.

На 8 юний следъ обедъ делегатитѣ отъ V секция се отправихме на екскурзия въ Моравия и Словашко. Въ гр. Брно (Брюнъ) на 9 с. м. посетихме етнографическия музей и въ околностьта му прочутитѣ пещери „Macocha.“ Вечерьта на 9 с. м. Моравскиятъ областенъ комитетъ и градъ Брно ни даде вечера, а на другия день сутриньта отпѫтувахме за Словенко (Словашко). Пристигнахме въ Братислава (Пресбургъ), главенъ градъ на Словашко. На гарата бѣхме посрещнати отъ всички официални власти, поздравени и заведени на квартири.

Задушевниятъ приемъ въ Словенско, както отъ официалнитѣ лица, така и отъ народа въ екскурзиитѣ въ Девинъ, Хърватски Гробъ, Турчански Св. Мартинъ и пр. произведе силно впечатление на делегатитѣ.

Екскурзията на етнографитѣ се прекрати на 14 юний, и на 15 с. м. българската делегация съ параходъ по Дунава потегли за България.

Презъ време на конгреса въ Прага, както и презъ време на екскурзиитѣ, на всичкитѣ делегати квартиритѣ и превознитѣ средства бѣха безплатни, на смѣтка на организационния комитетъ, който получилъ парични средства отъ правителството на Чехословашката република.

Всички делегати останахме съ най-добро впечатления отъ конгреса и се раздѣлихме съ най-добри пожелания за напредъка на славянската наука.

На 6 и 7 юний, едновременно съ заседанията на конграса, чешкитѣ етнографи имаха отлѣленъ конгресъ въ Прага. Въ тоя конгресъ се четоха много интересни реферати. Ето темитѣ на нѣкои отъ четенитѣ реферати: 1) St. Sochor, Zákonodárství na ochranu památek (Законодателство за запазване на паметницитѣ), 2) A. Krejčík, Ochrana památek archivnich, (Запазване на архивнитѣ паметници), 3) K. Chotek, Soustavný soupis národopisné látky v krajinských musejich a ústřední její inventář v Praze (Систематиченъ описъ на народнитѣ приказки и централенъ на тѣхъ инвентаръ въ Прага), 4) V. Fabían, Fotografický archiv (Фотографски архивъ), 5) Č. Zíbrt, Dvacetpět ročníků Českého Lidu (25 годишнина на сп. „Ceský Lid“), 5) I. F. Svoboda, Náyrh nareorganisací Národopisné společnosti československé (Предложение за реорганизацията на чехословашкото етнографско общество), 7) D. Filip, Zkušenosti při sbírání lidových přežitků na českem severovýchodě (Опитность при събиране народни умотворения въ североизточна Чехия), 8) V. Tille, Sbírání lidových pohádek (Съ-

биране на народни приказки), 9) V. Prašák, Organisace soustavné práce o slovenských výšivkách (Системна работа за словашкитѣ шевици), 10) I. Vinaž, Vojenská píseň. Její význam psychologický a kulturní (Войнишка пѣсень. Нейното психологическо и културно значение) и др.

Като споменавамъ за тоя частиченъ конгресъ на чехословашкитѣ етнографи, мисля, че крайно време е и нашиятъ Етнографски музей въ София да свика на конгресъ нашитѣ етнографи и учители, които сѫ проявили интересъ за изучване на България въ етнографско отношение. Ползата отъ такъвъ единъ конгресъ ще бѫде много голѣма за нашата наука.

А. П. Стоиловъ.

Известията на Народния етнографски музей излизатъ подъ редакцията на комитета при сжщия музей всѣки три месеца въ книги отъ 3 до 4 печатни коли.

Годишно струватъ 60 лв., 1 книга 15 лв.

Всичко, що се отнася до редакцията и администрацията на списанието, се изпраща до Народния етнографски музей въ София.

Le Bulletin du Musée National d'Ethnographie de Sofia paraît tous les trois mois en fascicules de 48 à 64 pages.

Abonnement annuel: 60 levas, à l'étranger 80 levas; prix du fascicule: 15 levas, à l'étranger 20 levas.

S'adresser aux Bureaux du Bulletin:

Le Musée National d'Ethnographie de Sofia.

СОФИЯ — ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА — 1924

за библиотеката на М-вото на Нар. Просвещ.

ФОНДЪ Г. С. РАКОВСКИ

ИЗВЕСТИЯ

НА

НАРОДНИЯ ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ

ВЪ СОФИЯ

ГОДИНА IV — КНИЖКА III и IV

BULLETIN

DU

MUSÉE NATINOAL D'ETHNOGRAPHIE

DE SOFIA

IV-ème ANNÉE — FASCICULE III et IV

СОФИЯ — 1924 — SOFIA

FONDATION G. S. RAKOVSKI

СЪДЪРЖАНИЕ

(Следва на 3-та страница).

Сестра отровница

Отъ **А. П. Стоиловъ**

Попиталъ Стоянъ бѣла́ Бояна,
Стоянъ ѭ питатъ, братъ ѭ не даватъ;
Стоянъ бекріа лудо деліа:
„Отруй брата ти, бѣла Бояно,
Отруй брата ти, земи ме мене.“ —
„Отрула би го, Стояне море,
Отрула би го, немамъ со що.“ —
„Я да ти кажамъ, бѣло Бояно,
Айде пойди си отъ осой въ осой,
Ти да̀ фати си две люти змìи,
Една усойна, друга присойна,
Да̀ превързи 'и со зеленъ гайтанъ,
Да̀ превързи 'и на зеленъ яоръ,
Яоръ ке цутитъ, яд-отъ ке капитъ;
Да си начекашъ во зеленъ вилджанъ,
Да̀ да му дойдешъ да сѣ напìатъ.“
И си ватила две люти змìи,
'И превѫрзала со аленъ гайтанъ,
'И превѫрлила на зеленъ яоръ,
Яоръ ми цутелъ, яд-отъ ми капелъ;
И начекала во зеленъ вилджанъ.
Брату подала да сѣ напìетъ:
„Напи сѣ, брате, люта ракìа!“ —
„Напи сѣ, сетро, ти си постара!“ —
„Напи сѣ, брате, господъ ıе постаръ!“
Колку сѣ напи отъ коня падна,
Отъ коня падна на нож-отъ удре,
На нож-отъ удре, и час-отъ умре́[1]).

Сюжетътъ на тая народна пѣсень е широко разпространенъ въ народната поезия и на другитѣ славянски и западноевропейски народи. Той ще бѫде предметъ на това ми изследване.

Най-близъкъ вариянтъ на приведената пѣсень е пѣсеньта отъ Болградско (въ Бесарабия), записана отъ В. А. Мошковъ. Тя е кратка, състои отъ 21 стихъ, размѣръ 5 + 3 и 4 + 4. Сѫщо като въ стружката Стоянъ учи либето си (не е споменато името му), какъ да добие змийска отрова, за да отрови брата си:

[1]) Братия Миладиновци, Бѫлгарски народни пѣсни. Загребъ, 1861 № 262 (Струга — 28 ст. 5 + 5).

„Иди вжф гура зелена,
И тамъ пуд стулуват камжк
Лежи змиіа пепельана,
Та чи іа с кунец привжржи,
Чи земи пржчка таненька,
Чи іа шибни тришдевет пжта:
Тьа ж ти пусни тришдевет капки,
Тришдевет капки зжмски іадови,
Чи ги тури ф чаша фрашталла,
Чи налеі бистра ракиіа,
Чи си брата ти утрови,
Чи ще са двамината земими.“ [1])

Това е една версия отъ тоя мотивъ. Въ друга версия, която произтича отъ първата не вече сестра отравя брата си, че е противъ любовьта ѝ съ нейнъ избранникъ, а свекъръ и свекърва отравятъ необичната си снаха съ змийнъ ядъ (отрова). Първъ вариянтъ отъ тая версия е печатана въ сборника на Ст. И. Верковичъ. [2]) Съдържанието ѝ е следното: скарватъ се двама братя и се раздѣлятъ заради Стана, че имъ дохождатъ турци, защо е хубава. Чуди се и мае нейнъ свекъръ, какъ да я отрови — да се отърватъ отъ неканенитѣ гости турци. Отива въ гората, хваща две люти змии, направя свекървата риби на тепсии, и канятъ Стана на гости. Тя отказва да отиде, ще я отровятъ. Най-после я поканва Станинъ деверъ, и тя отива съ мжжкото си дете. Сѣдатъ да вечерятъ: всички взиматъ отъ рибата, но не вкусватъ отъ нея, само Стана вкусва и умира. — Най-близки вариянти на тая пѣсень сж една отъ Струга [3]), една отъ Старазагорско [4]) и една отъ Охридско [5]). Къмъ последнитѣ пѣсни спада и една пѣсень отъ Еленско, въ която се разправя, че стринка завижда на мома Стана за доволството ѝ отъ бащиното състояние, взима мотика,

„Чи си ф гръмади утиди,
Убжрна дърво и камък,
Улуви зъміж гръмаднж
З две глъви и з две упашки,
С остру іж ношчи друбеши,
Ф нову іж гърни въреши“.

---

[1]) СбНУ. XXI (1905) 8.

[2]) Народне песме македонски бугара. У Београду, 1860. № 317 (Велешко — 37 ст. 5 + 5).

[3]) Мил. № 253 (37 ст. 5 + 5).

[4]) Сп. „Знание“ I (1875) 255 = Л. Каравеловъ, Сжчинения I (1886) 204 (42 ст. 5 + 5 — Марга накарана отъ свекъръ и свекърва да пере на бѣлъ Дунавъ дрехи: чернитѣ да прави бѣли, бѣлитѣ — черни; на обѣдъ я отравятъ)

[5]) В. Икономовъ, Сборникъ отъ старо-народни умотворения изъ Дебърско, Кичевско и Охридско. Солунъ, 1895. № 162 (18 ст. 5+5 — свекъръ и свекърва завиждатъ на снаха си, че водила три танца, затова я отравятъ).

Подъ видъ на риба я поднася на Стана и я отравя[1]).

Отъ сѫщия мотивъ е и пѣсеньта „Свекърва отровница": въ деня на сватбата на сина си майката отравя булката — нерачи я за снаха[2]).

Това сѫ българскитѣ народни пѣсни, въ които сестра отравя брата си, свекъръ и свекърва — снаха си и стринка — зълва си съ змийнъ ядъ. Сега ще пристѫпимъ да разглеждаме сѫщата пѣсень у други народи, като почнемъ отъ най-близкитѣ и свършимъ съ по-далечнитѣ.

Въ една сръбска пѣсень подъ заглавие „Сестра отровница" се говори, че момъкъ лежи между две девици: едната люби, а другата не люби. Последната го пита, защо я не люби, а той ѝ отговаря, че и нея би любилъ, ала не смѣе отъ брата ѝ — билъ „кавгаџија" —

„Кудгод иде, он замеће кавгу."

Като чува това девицата, отива въ гората, хваща осойница змия, заколва я съ златенъ пръстенъ, наточва отъ нея змийнъ ядъ, долява го съ вино и дава на брата си да пие. Следъ като отравя брата си, отива при момъка и му казва да я люби — отровила брата си. Момъкътъ я изпѫжда, като ѝ казва:

„Кад си свога брата отровала.
Отроваћеш и мене јунака"[3]).

Сходна на тая сръбска пѣсень е и една хърватска[4]).

Сърбо-хърватскитѣ пѣсни на тая сюжетъ въ сравнение съ българскитѣ се отличаватъ съ своята краткость, макаръ въ последнитѣ да липсва завършъкътъ,важенъ елементъ, който срѣщаме въ пѣснитѣ у другитѣ славянски и западноевропейски народи. Излиза, че пѣснитѣ у българитѣ отъ тоя мотивъ не сѫ завършени — поне до сега такива не сѫ записани.

Въ българскитѣ пѣсни преобладава десетосриченъ стихъ съ цезура 5+5, само въ болградския вариянтъ стихътъ е осмосриченъ — 3+5 и 4+4, както и въ еленския 5+3. Сѫщо и въ сърбохърватскитѣ е десетосриченъ, но съ цезура 4+6, обикновенъ размѣръ на юнашкитѣ пѣсни.

Като сѫдимъ по съдържанието и строежа на пѣснитѣ отъ тоя мотивъ у българитѣ и сърбо-хърватитѣ, дохождаме до заклю-

---

[1]) СбНУ. XXVII (1913) № 105 (41 ст. 5+3).

[2]) СбНУ. XIII 130 (Габрово — 47 ст. 5+5) и XXVII 242 (Еленско — 48 ст. 5+3).

[3]) Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме. Књига прва. Биоград, 1891 № 302.

[4]) St. Mažuranić, Hrvatske nar. pjesme. U. Zagrebu, 1876. № 152.

чение, че тѣ едни отъ други сѫ независими — заимствуване помежду имъ е нѣмало.

Въ украинската народна поезия нашиятъ мотивъ е широко разпространенъ въ нѣколко десетки вариянти, които по съдържание и строежъ сѫ сходни. Така, въ единъ вариянгъ отъ Литинския уездъ, Подолска губерния, девица предлага на казакъ да се ожени за него, а той ѝ казва, би се оженилъ за нея, но не смѣе отъ брата ѝ — тя да го отрови. Девицата му казва, че майка ѝ не я е научила, какъ да се сдобие съ отрова. Казакътъ я научва да отиде въ гората, ще види на дърво обесени три змии, на тѣхъ слънцето пече и отъ главитѣ имъ тече отрова, да постави сѫдъ подъ тѣхъ, да събере отрова въ него. Събира отрова и я поднася размѣсена съ вино на брата си да пие. Той ѝ предлага тя да се напие по-напредъ, а тя му казва, че е пила. Братъ ѝ се напива и се отравя. Сега девицата предлага на казака да я вземе. Казакътъ ѝ отказва, като ѝ говори: „Ти отрови брата си, ще отровишъ и мене чужденецъ“ [1]). Сходна пѣсень има и у бѣлоруситѣ [2])

Нито у сърбо-харватитѣ, нито у другъ нѣкой славянски и западноевропейски народъ срѣщаме отровата отъ змията да се събира отъ обесени змии на дърво. Въ първия български вариянтъ отъ Струга, както и въ болградския, е казано, че змиитѣ се превързватъ съ конецъ („зеленъ гайтанъ“), за да изтече отъ тѣхъ отрова, и обесватъ на дърво („яворъ“). Тоя важенъ елементъ въ българскитѣ, украинскитѣ и бѣлорускитѣ вариянти — общъ въ тия славянски народи —, дава ми основание съ пълна увѣреность да твърдя, че между тѣхъ е имало заимствуване на тоя мотивъ, но кой отъ кой народъ е заимствувалъ, не може да се долови. Това си менение ида да подкрепя съ единъ обичай, във връзка съ тоя мотивъ, а именно: въ цѣлия Балканския полуостровъ между народитѣ му има обичай, убита змия или смокъ да се обесва на дърво. Този обичай се практикува и у рускитѣ лопари [3]) Народното му обяснение е, змийската отрова да не попада на всѣко мѣсто, и човѣкъ да не стѫпва на това мѣсто съ боси крака: ако се натъкне на кость отъ глава на змия, щѣлъ да умре [4]). Тоя обичай е пренесенъ въ предметния мотивъ.

Въ единъ великоруски вариянтъ се говори, какъ момъкътъ учи девица да приготви отрова отъ змия: да я свари и отъ во-

---

[1]) П. П. Чубинскій, Труды V 432.

[2]) П. В. Шейнъ, Матеріалы для изученія быта и языка русскаго населенія Сѣверо-Западнаго края. Томъ I, часть I. Спб. 1887. № 544.

[3]) Н. Харузинъ, Русскіе Лопари. Москва, 1890. 206.

[4]) Горно-джумайско — мой рѫкопись.

дата ѝ съ чай да поднесе на брата си да пие. Поднася на брата си да пие, иска по-напредъ тя да пие, но тя му казва, че е пила. Братъ ѝ взема отровата и полива гривата на коня си; гривата на коня изгаря; братъ ѝ слиза отъ коня и отсича главата на сестра си.[1]) -- Въ сборника на Кирша Даниловъ[2]), който произхожда отъ началото на XVIII вѣкъ, срѣщаме единъ вариянтъ отъ тая пѣсень. Въ него пѣвецътъ съсрѣдоточава цѣлото си внимание по приготвяне на отрова отъ хубавица да отрови брата си. Хубавицата ходи изъ гората, събира отровни корени, омива ги въ синьо море, вари ги въ сребъренъ котелъ, суши ги на глечосана пещь. Съ тая отрова тя пристѫпя да отрови брата си по съвета на любовника си, но вмѣсто да отрови брата си, по погрѣшка отравя любовника си.

У чехитѣ предметната пѣсень е доста известна. Въ сборницитѣ на Sušila и Erbena сѫ напечатани нѣколко вариянти отъ нея. Ето съдържанието на единъ вариянтъ отъ Моравия: Уланка пере дрехи на Дунава, и трима конници войници ѝ предлагатъ да дойде съ тѣхъ, Отговори имъ, че би могла да дойде съ тѣхъ, ако нѣмала брата си Яничекъ, отъ когото се бои. Казватъ ѝ да го отрови съ змийнъ ядъ, като я научватъ, какъ да го добие. Приготвя и дава на брата си да пие отрова. Братътъ се оплаква на сестра си, че сърцето го постоянно боли[3]). Краятъ на тая пѣсень липсва.

Между поляцитѣ пѣсеньта за сестра отровница е много разпространена. O. Kolberg въ първия томъ на своя сборникъ Lud е напечатилъ 32 варията отъ тая пѣсень[4]). Ще наведа съдържанието на пѣсеньта „Na Podoly biały kamnien". На каменъ седи подолянка; при нея дохождa подолянецъ и я моли да му даде вѣнецъ; казва му, че би му дала, но се бои отъ брата си; предлага ѝ да го отрови, като я научва да свари змия и отъ водата да му даде да пие. Приготвя отровата. Братъ ѝ се върналъ отъ война, и тя му поднася вино съ змийска отрова. Братъ ѝ падналъ отъ коня и се моли на сестра си да гледа децата му[5]).

Въ една литовска пѣсень изъ Вилненската область се разправя това: Аленушка ленъ бере, и генералъ ѝ предлага съ него да дойде; тя му казва, че би дошла, но братъ ѝ не позволява; той ѝ предлага да го отрови съ водата отъ сварена отровна змия, която да постави въ чай и да поднесе на брата си да пие. Отравя брата си. Генералътъ се страхува да се ожени за сестрата отровница. Пѣсеньта

---

[1]) А. Сахаровъ, Сказнія русскаго народа. Москва, 1849. III 202.

[2]) Древнихъ россійскихъ стехотвореній.

[3]) Sušil, Moravské národní písně. II 167.

[4]) Вж. посочената литература у В. А. Мошковъ, СбНУ. XXI (1905) 8.

[5]) „Wisła" II (1888) 139.

завършва съ думитѣ на сестрата: „Азъ трѣбва да бедствувамъ и да се моля за брата си“ [1]).

Въ албанска пѣсень отъ тоя мотивъ се говори, че момъкъ научва девица да вземе отъ главата на змия отрова и смѣсена съ вода да отрови брата си[2]). — Сжщо и у ромънитѣ, само че свекърва порѫчва на готвачъ да свари три змийски глави и да отрови невѣстата на сина си, която не навиждала[3]). Тоя ромънски вариянтъ напълно се схожда съ втората версия на българския вариянтъ.

У новогърцитѣ и италиянцитѣ нашиятъ мотивъ е доста известенъ и се предава въ диалогическа форма. Много сѫ близки, особено италиянскитѣ, до тия у чехитѣ, поляцитѣ и литовскитѣ[4]).

Между унгарцитѣ мотивътъ сѫщо е доста известенъ. Така, въ единъ вариянтъ братътъ се именува Иванъ. Отровница се явява не родната сестра, а зълвата. Майка пита сина си Ивана, кѫде е билъ, а той ѝ отговаря, че билъ у зълва си и ялъ жаба. На умиране казалъ, че остава на майка си скърбь, на братята си — бикове и коне, на сестритѣ — домашнитѣ си птици, а на зълва си — вѣчно проклетие[5]).

Въ немската пѣсень „Schlangenköchin“ синъ Херихъ на въпроса на майка си, кѫде е билъ, отговаря, че билъ у любовницата си и ялъ пъстра риба (= змия); остатъкътъ отъ нея далъ на своето куче, и то умрѣло. На умиране Хенрихъ пожелалъ всичко добро на своитѣ родители, а вѣчно мѫчение на любовницата си[6]).

Въ края на XVIII в. били разпространени много легенди за отравяне на братъ отъ сестра. Повече отъ 20 вариянта сѫ посочени въ сборника на Child (Чайлдъ). Въ единъ отъ тѣхъ фигурира лордъ Рандаль и по неговото име се именуватъ всички други английски и шотландски балади отъ тоя мотивъ. Всичкитѣ вариянти сѫ изложени въ диалогическа форма. Така, майка пита сина си, кѫде е билъ и какво е ялъ. Казва ѝ, че е билъ у любовницата си и му дала да яде пържена змия; остатъкътъ отъ нея далъ на своето куче, и то умрѣло. Майка му казва, че той е отровенъ. На умиране синътъ завещава на родителитѣ си скръбь и бедность, на братята и сестритѣ си — своитѣ коне и бикове, а на любовницата си — адски огънь.

Близостьта на немската пѣсень съ английската е очевидна. Не може да има съмнение, че тия два народа сѫ заимствували тоя

---

1) Перетцъ, „Кіевская Старина“, 1891, VI 466.
2) Fr. J. Child, The English and Scottish popular ballads. London, 1882. I 156.
3) Ibid. 156
4) Ibid. 154.
5) Ibid. 154
6) Ibid. 152.

мотивъ единъ отъ другъ. Наклоненъ съмъ да виждамъ, че немцитѣ сѫ заели мотива отъ англичанитѣ по съображения, които непосредствено ще засегна нататъкъ, като ще говоря за първоизточника на тоя мотивъ.

Има много италиански пѣсни на тая тема, на които източницитѣ идатъ отъ началото на XVII вѣкъ. Споредъ единъ вариянтъ, майка пита сина си, кѫде е билъ и какво е правилъ. Казва ѝ, че билъ у любовницата си, и тя го отровила. Праща майка му за лѣкарь, но не може да го спаси. На умиране завещава на майка си двореца, на братята си — конетѣ, на сестритѣ си — чеиза си а на любовницата си — бесилка[1]). — Въ другъ вариянтъ жената се снабдява съ змийнъ ядъ, да отрови мѫжа си, когато се връщалъ отъ ловъ, но той я заставя да изпие тя отровата[2]).

Отъ наведенитѣ вариянти на пѣсеньта „Сестра отровница“, въ основата на която главниятъ елементъ е, сестра отравя братя си змийнъ ядъ, за да не ѝ пречи въ любовьта съ обичанъ момъкъ. Сходството на вариянтитѣ е така поразително, че не остава ни най-малко съмнение за произхода имъ отъ единъ източникъ. Има въ нѣкои вариянти малки различия, но тѣ не сѫ сѫществени. Така напр. въ нѣкои западное вропейски вариянти се явява диалогическа форма, докато тя не се срѣща въ славянскитѣ. Друга особеность: въ западноевропейскитѣ вариянти отровениятъ при смъртьта си завещава имота на домашнитѣ си, докато у славянскитѣ народи това не срѣщаме, като изключимъ единъ полски вариянтъ, въ който се казва, че умиращиятъ се моли да се грижатъ за децата му. Още: отровница се явява въ западноевропейскитѣ вариянти любовница, а въ славянскитѣ — сестра: жертвата е братъ или любовникъ.

Видѣхме, че предметната пѣсень се явява презъ XVII в. въ Италия. Тукъ, може би, да е нейното първо отечество, откѫдето, вѣроятно, е пренесена най-рано въ Англия, после въ другитѣ страни на Европа. Казвамъ, вѣроятно, защото нѣма прѣко указание, че наистина отъ начало тая пѣсень се явява въ Италия. Възможно е да се приближимъ до правилното разрешение на тоя въпросъ, ако излѣземъ отъ мотива въ народнитѣ приказки, въ който майката се явява отровница на своя синъ. Тя се влюбва въ великанъ, чудовище, магьосникъ или просто въ съседния царь, убива мѫжа си и за това жаелае да извести на своя синъ, обикновено юнакъ. Въ

---

[1]) Ibid. 153.
[2]) Ibid. 153.

последствие синътъ отмъстява за убийството на баща си, като убива майка си и любовника ѝ. Отъ приказкитѣ тоя мотивъ е миналъ въ нувелитѣ, отъ тѣхъ прѣзъ XIV в. въ французкия романъ за Бова и въ многобройни италиянски преработки на тоя романъ, въ които вмѣсто майката и сина се явяватъ братъ и сестра, — основна канва на нашия мотивъ.

Това мнение изказа покойниятъ харковски професоръ Н. Ѳ. Сумцовъ преди 30 години въ студия, въ която подлага на разборъ нашия мотивъ[1]). Следъ неговата студия, до колкото съмъ ималъ възможность да следя, въ науката не сѫ се появили други изследвания по тоя мотивъ. Азъ отдавна се интересувамъ отъ тоя въпросъ, следилъ съмъ какво се изнася въ връзка съ него, изучвалъ съмъ вариянтитѣ и въ края на краищата дохождамъ до сѫщото́ заключение, до което е дошълъ проф. Сумцовъ: пѣсененъ мотивъ за сестра отровница се създава въ Италия и отъ тамъ се пренася у народитѣ въ цѣла Европа едновременно съ романа за Бова. Така щото, на славянска почва тая пѣсень е пренесена отъ западна Европа, дали направо отъ Италия или посредствомъ нѣкой другъ западенъ народъ, неизвестно е. У кой славянски народъ изпърво се явява и дали отъ него или отъ други европейски народи минава у другитѣ славяни, това е тъменъ въпросъ и надали нѣкога ще се изясни. Чрезъ сравнение елементитѣ на пѣсеньта у славянитѣ и западноевропейскитѣ народи не се разяснява тоя въпросъ: той си остава за науката неразрешенъ.

София, 20. IX. 1924.

---

[1]) Народныя пѣсни объ отравленіи змѣинымъ ядомъ, „Кіевская Старина", 1894.

Двойни римувани думи (Reimwörter)

Отъ А. П. Стоиловъ

Георги Трайчевъ въ своята книжка Мариово (София, 1923) на стр. 17, за да изтъкне простотата и невежеството на мариовеца, привежда анекдота, какъ единъ мариовецъ, като отишълъ въ града да пазарува за сватбата на сина си, предъ бакалина почналъ да се оплаква, че разноскитѣ му били голѣми поради скѫпотията на предметитѣ. Бакалинътъ подкрепилъ думитѣ му съ свои притурки, като казалъ, че разноски се искатъ за сватба — *мадба*, вино — *мино*, ракия — *макия*, чалгия — *малгия* и др. Мариовецътъ трепналъ отъ страхъ при толкова нѣща. За щастие, на другъ дукянъ му направили по-проста смѣтка, бѣзъ тѣзи прибавки, и той се успокоилъ. — У сирийскитѣ араби тоя анекдотъ се разказва така: единъ човѣкъ се оплакалъ на съседа си за голѣмитѣ разноски по прѣдстоещата сватба на сина си. Трѣбвало да купи съкар (захарь) — *микар*, хине (брашно) — *мине*, лахаи (месо) — *махаи* и др. Съседътъ го успокоилъ, като му казалъ, че разходитѣ на половина ще съкрати, като махне: микар, мине, махаи и пр.[1])

Тоя анекдотъ, добре познатъ у източнитѣ народи, предимно у арабитѣ и турцитѣ (у насъ е пренесенъ отъ последнитѣ), е интересенъ не само отъ фолклорно, но и отъ филологическо гледище. Въ него римуванитѣ думи мадба, мино, макия и малгия напразно ще търсимъ въ речницитѣ: тѣ не се срѣщатъ като отдѣлни думи. Ала не сѫ само въ тия думи римуванитѣ прибавки или изкуствено образувани думи, безъ значение, начеващи съ *м*, но ги има доста много въ нашия езикъ, особно въ турски думи. Напр. канон (закон) — *мамон*, даулъ (свирка) — *маул*, андилъ —*мандил* (въ гатанка[2]), шега — *мега* (пословица: шега-мега по гол г. . .) и др. Обикновено прибавкитѣ почватъ съ *м*; съ други букви не ми сѫ познати думи въ нашия езикъ, били отъ домашенъ или чуждъ произходъ.

---

[1]) А. Е. Крымскій, Χαριστήρια. Москва, 1896. 439.

[2]) Христо П. Стоиловъ, Класификация и стилистични обяснения на българскитѣ народни гатанки. *СбНУ* XXX (1914) 31.

Такива двойни римувани думи се срѣщатъ у много народи въ Азия и Африка и оттамъ пренесени въ Европа. Въ нѣкои отъ тѣхъ изкуственообразуванитѣ думи почватъ не само съ буквата *м*, но съ други букви. Ще приведа по единъ или два примѣра отъ нѣкои азиятски и европейски народи, за да се види, какъ дори въ областа на игривитѣ думи, безъ значение, има заимствуване. А последното иде, както казахъ, отъ Изтокъ къмъ Западъ, първоначално съ приведения по-горе анекдотъ. Така, у перситѣ: нан (хлѣбъ) — *ман*, гофтам (говоря) — *мафтам*, пул (пари) — *мул*; у арменцитѣ: хац (хлѣбъ) — *мац*, ард (украшение) — *зард*: у татаритѣ: гиум (хлѣбъ) — *мум*; у турцитѣ: гезмек (разходка) — *мезмек*, кой (овца) — *мой*; уруситѣ: няньки (майки) — *маньки*, татарин — *мамарин*; у малоруситѣ: яйце — *райце*, шуря — *буря*; у немцитѣ: Hocus — *Pocus;* у англичанитѣ: hubble (тржба) — *bubble* и др.

София, 21. XII. 1923.

Къмъ българскитѣ народни напѣви

От**ъ** **Василъ Стоинъ**

Дълбокото ми убеждение е било и си остава, че, ако ще може нѣкога да се говори за наша, българска национална художествена музика, това не ще стане преди въздигането въ културъ на народната ни пѣсень. И ето защо. Презъ последнитѣ две и половина столѣтия истинското музикално изкуство постигна успѣхи, каквито никое отъ останалитѣ изящни изкуства не е зарегистрирало въ толкова малко време. Геният**ъ** на Баха, Бетховена и Вагнера, като използува всички придобивки отъ предшественицитѣ композитори, даде на свѣта произведения, които въ последствие не само че не се надминаха, но останаха и недостигнати. И ако голѣмитѣ западноевропейски композитори отъ последната четвърть на миналото столѣтие до сега не могатъ да намѣрятъ достатъчно оригинални средства за една по-висша изразность на музикалната мисъль, това далечъ не е отъ липса на достатъчно гениялность, а отъ туй, че архитектониката такава, каквато се е очертавала въ съзнанието на класицитѣ и романтицитѣ, се е изчерпила до своя висшъ предѣлъ. Оставаше да се търсятъ нови средства. Първи рускитѣ, а следъ тѣхъ полскитѣ, чехскитѣ, скандинавскитѣ и др. композитори намѣриха новитѣ експресивни елементи за творчеството чрезъ художественото пресъздаване на народнитѣ имъ пѣсни. А ако днесъ на голѣмитѣ концерти, въ цвѣтущитѣ въ музикално отношение страни, наредъ съ произведенията на най-великитѣ композитори стоятъ и тия на рускитѣ и др. автори, причината съвсемъ не е въ търсенето на по-достѫпна музика, каквато по-простата публика намира въ новоститѣ отъ рода на тангото и фокстрота, а защото новата музика, особено руската, внесе нови елементи въ изкуството: нови тоналности, ново въ ритъма, ново въ оркестрацията и на туй отгоре едно движение и единъ динамизъмъ, истинска артистична репродукция на страстьта, черпена отъ нейния дълбокъ изворъ — Ориента.

Въ художественото творчество най-важна роля играе вдъхновението, което има своитѣ главни залози въ любовьта къмъ туй, що се намира въ собственото отечество. Ето защо и художестве-

ната пѣсень се инспирира най-добре отъ народната. Когато изразенитѣ съ такава наивна екзалтация чувствувания въ народнитѣ пѣсни преминатъ презъ поетичната душа на единъ музикаленъ гений, артистичната му експресия ще представи въ всичката хубость туй, що нацията е могла да създаде чрезъ пѣсеньта.

За голѣмо съжаление, българскитѣ народни пѣсни още не сѫ на достатъчна почить у насъ. На първата генерация наши музиканти се падна да изълнява най-мѫчната задача, каквато нѣкога се е възлагала на хората на изкуството. Българскиятъ музикантъ трѣбваше да бѫде и учитель на подрастващето поколѣние, и хоръ-майсторъ въ черква, вечеринки и концерти, самъ да свири и да учи хората да свирятъ, да се поставя на чело на оркестъръ, да образува музикални дружества, да съставя учебници, да композира пѣсни, оперети и опери, да отваря музикални училища, опера и пр. Тая многостранна работа даде резултати за повдигане музикалното ниво на нацията, но и разпокѫсаностьта при такъвъ видъ дейность не можеше да не се отрази зле върху необходимостьта отъ по-сериозно и по-специялно отнасяне къмъ различнитѣ отдѣли на музикалното изкуство. И ако въпроситѣ, като тоя за събирането, систематизирането, изучването и култивирането на българскитѣ народни пѣсни се пренебрегваха и се передиха отъ други, търпещи повече отлагане въпроси, — вината, до голѣма степень, трѣбва да се търси именно въ разпокѫсаната работа на вчерашния, па до нейде и на днешния български музикантъ.

А нашитѣ народни пѣсни постепенно изчезватъ. Досагашното музикално възпитание на българския народенъ учитель, единствения интелигентенъ човѣкъ въ село, не му позволява да оцени и да отдаде повече значение на това толкова важно народно богатство. И ако той не се отнася подигравателно съ тия пѣсни, най-малко, отминава ги съ пренебрежение, а това не остава безъ последици върху децата и родителитѣ имъ. Като не се справя съ музикалнитѣ залози, които се намиратъ у българскитѣ деца, учительтъ започва работата си съ художессвени пѣсни, преводни или съчинявани по калъпа на чуждитѣ, вмѣсто да вземе за база на музикалното възпитание народната пѣсень, която не само че ни говори за действителния народенъ характеръ и съединява училището съ народния животъ, но и съдържа елементитѣ, които най-силно затрогватъ чувството на младото българче. Чудно ли е следъ туй, че като отидете въ село и пожелаете да чуете народни пѣсни, започватъ съ новитѣ пѣсни, различни музикални безвкусици, пренесени отъ града чрезъ войницитѣ и слугинитѣ. За хубавитѣ стари пѣсни навредъ ви говорятъ, че били прости и за

„онова време“. Моятъ многоуважаемъ колега г. Анг. Букорещлиевъ е събиралъ народни пѣсни. Миналата ваканция обиколилъ нѣкои отъ посетенитѣ преди четвърть столѣтие села и на желанието му да чуе нѣкоя отъ най-интереснитѣ, записани тогава пѣсни, отговаряло му се, че не знаяли тия пѣсни.

Политикообществениятъ животъ на българското племе, както въ далечното, тъй е въ по-близкото минало, е способствувалъ много за запазването на старитѣ ни пѣсни. Дългогодишното робуване, всевъзможнитѣ издевателства надъ племето презъ време на веститѣ войни, — всичко това е заставяло работещия народъ да се оттегля въ планинскитѣ мѣста, отчужденъ отъ хората на града и културата му. При тия условия неговата музика не е била изложена подъ чуждо влияние, както това е било въ съседнитѣ ни страни. Черковната музика сѫщо не е указала особено влияние. Езичници по произходъ, българитѣ, както и покоренитѣ отъ тѣхъ славяни, сѫ били принудени да приематъ една чужда за тѣхния култъ религия. Трѣбвало е много време, за да могатъ идеитѣ на християнизъма да проникнатъ въ съзнанието на езическия народъ. Реакцията противъ официялната черква, изразена тъй шумно и толкова внушително отъ богомилитѣ, чиито религиозни доктрини сѫ царували дълго време, е отчуждила още повече народа отъ черквата. Притурете при това и умразата отъ намѣрението на византийското духовенство да денационализира племето и ще си обясните лесно не само индеферентностьта къмъ византийската черква, но и невъзможностьта да бѫде обичана и използувана въ широкъ мащабъ музиката ѝ. На народа е останало да изказва своитѣ вопли и малко радости посредствомъ пѣсеньта, такава, каквато е наследилъ отъ дѣди и прадѣди. И когато се е явявалъ нѣкой новъ доморасълъ композиторъ, предаването на настроенията е давало въ повечето случаи съ познатитѣ до тогава музикални средства. Само тъй би могло да се обясни запазването и до наши дни на толкова стари народни пѣсни.

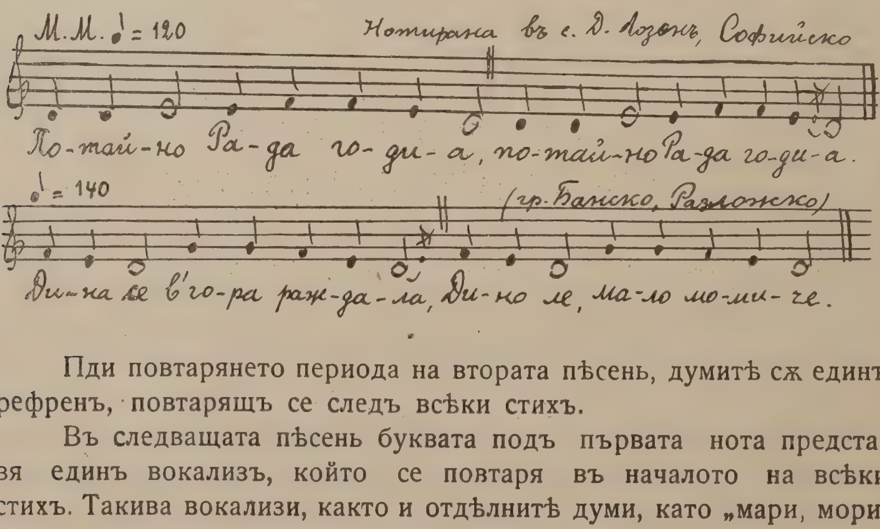
Добритѣ познавачи на народнитѣ ни пѣсни сѫ малко. Любители музиканти сѫ събирали и печатали пѣсни, но тази тѣхна работа, въ по-вечето случаи, е била крайно незадоволителна, — резултатъ отъ непознаването на туй, що е ценно въ тия пѣсни: тѣхната старинность и особената имъ ритмика.

У насъ има запазени още много стари народни пѣсни, каквито капацитетитѣ музиколози отнасятъ къмъ една твърде отдалечена епоха. За запазването имъ е способствувалъ преди всичко най-практикуваниятъ у насъ начинъ на пѣние: колективната пѣсень

на единъ гласъ, една форма, както се знае, отъ най-отдалечена древность. На този видъ пѣние се подаватъ строго ритмичнитѣ пѣсни и такивато съ достжпна за голѣмъ брой пѣвци тонова линия, а именно: хороводнитѣ и почти всичкя седѣнкарски пѣсни. Пѣснитѣ съ бавно темпо, наречени „за трапеза", се изпълняватъ отъ единъ човѣкъ, защото неритмуванато бавно пѣние, както и тонова линия съ разнообразни мелизми и увеличени и умалени интервали, ся подаватъ твърде мжчно на колективно изпълнение. Българскитѣ хорà, както и старитѣ танци въ всички страни, сж по произходъ единъ декадансъ отъ нѣкогашното славно изкуство на жеста. На тѣхъ подхожда музика, безспорно, много по-стара отъ тая въ пѣснитѣ „за трапеза", изпълнявани съ волностьта въ темпото и мелодичната линия, присжща на византийската пѣсень. Ето защо, когато става дума за старинность на народнитѣ ни пѣсни, тя трѣбва да се търси предимно въ колективната пѣсень.

За старинностьта на нашитѣ пѣсни говори много и широчината на тоновата имъ линия (ambitus'a), която въ най-примитивнитѣ наши пѣсни не надминава една минйорна терца; въ по-вечето отъ старитѣ пѣсни е не по-голѣма отъ кварта; а за интервала секта, както и за по-голѣмитѣ отъ него, се говори като за рѣдкость.

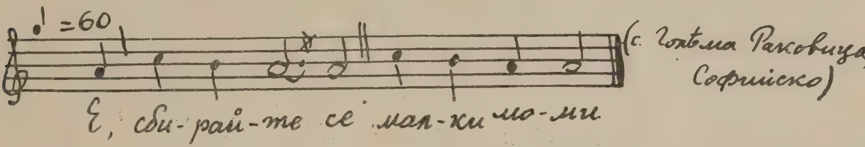
Споредъ мнението на авторитетнитѣ изследвачи на музиката въ древностьта, за най-стари — отъ запазенитѣ до сега и даващи видъ на напълно оформени пѣсни — се сочатъ ония, които сж съставени отъ единъ единственъ музикаленъ периодъ, повтарящъ се десетки пжти, съ куплетъ, образуванъ отъ единъ само стихъ, повтарянъ по два пжти.

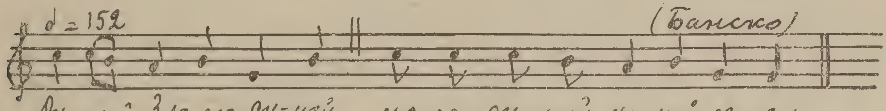
Пди повтарянето периода на втората пѣсень, думитѣ сж единъ рефренъ, повтарящъ се следъ всѣки стихъ.

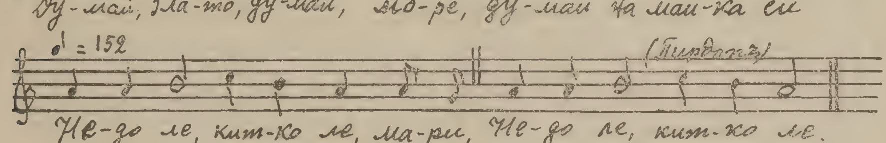
Въ следващата пѣсень буквата подъ първата нота представя единъ вокализъ, който се повтаря въ началото на всѣки стихъ. Такива вокализи, както и отдѣлнитѣ думи, като „мари, мори,

леле“, или нѣкое собствено име, нѣматъ никаква свръзка съ смисъла на текста, а се поставятъ било за получаване на ритмично разнообразяване, или пъкъ за приспособяването на даденъ текстъ къмъ друга мелодия.

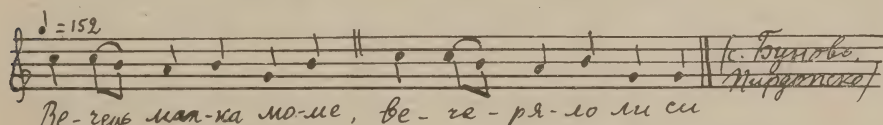

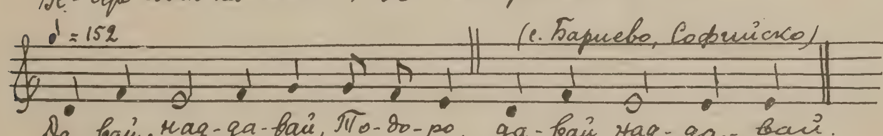
Както ще се види въ следващитѣ две пѣсни, констатира се една малка музикална придобивка, добита отъ незначителната промѣна на периода, получена чрезъ подѣлянето едно музикално време на две части, било на единъ и сжщи тонъ, или съ слизане на съседния.

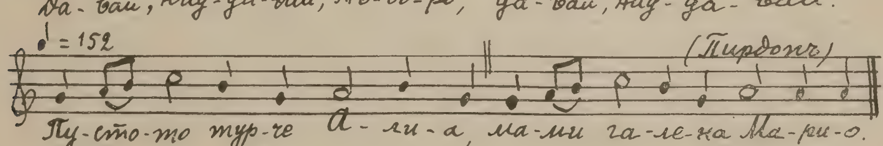

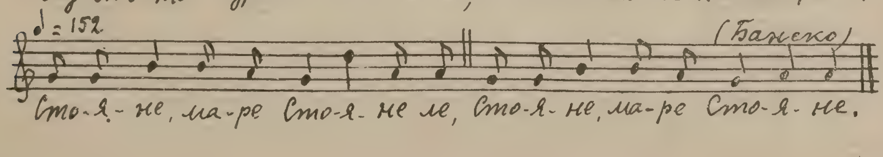

Следватъ случаитѣ на промѣната въ последнитѣ единъ или два тона на периода, правено съ явното намѣрение да се получи мелодично разнообразяване.

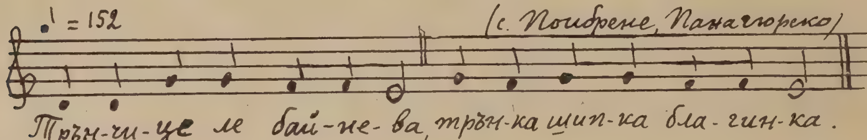

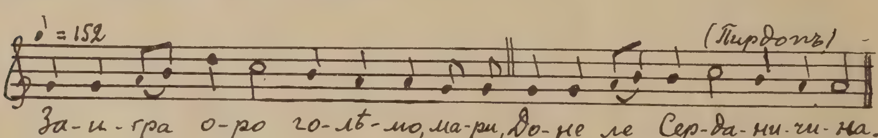

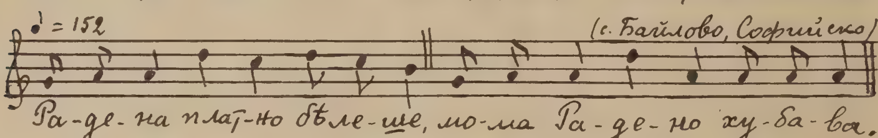

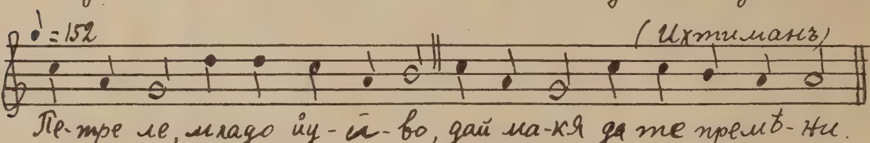
Ето единъ случай на тоново разнообразяване не въ последнитѣ, а въ първитѣ тонове на периода:

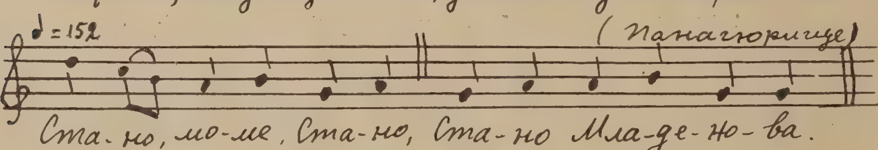

Въ следващитѣ четири пѣсни се констатира последователната промѣна са 3, 4 и повече тонове отъ периода, съ явното намѣрение, да се получи още по-голѣмо мелодично разнообразяване. Тази полупромѣна по-късно се оформява въ второ периодъ, напълно различенъ отъ първия.

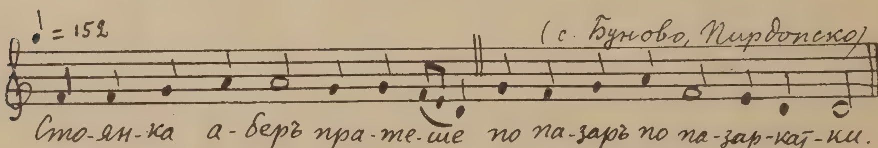

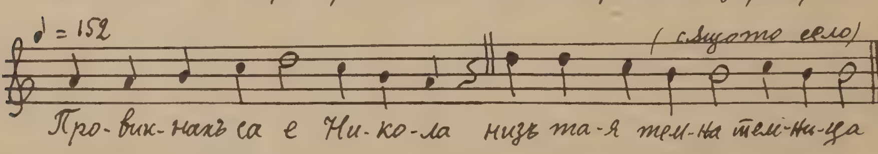

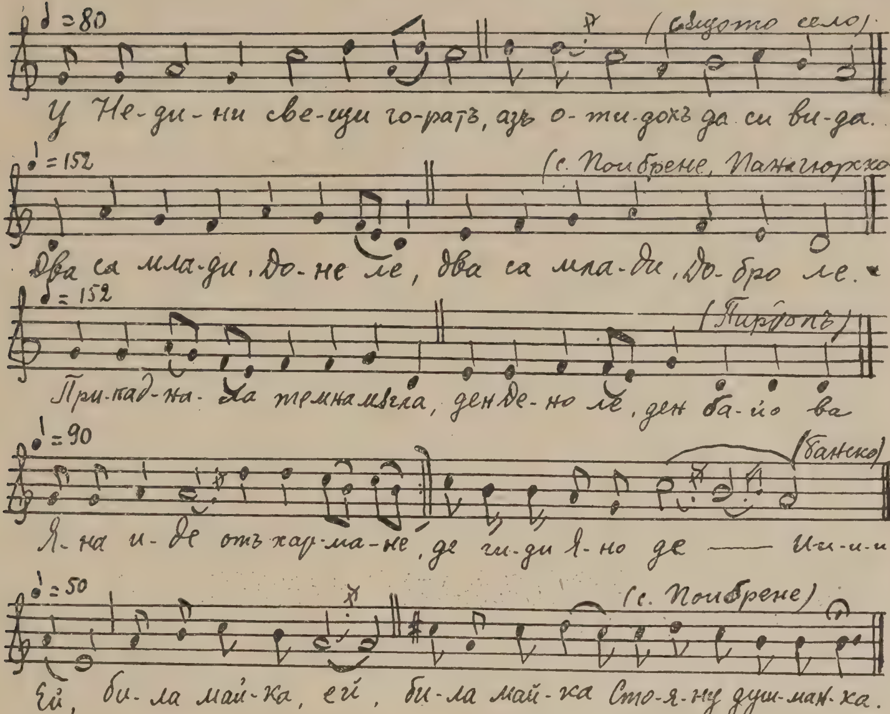

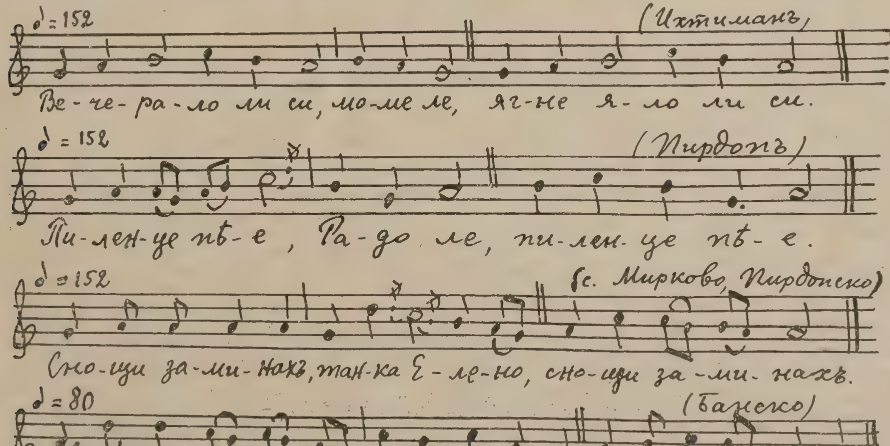
По редъ следватъ пѣснитѣ съ два напълно различни периоди, каквито пѣсни музиколозитѣ отнасятъ къмъ XII-то столѣтие:

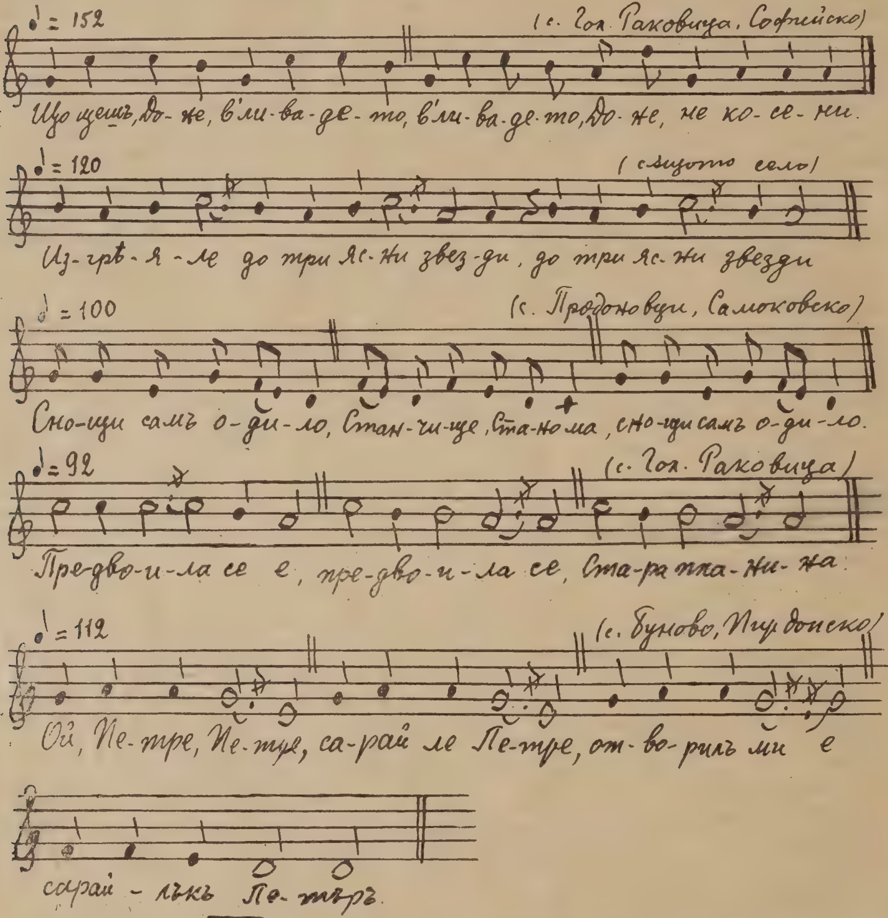

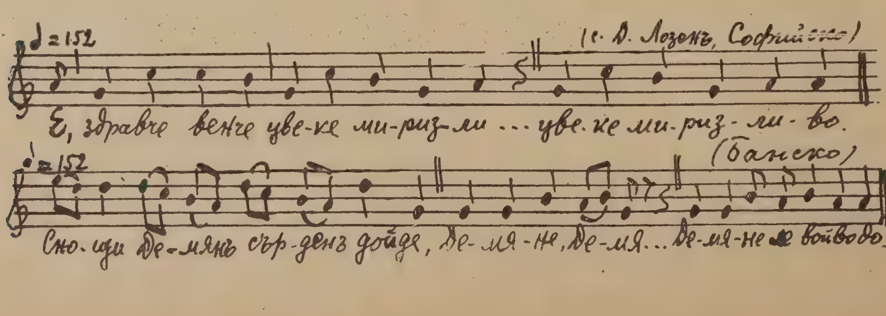
Въ всички до тукъ цитирани пѣсни музикалнитѣ периоди (повтаряни или самостоятелни) сѫ правилни, сир. съставени отъ еднакъвъ брой времена. Неправилнитѣ периоди сѫ вече продуктъ на желанието за по-разнообразна формация и, като така, трѣбва да се таксуватъ като по-нови. Нѣкои отъ тия неправилни периоди, какъвто е случаятъ въ следващитѣ четири пѣсни, сѫ получени чрезъ рефренъ, безъ който, евентуално, би могло да се мине въ пѣсеньта.

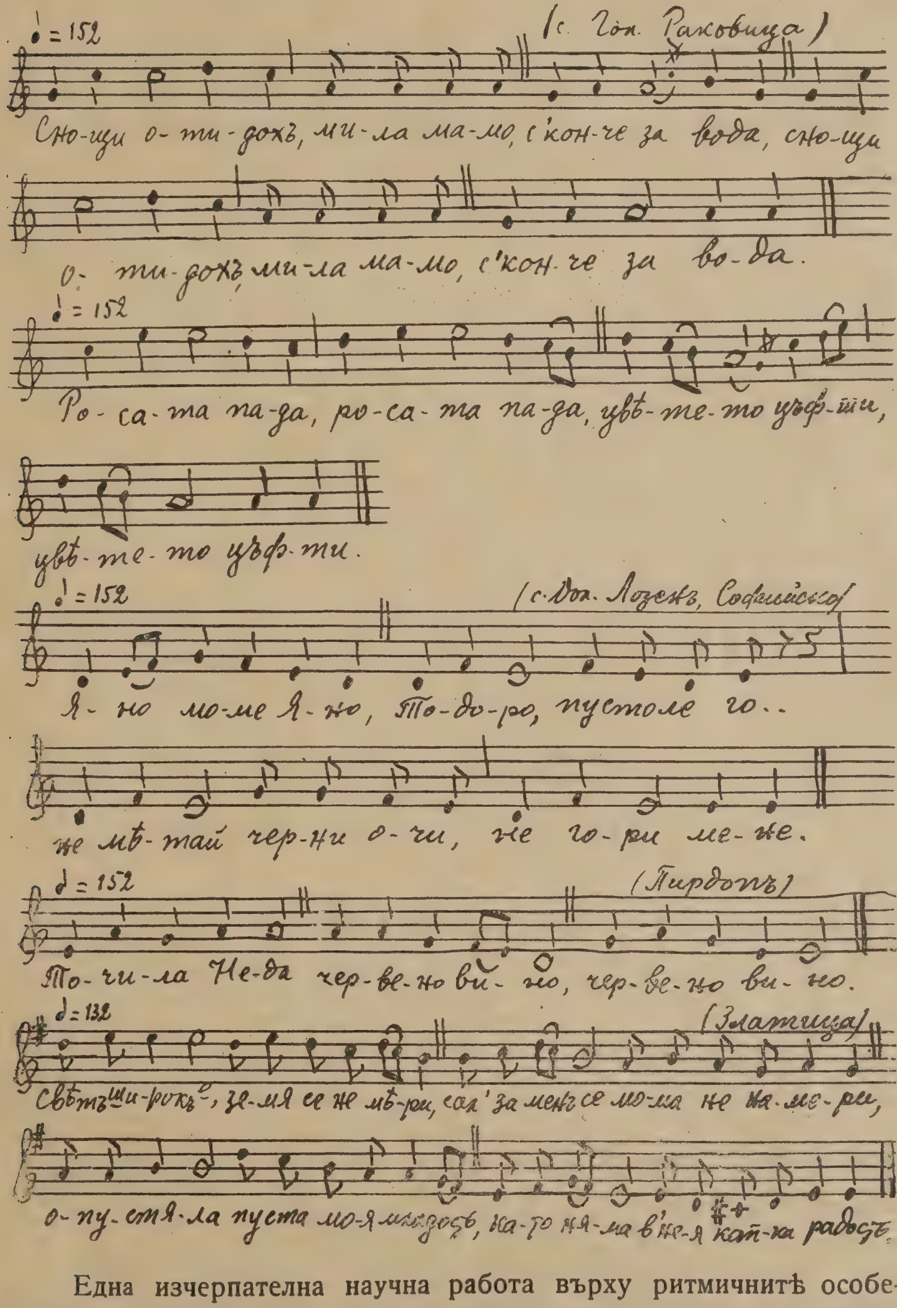
Способъ за удължаването на пѣсеньта е намѣренъ въ видоизмѣнението на единъ отъ периодитѣ, като крайното заключение на пѣсеньта се направи или съ повторението на измѣнения периодъ, или съ повторението на неизмѣнения, или пъкъ съ новъ, допълнителенъ мотивъ.

По-примитивно отъ горното удължаване на пѣснитѣ е ставало съ прекжсването периода на предпоследния му тонъ, следъ което последва повтарянето му изцѣло.

Стремежътъ за удължаването на пѣснитѣ се манифестира въ различнитѣ повторения на даденъ периодъ, непромѣненъ или промѣненъ, до като се стигнало до пѣсень съ подобие на такава съ три и четири периода.

Една изчерпателна научна работа върху ритмичнитѣ особености на българската народна музика не може да се направи

преди да бждатъ събрани всички народни пѣсни. Върху тая тема г. Добри Христовъ излѣзе съ единъ силно аргументиранъ трудъ.[1]) А ако и азъ се залавямъ да пиша по това, намѣрението ми е да укажа на случаитѣ, при които единъ неопитенъ записвачъ на пѣсни може да попадне въ грѣшка, като смѣсва единъ тактъ съ другъ, нему на гледъ подобенъ и, второ, да изложа нѣкои нови, неизнасяни до сега ритмични особености, намѣрени и записани отъ мене.

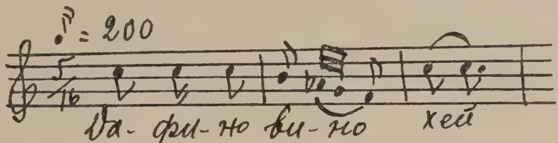
Не може да не се отдаде дань на висока почить върху деятелностьта на чужденцитѣ музиканти, които следъ освобождението поеха работата съ военнитѣ ни музики; не може, обаче, да не се признае лошата имъ услуга по отношение записването и разработването въ китки и потпури на нѣкои народни пѣсни. Много характернитѣ за нашата народна музика тактове, като 5-временниятъ (съставенъ отъ 2 + 3 времена) и 7-временниятъ (съставенъ отъ 2 + 2 + 3 времена), биваха записвани дълго време съ обикновения 3-временен тактъ. Естествено е било, на тая грѣшка да се подадатъ мнозина записвачи, както това се вижда въ печатанитѣ отъ тѣхъ въ „Сборницитѣ за народнитѣ умотворения“ пѣсни. Трѣбва да се подчертае, че музикалнитѣ времена въ никоя отъ истинскитѣ народни пѣсни не могатъ да се подведатъ подъ обикновения 3-временъ тактъ. Сжществуващитѣ такива сж много нови — отъ времето на освободителната епоха, значи не по-вече отъ 70—80 години и съставени или приспособени отъ по-интелигентни българи, избѣгали отъ отечеството си и отишли въ съседни свободни страни, дето сж имали случай да чуятъ модерна музика. Тия новости и до сега оставатъ чужди на народа. Въ народнитѣ пѣсни се срѣщатъ много често тактове отъ три времена, но никога сами, а въ комбинация съ единъ или по-вече двувременни тактове.

Една по-мжчно уловима подробность при опредѣлянето такта на една народна пѣсень — а отъ това и правилното поставяне на съответнитѣ нотни фигури — е различаването на 5-временния отъ 8-временния тактове, които съдържатъ приблизително еднакви елементи. Нека веземемъ за примеръ многоизвестната пѣсень „Дафино вино, хей, червено вино, хей“. Тоноветѣ на всѣка отъ тия 6 думи съдържатъ въ себе си по еднакъвъ брой музикални времена. На първата и на третата срички въ думата „Дафино“ се чувствува и забелѣзва лесно удължаването на съответнитѣ тонове, сравнявани съ тона на сричката „фи“. Грѣшката, която може да

---

[1]) Ритмичнитѣ основи на народната ни музика. СбНУ. XXVII.

се допусне при записването на тая и на всички подобни ней пѣсни, нѣма да е въ това, че не ще бѫде забелѣзано удължаването, а въ туй, дали ще се опредѣли точно степеньта му. Ако първиятъ и третиятъ тонове се смѣтнатъ за два пѫти по-удължени отъ втория, ще се получи единъ тактъ отъ 5 времена (2 + 1 + 2) и пѣсеньта ще бѫде нотирана както следва:

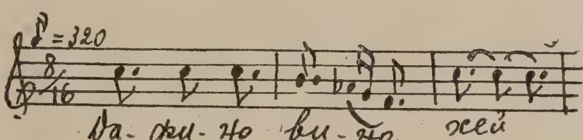
Усъмнимъ ли се, обаче, въ това, че средниятъ тонъ е два пѫти по-кѫсъ отъ останалитѣ, налага се търсенето на нова пропорция. Сигурното срадство за това е: раздѣлянето всѣко музикално време на две части, като за цельта се употреби ритмично поставяне на срички „та“ и „ра“. Приложено това за пѣсеньта „Боли Яна бѣло гърло“ ще се получи следната схема:

та-ра та-ра та-ра та-ра-ра,
Бо- ли Я- на

а за интересуващия ни случай — не та-ра-ра-ра та-ра та-ра-ра-ра, а

та-ра-ра та-ра та-ра-ра
Да- фи- но

т. е. 3 + 2 + 3, елементитѣ на 8 временния тактъ. Нотирана пѣсеньта при този тактъ ще бѫде:

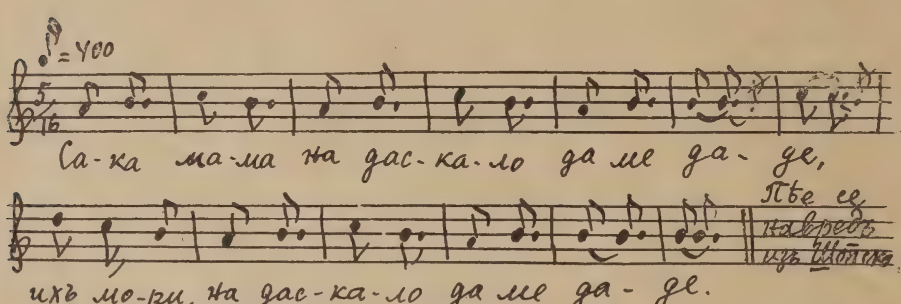
Идентиченъ случай се срѣща при пѣсни, музикалнитѣ времена на които трѣбва да се съберать въ тактъ съ 12 времена (3+2+2+2+3), а погрѣшно се взематъ за 7 — временентъ тактъ (2+1+1+1+2).

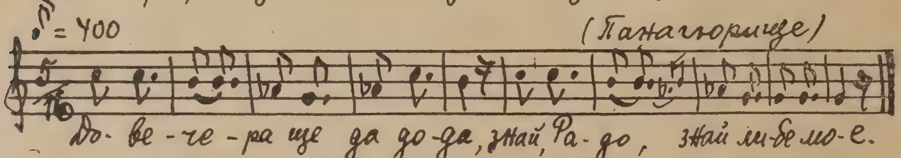
Както е забелѣзалъ вече читательтъ, всички до тукъ изложени пѣсни — безъ тия съ по-бавно темпо — могатъ да бѫдатъ поставени подъ теорията на такта, като имъ се постави двувременниятъ тактъ. Избѣгнахъ поставянето на тактовитѣ чертици, за да не се затъмнява отдѣлянето на периодитѣ. Двувременниятъ тактъ има твърде широко приложение въ народнитѣ ни пѣсни.

Както казахъ и по-горе, народни пѣсни, чиито музик. времена биха могли да се подѣлятъ на самостоятелния тривременентъ тактъ, нѣма. — Не трѣбва да се нагласяватъ на народнитѣ пѣсни и 4 —

временнитѣ тактове. Знае се, че този тактъ е сложенъ, съдържащъ въ себе си и полусилно време, концепция на нова, по-висша музикална култура.

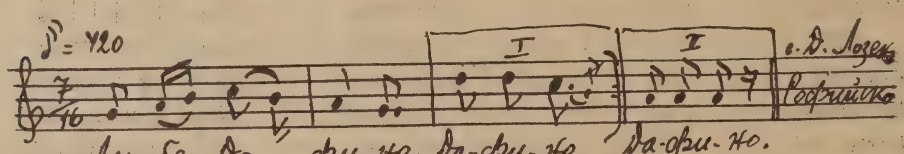
Петвременниятъ тактъ, като комбинация отъ 2+3 времена, се срѣща; противната комбинация (3+2) не съмъ ималъ случай да намѣря, пъкъ и до колкото зная, никой отъ нашитѣ музиканти още не е изнесълъ такава. Типиченъ примѣръ на първата комбинация е „Пайдушко хоро".

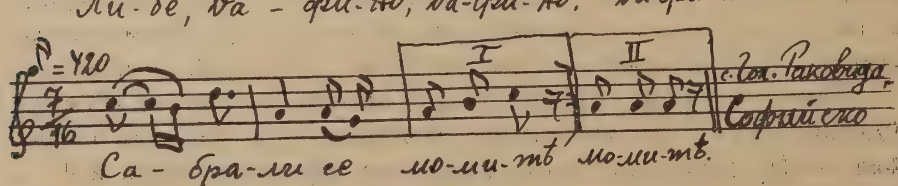

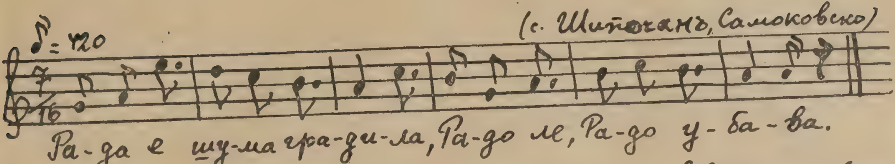

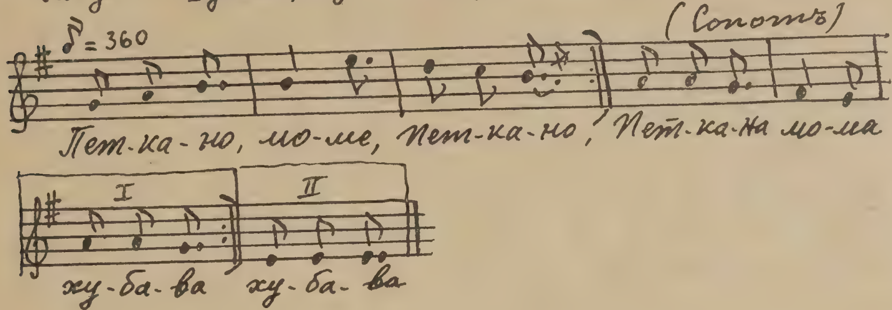
Пѣсни съ 6-временень, както и съ 9 и 12-временни правилни тактове, не могатъ да се намѣрятъ между нашитѣ народни, поради причината, че съставниятъ елементъ на тия сложни тактове е тривременниятъ тактъ, за който вече казахме, че не се срѣща самостоятелно.

7-временниятъ тактъ се срѣща въ два вида комбинации: 2+2+3 въ пѣснитѣ на хоро (типъ ръченица) и 3+2+2 — при по-бавни темпа.

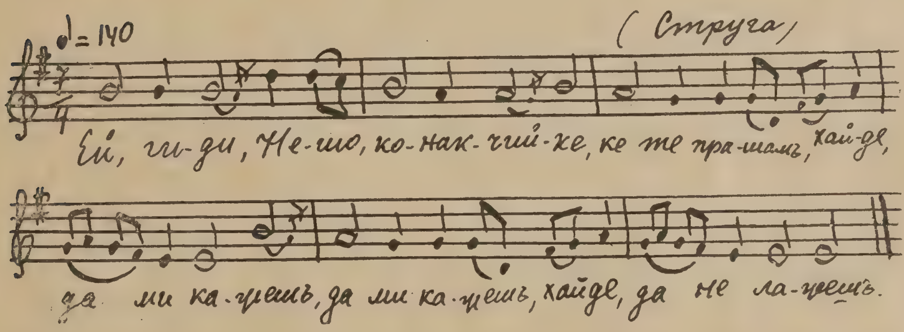

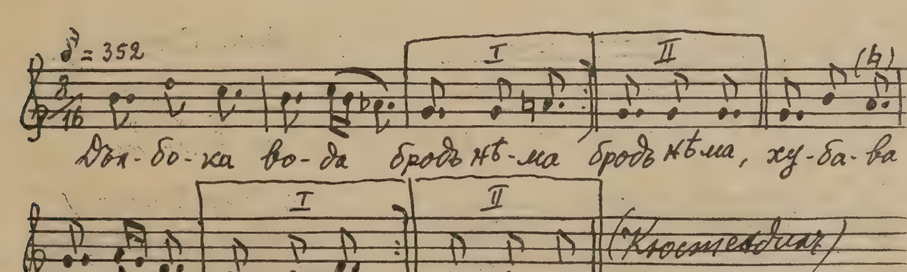

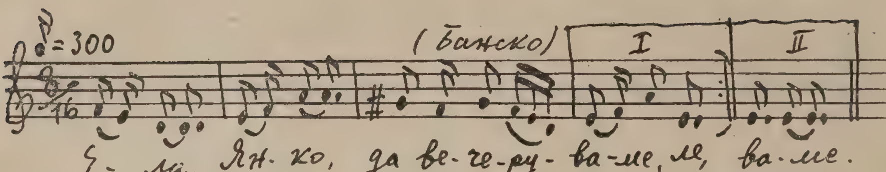

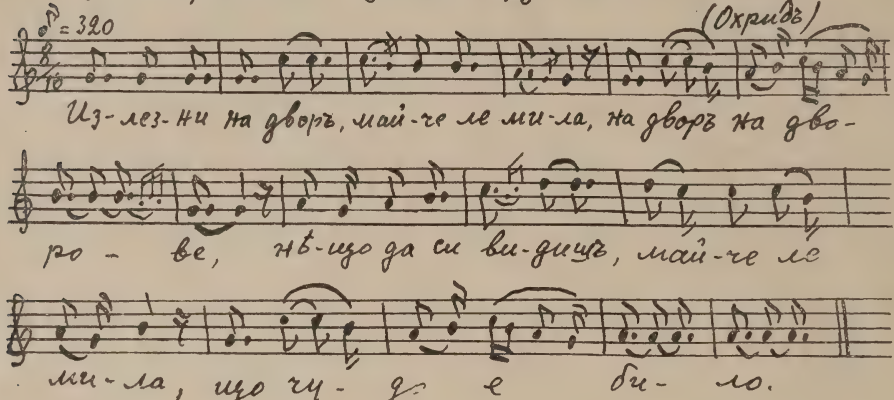
Ето единъ примеръ отъ втората комбинабия (3+2+2).

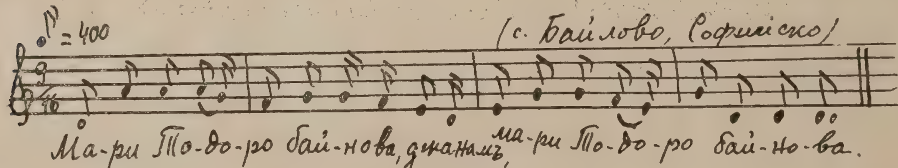
8-временниятъ тактъ, въ комбинация 3+2+3, се срѣща въ много народни пѣсни въ югозападна България, както и въ Македония, предназначени за пѣние и хоро.

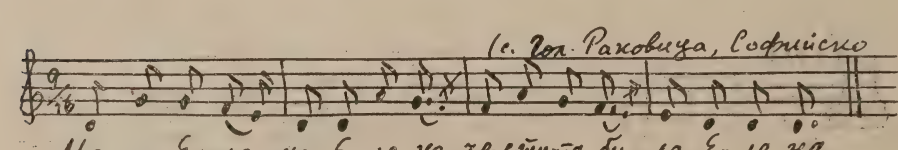

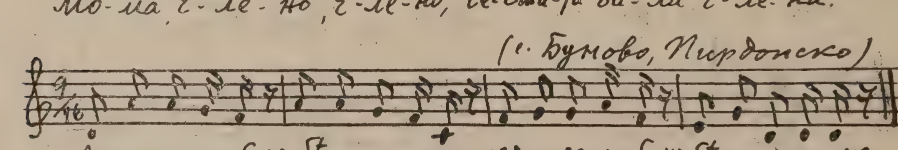

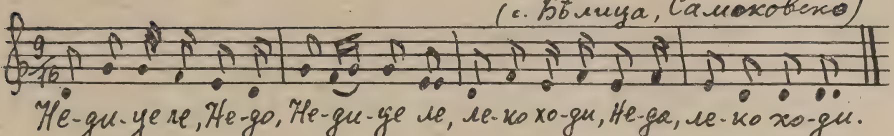
9-временниятъ неправиленъ тактъ, въ двѣтѣхъ му комбинации: 2+2+2+3 и 2+3+2+2, се срѣща въ твърде много пѣсни на хоро въ Срѣдногорието и югозападна България.

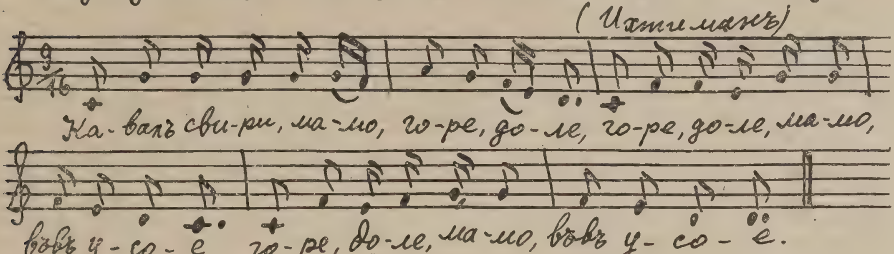

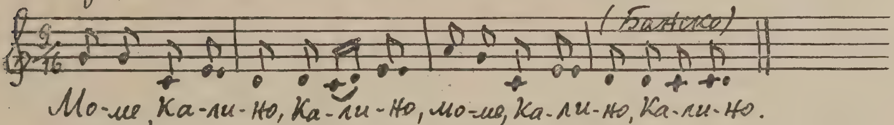
Всички пѣсни съ този тактъ се пѣятъ въ сжщото темпо.

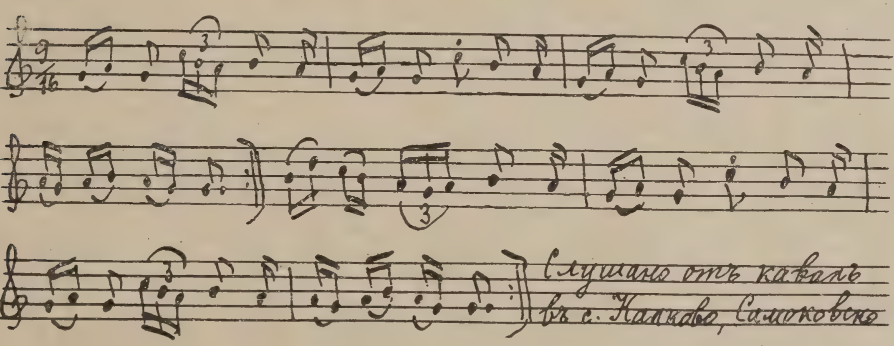

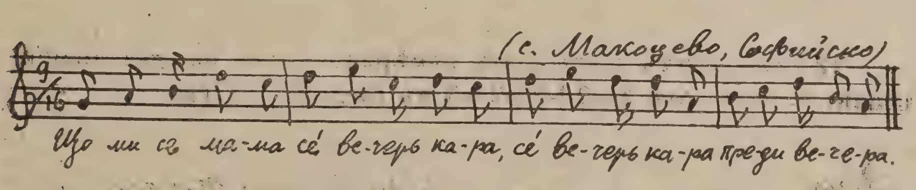

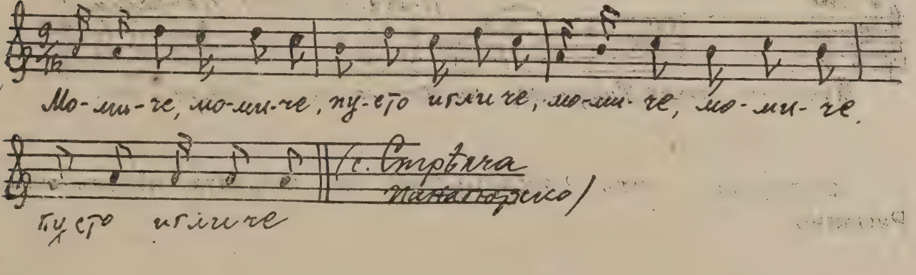

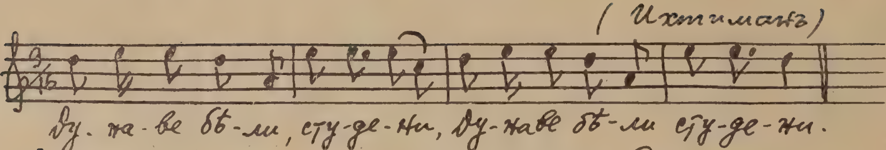

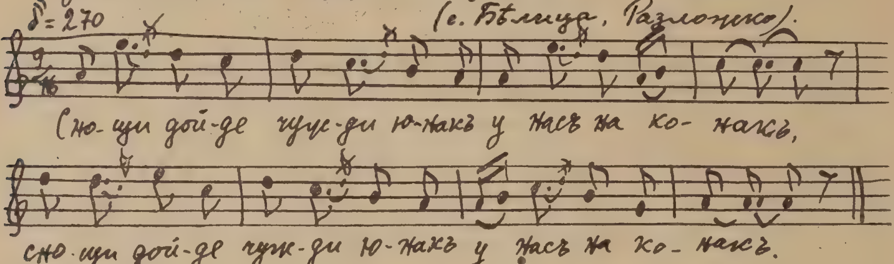

Ето нѣколко примѣри и отъ втората комбинация (2+3+2+2).

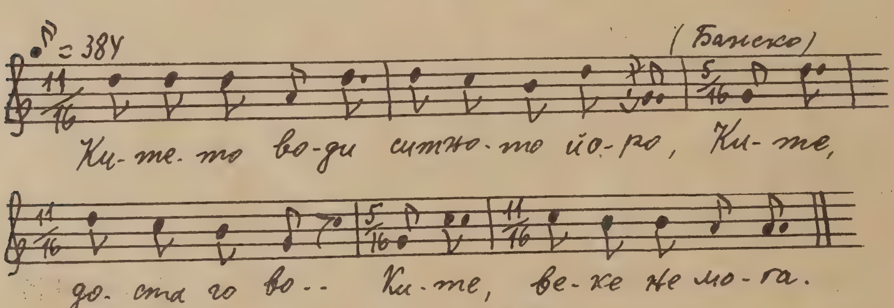

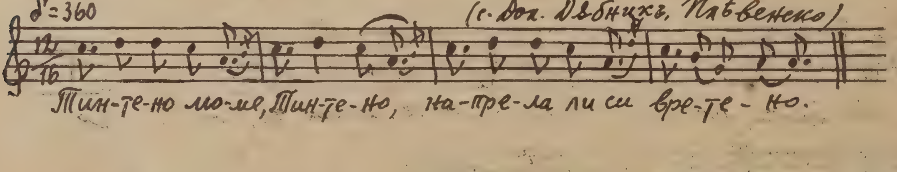

11-временниятъ тактъ е намеренъ до сега въ две комбинации: 2+2+3+2+2 й 2+2+2+2+3. Единъ хубавъ примѣръ съ първата комбинацня е показалъ г. Д. Христовъ въ цитирания погоре неговъ трудъ.

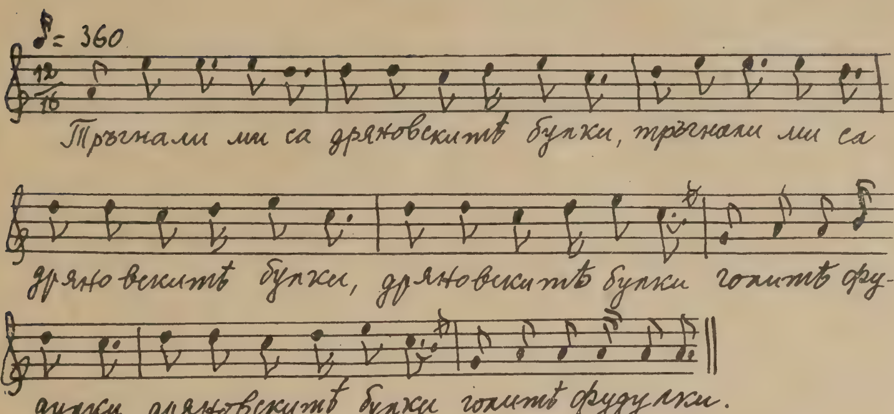
Ето примѣръ и съ втората комбинация:

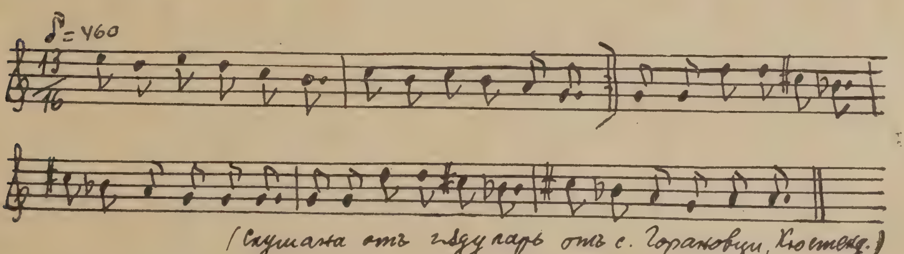
12-временниятъ тактъ съмъ намѣрилъ сжщо въ две комбинации: първата отъ 3+2+2+2+3 въ следната пѣсень:

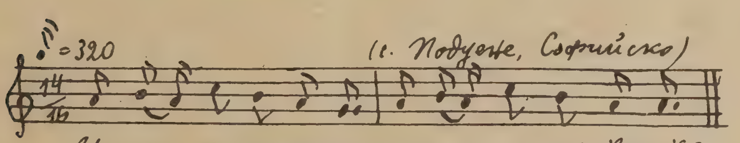
а втората — отъ 2+2+3+2+3, въ следната пѣсень изъ Русенско:

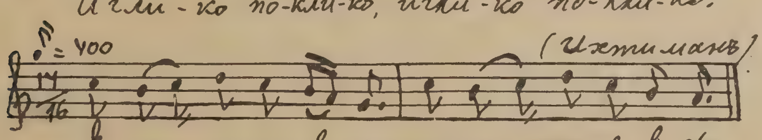

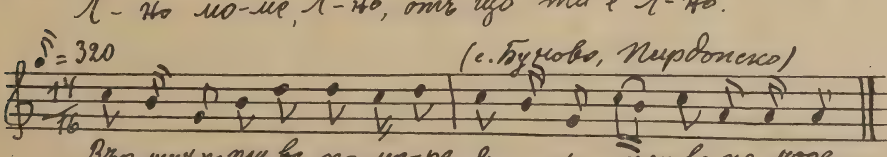
13-временниятъ тактъ съмъ намѣрилъ само въ тая комбинация: 2+2+2+2+2+3.

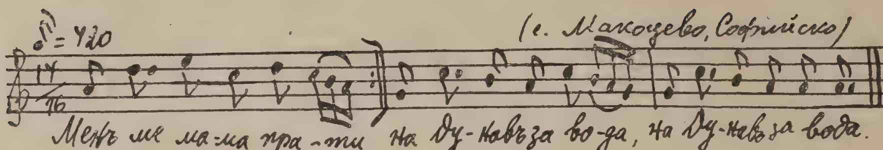

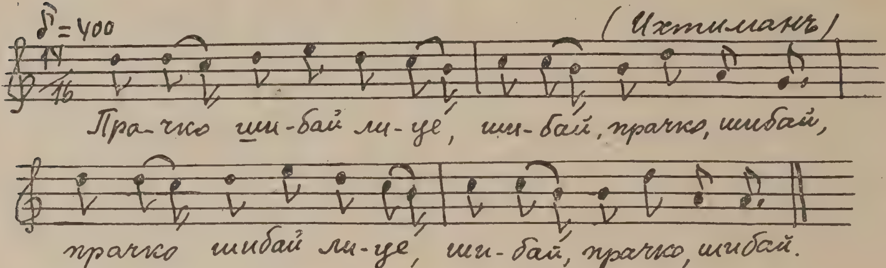
14-временниятъ тактъ, съ комбинация: 2+3+2+2+2+3, се срѣща въ много хороводни пѣсни, играни по сѫщия почти начинъ, но съ различно темпо.

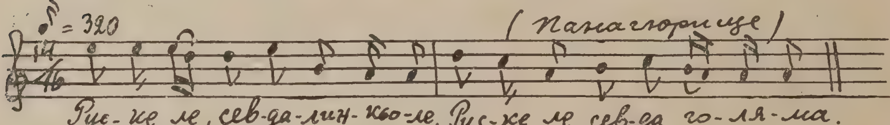

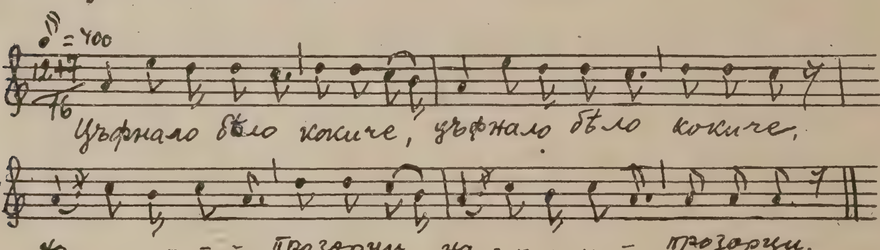

Много популярната „цъфнало бѣло кокиче“ се пѣе и играе въ с. Буново по този тактъ:

МАТЕРИЯЛИ

А. П. Стоиловъ

Народни пѣсни

I. ОТЪ НЕВРОКОПСКО

1. Недоволна отъ женитбата си по майчино настояване.

Си́ленъ вя́тър ду́е,
Те́вна мъ́гла падна́,
Си́тна ро́са ро́си,
Ка́лю мъ́ген дуйде́:
5 Ут бряк в бряк би́е,
Дърву-ка́мен но́си,
Мо́стуви си ди́га.
На дървуту сандъ́к,
На сандъка седи́
10 Мума́ Ангели́на,
Ша́рен чура́п плете́,
Ален гергѐф везе́,
Си́тни съ́лдзи ро́ни,
Ма́йка лю́ту кълне́:
15 — Ма́ле, гроп нема́ла,
Мале, прьс немала!
Яс, де́ту и́сках, мале,
Ти́зе не ме да́де,
Ти ме даде ф чу́зду,
20 Ф чузду пу́сту се́лу,
На бъ́лгарче, на гувела́рче.
Той се о́де у́трем на ура́н,
Утрем на уран, на купа́н;
Ве́чер до́йде умуре́ну,
25 Умурено, исмукре́ну.
Яс гу ка́нам да вече́ря,
Той дига дърву да ме би́е;
Яз му пусти́лам да ле́гне,
Той дига дърву да ме бие.
30 Ут Бо́га да на́йдеш, мале,
Шо ме даде ф чузду селу!

Слушана отъ Шабанъ Бимо, 55-годишенъ, въ с. Корница на 28. VI. 1915.

Бележка. Тази пѣсень е отъ мотива „Поплака отъ женитба не по любовь". Вариянта на тоя мотивъ вж. у моя Показалецъ I и II №№ 353, 358, 870 и 872.

2. Невѣрна жена.

— Ой Тудо́ро, мла́да невя́сто!
Зго́тви пи́та и ба́ница,
Ша и́деме у та́тка ти,
У татка ти, бре, на́густи.
5 Стана́ си Тудора ю́трум,
Ютрум ра́ну уф недя́ла,
Та меси́ пита, баница.
На Ма́рку вели́ гуво́ри:
— Айде, Ма́рко, да ути́дем,
10 Да утидем татку го́сти.
Па си стана Марку кра́ли,
Та си яхна́ ко́ня ля́стувица.
Та вървя́ха, що вървяха,
Тама́н стигна́ха, стигнаха
15 На при́лепскуту дерве́нче,
Марку вели и гувори:
— Ой Тудоро, млада невясто
Ру́кни, рукни, та си запо́й,

Че ме й дря́мка нападна́ла,
20 Дано́ ми се дрямка разми́не.
Рукна Тудора невяста,
Рукна си, та си запуя́.
Чу я Му́са кеседжи́я,
Та изля́зе на прилепску,
25 На прилепскуту дервенче,
Та запря́ коня лястувица,
Та си свали́ крали́ Марку.
Бори́ха са три дни и три но́щи,
Та ни́куй не мо́же да надви́е.
30 Изгувори крали Марку:
— Ой, Тудоро, млада невясто!
Бръ́кни ми ф гайта́ни джѐбуве,
Иска́рай чеки́я зеерли́я,
Та си шо́рни[1]) Муса кеседжия,
35 Да па́дне на цъ́рна зѐмя.
Изва́ди си нош зеерлия.
Не си шорна Муса кесаджия,
Но си шорна крали Марку.
Та си духна́ силен вятър,
40 Та си дуйдо́ха две самуви́ли,
Та си дигнаха и двами́ната.
Па си заруси́ ситна роса,
Та си уми́ църни къ́рви.
Дету падна Муса кесаджия,
45 Там си никна ви́га ела́;
Дету падна Крали Марку,
Там извря́ сту́дна во́да.

Слушана отъ помака Шабанъ Бимо въ с. Корница на 28. VI. 1915.

Б е л е ж к а. Народниятъ мотивъ „Невѣрна жена" е подложенъ на разборъ въ студията на Д. М а т о в ъ, Невѣрна Груйовица („Бълг. Прѣгледъ" II кн. I 51—60 и кн. II 114—115). Тамъ сѫ наведени много български варианти. Следъ студията на Матова сѫ печатани и следнитѣ български варианти отъ тоя мотивъ: С б Н У. XII 46 (с. Смолско, Пирдопско), XIV 9 (Копривщица), XXII - XXIII 119 (Враца), XXV 22 (Врачанско), ib. 107 (Габрово), ib. 113 (с. Лисичарка, Габровски), ib. 113 (Габрово), XXVI 37 (Г. Орѣховица), XXVII 214 (Еленско) и XXXI 232 (Тетевенъ); В ъ р б. 178 (Бесарабия) и др.

Въ неврокопския вариянтъ стихове 39—47 сѫ заимствувани отъ мотивитѣ „Самовила задига юнаци" и „Нераздѣлни либета". Последниятъ мотивъ е възпроизведенъ отъ П. П. С л а в е й к о в ъ въ художествена балада „Нераздѣлни".

3. Овчарь убитъ отъ пѫдарь.

— Бре юру́че, бре койна́рче!
Не распу́щай си́ву ста́ду,
Сиву стаду, ва́кли о́вни,
Вакли овни, вакли о́фци,
5 Нис пульо́ту, нис яки́и,
Нис зи́мните, нис ля́тните.
Па пувѐде сиву стаду,
Сиву стаду пу нѐгу,
Ку́чка ха́мдза най-напрѐди,
10 Па карама́на пу негу,
И си нарами́лу та́нка,
Танка пу́шка шишели́на,
Шишелина на дя́сну ра́му,
Ем си зело́ зелѐн кава́л,
15 Зелен кавал пот ми́шница.
Распусна́ло сиву стаду
Нис пульоту, нис лятните,
Нис лятните, низ зимните.
Та изва́ди зелен кавал,
20 И си седна на бял ка́мен,
Та засви́ри милну-жа́лну.
Дугледа́ гу дели́ Биму,
Дели Биму куруджи́а,
Куруджи́я, пъда́рчету,
25 Дугледа гу уд гура́та,
Уд гурата, уд балка́на.
Завъртѐ си танка пушка,
Та удари́ ва́къл юрукъ,
Вакъл юрукъ, млат юна́к,
30 Удари гу между́м двѐте,
Междум двете цъ́рни вѐшки[1]).
Та си падна́ вакъл юрук,
Вакъл юрук, вакъл юнак.

Незавършена.

Слушана отъ помака Шабанъ Ислямъ, 35 годишенъ, въ с. Корница на 28. VI. 1915.

Б е л е ж к а. Тази пѣсень е отъ добре известната пѣсень въ нашата народна поезия „Кучета избавятъ овчарь отъ турци". Въ неврокопската пѣсень не се спо-

---

[1]) Прободи.

[1]) Вежди.

менва, че турци (харамии) нападатъ овчаря, връзватъ го и му закарватъ стадото. Стадото не върви. Овчарьтъ казва на турцитѣ, да му развързатъ дѣсната ржка да имъ засвири съ кавали си, за да потегли. Развързатъ му. Вмѣсто да засвири на стадото да потегли, той засвирва на своитѣ кучета да дойдатъ да го отърватъ отъ харамиитѣ. Тритѣ му кучета дохождатъ, разкжсватъ харамиитѣ, освобождаватъ овчаря и спасяватъ стадото му. Въ моя Показалецъ I и II № 387 сж наведени 5 варианта отъ моя мотивъ. Вж. още СбНУ. II 1 (с. Локорско, Софийско), III 22 (с. Владая, Софийско), V 73 (с. Сухиндолъ, Софийско), IX 73 (Паланка) и XIII 47 (Габрово); Шапк. № 675 (с Косель, Охридско), № 678 (Охридско), № 681 и 703 (с Бобища, Костурско) и № 698 (Битоля); Върб. 358 (Бесарабия) и др.

4. Три кукувици въ двора на боленъ юнакъ.

Две змии са бият
На Стáра плáнина
Междý два камена,
Църни кърви текáт,
5 Ряка руманлия.
Ряката си тéче
Край града София.
Край ряката седи
Еднó гъркумáнче,
10 При негу има
Два сиви гълъба.
Пѣрсти, пърсти ряжи,
Та хи мéсу храни;
Сълдзи, сълдзи рони,
15 Та хи óда пои;
Кóса, коса мѣкни.
Та мхи гнязду гради.
Изгуворят два гълъба:
— Ой ли гъркумáнче!
20 Ти катó ни хрáниш,
Дали мислиш, мислищ,
Мислиш да ни кóлиш?
Изгувори гъркуманче:
— Нигу мисля да ва кóля,
25 Ниту мисля да ва прудáвам,
Мисля да ва испрáтя,
Да ва испратя ф мемлекéт,
Ф мемлекет, ф муя кжща:
Тáмо има равни двори,
30 На двори има жълт пелин,
На пелина трн кáфеса,
Ф кафеси три кýкувици:
Една кука, хич са не утáйва,
Другa кука пу плáднина,
Трета кука вечер пу вечери.
Пѣрвата е муята майка,
Фтóрата е мой бабáйку,
Третата е муé първу либе.

Слушана отъ помака Фератъ Османъ, 60-годишенъ, въ с. Лжжница на 28. VI. 1915

Бележка. Това е вариянтъ отъ много разпространената народна пѣсень подъ сжщото заглавие. Въ по-вечето варианти се споменва името на болния юнакъ, обикновено тъмничарь Гюро. Въ моя Показалецъ I и II № 479 сж посочени 15 варианта отъ тоя мотивъ.

5. Муса кесаджия и Айрадинъ войвода.

Седнáл ми е Муса кесаджия,
Седнал ми е ручóкъ да си рýча,
Ем си руча, ем са под мустáк смéе.
Дугледа гу негува стара майка,
5 Та му вели и гувори:
— Ой ли сину, Муса кесаджия!
Защó, сину, ядéш и се смéеш?
Дали мéни ручок не харéса
Дали мени исмет не бендиса?
10 Той ѝ вели-гувори:
— Ой ли майко, стара майко!
Ем ти тебе ручок бендисах,
Ем ти тебе исмет бендисах,
Ми са смея на Айрадин вуйвóда,
15 Фáлел са мени да убие!
Па си стана Муса кеседжия,
Та изведе нéгува дубрá коня,
Та гу уткарá на нóва механá,
Та му намерú дéвет óка вúну,
20 Да му пие негува дубра коня—
Па му са, мурé, коня не упива.
Па му намери десет ока ракия,
Тугава му са коня упилу.
Па си яхнá Муса Кеседжия,
25 Па гу завъртя наляву-дясну,
Та утиде нис поле ширóку,

Та си найде́ но́ва чешма́,
На нова чешма двана́йсе муми́,
Па им вели-изгуво́ри:
30 — Бя́ли муми, ма́лки муми!
Каже́те ми дека седи,
Седи Айради́н вуйво́да?
Изгуварят му малките муми:
— Ой ли, а́гу, Муса кеседжия!
35 Завърти наляву, надясну,
Та си иди нис поле широ́ку,
Та ше найдешъ бя́ла ку́ла,
Та́му седи Айридин вуйвода.
Па си яхна Муса кеседжия,
40 Яхна си негува дубра коня,
Завъртя́ гу наляву, надясну,
Та утиде нис поле широ́ку.
Таму си найде́ бяла кула,
Ф бяла кула негува сестра́.
45 Тя му вели и изгувори:
— Ой ми брате, Муса кеседжия!
Ой ми брате, що си те́раш тука?
Па гу заве́де негува сестра,
Заведе гу на нова механа,
50 Упи гу с вину и ракия.
Па са върна́ негува сестра,
Та утиде на бяла кула.
Изгувори на Айрадин вуйвода:
— Ой вуйводо, Айрадин вуйводо!
55 Какъф съм лоф уло́вила,
Иди на нова механа,
Да видиш що съм уловила!
Па си стана́ Айрадин вуйвода,
Та си утиде на нова механа.
60 Там си виде Муса кеседжия.
Извади си о́стра са́бя,
Да му ся́че ру́са гла́ва.
Изгувори Муса кеседжия:
— Ой вуйводо, Айрадин вуйводо!
65 Не ми сячи тука руса глава,
Утведи ма на но́ви паза́ри,
Там ми сячи руса глава,
Да си гле́да ма́лку и гуля́му.
Па си стана Айрадинъ вуйвода,
70 Та заведе Муса кеседжия,
Та гу уткара́ на нови пазари.
Завали́ гу да му сячи руса глава.
Па си взгувори Муса кеседжия:
— Ой вуйводо, Айрадин вуйводо!
74 Не ми сячи тука руса глава,
Удведи ма ф църна гора.
Удведе гу ф църна гора,
Иструшня́ гу да гу ко́ли.
Рипна Айрадин вуйвода,
80 Зема му нош ут раките,
Та му сячи негувата глава.

Слушана отъ помака Feратъ Османъ въ с. Лжжница на 28.VI 1915.[1])

Б е л е ж к а. Въ тази съ по-вечето неправилни стихове юнашка пѣсень, като замѣнимъ Муса кесаджия съ Крали Марко и Айрадинъ войвода съ Филипъ Маджаринъ resp. Филипъ Соколина, получаваме известната юнашка пѣсень „Крали Марко погубва Филипъ Маджарина". Освенъ наведенитѣ 3 варианти отъ тоя мотивъ въ моя Показалецъ I и II № 412, вж. още сп. „Трудъ" I (1887) 76 и 142 (Враца), II (1888) 938 (с. Чуйпѣтлево, Софийско); сп. „Мисъль" I (1887) 251 (Търново); Кач. № 144 (с Сухидолъ, Софийско), № 145 (Кюстендилъ), № 146 (с. Опицвѣтъ, Софийско) и № 147 (Брѣзникъ); Я с т р. 50 (Дебъръ) и 52 (Призренско); С. И в Б. № IX (Разложко); И л. № 256 (Г. Джумая); Ш а п к. № 351 (Охридъ) и № 450 (с. Ярлово, Самоковско); С б Н У II. 108 (с. Банско, Разложко), IV 72 (Піянешко), ib. 66 (с. Сопица, Софийско), VIII 21 (Варненско), X 72 (Елена), XV 33 и 34 (Габрово), XXVI 10 (Г. Орѣховица) и XXVII 122 и 124 (Еленско).

II. ОТЪ КУКУШЪ

(Слушани отъ Манушъ Стаменовъ, 40-годишенъ, на 15. I. 1898).

1. Характеристика на старъ младоженя и лудо младо.

— Ми́тро, мо́ри Митро,
Бе́ла русума́нке,
Тенка тиквиша́нке!
Шо пу по́ле бе́гиш,
5 Шо наго́ре гле́диш
Бо́са гулугла́ва,
Сама бес другаре́?
— Друшки, ми́ли друшки,

---

[1]) Пѣвецътъ Фератъ Османъ тази пѣсень научилъ отъ недобърски просякъ изъ Разлога).

Пу́сти къскънджики!
10 Даль сте чу́ли, друшки,
Чули и ръзбра́ли,
Оти е душе́л, друшки,
Се́лски вергиджи́я,
Мо́мин зулумджи́я:
15 Момите дъ го́де,
Годе и пуго́жде:
На́й-харната мома
За ло́шото дете,
Най-харното дете
20 За лошата мома.
За сите е го́дил,
Годил и пуго́дил,
Я нъ ме́не ку́гра,
Я нъ мене жа́лна,
25 Адно ста́ро ха́ро,
Ма́че гурдиля́во,
Куче мижурля́во:
Гла́вата му ти́нке,
Като пра́зна ти́ква,
30 Гъ́рдите му ло́пкът,
Като лубеница,
Дихут му ми́рисе,
Жива пърчути́на,
Нъ ръка му ле́гниш,
35 Като нъ чико́рче,
Ф пазухи бъ́ркна,
Като юф къпи́нка!
Ги́ди лу́до мла́до,
Гиди ро́сно гро́зде,
40 Гиди бел муми́нок![1])
Дихут му мириса
Нъ рън бел буси́люк:
Нъ ръка му ле́гну́м,
Като на перни́чка;[2])
45 Ф пазухи му бъ́ркнум,
Като юф купри́нка!

Бележка. Тази хумористична пѣсень е една отъ рѣдкитѣ пѣсни въ нашата народна поезия. Срв. близкитѣ ней вариянти въ моя Показелецъ I и II. №№ 397 и 401.

2. Овчарь и мома.

Ту́на бе́ле нъ ре́ка,
Йофча́р па́се край река,
На Туна веле-гуво́ре:
— Каръм, Туно, Тунево,
5 Назлъм пиле шаре́но!
До́ста бели платно́то,
Дъ ми мъ́ти во́дата,
Не ми пие ста́дуто,
Стадуто и ру́дото.
10 — Ей йофчарче, чуба́нче!
Ко́лку ти е стадуто,
Стадуто и рудото?
— Стадуто е а́гуво,
Рудото е бе́гуво,
15 Езе си и́мам, дево́йко,
Адно кри́во шилеже,
Кри́во дури́ бърли́во,
С него мисля, си мислюм,
С него Туна дъ земум,[3])
20 И пак дъ ми арти́се.
— Мори Туно Тунево!
Колку ти е платното,
Платното и ризите?
— Ей йофчарче, чобанче!
25 Платното е майкино,
Ризите съ до́дини,
Езе и́мум, йофчарче,
Адно ла́кът аста́рче,
С него мисля, си мислюм
30 Йофчарче дъ си земум,
И пак дъ ми артисе.

Бележка. Друга подобна хумористична пѣсень въ нашата народна поезия, като тая, не ми е известна.

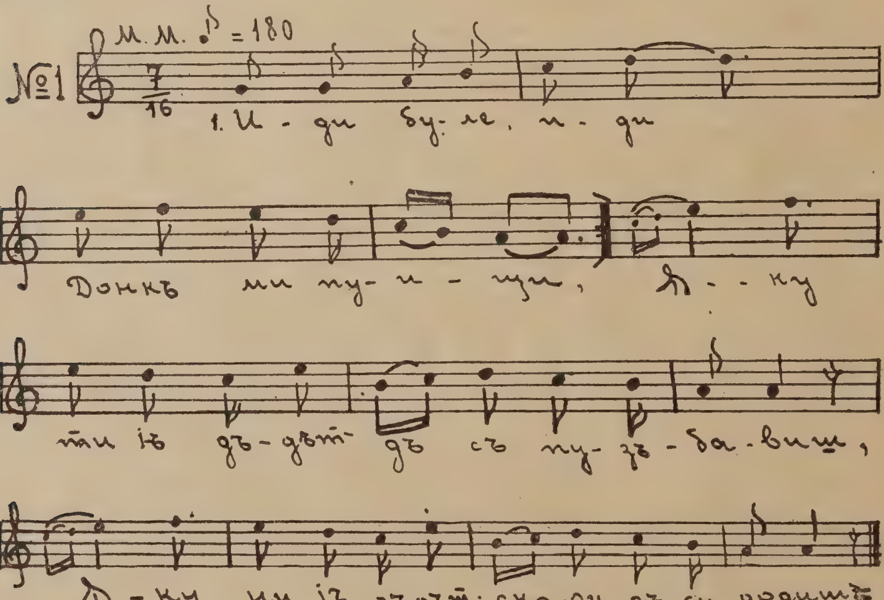
---

[1]) Грозде.
[2]) Възглавница.
[3]) Зема.

Г. Захариевъ

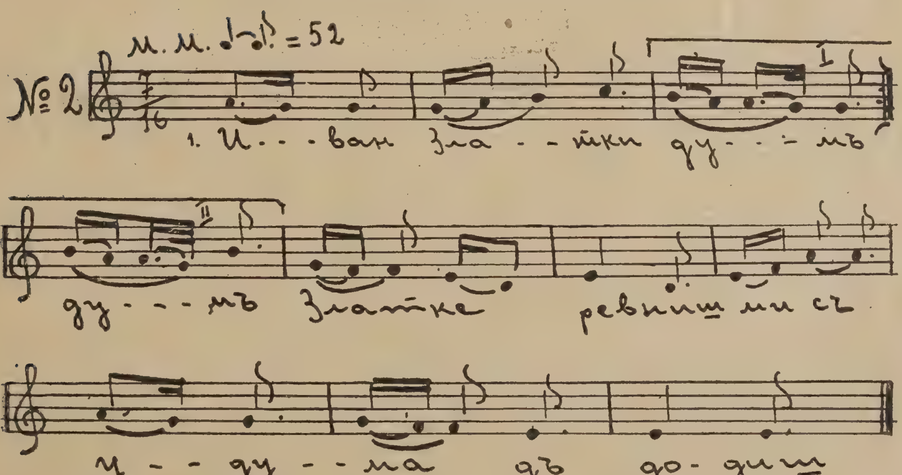
Котленска сватба

Майката на „иргеніът“, който въ по-вечето случаи е „нъ кя́р“ въ Добруджа, решава, че е вече време да намѣри мома за „гудиницъ“ на сина си, и щомъ си науми за нѣкоя мома, почва да става по-сприказлива съ майка ѝ, а сжщевременно пуска хвалби за сина си“ . . . той ѝ нъ дубър кя́р; зъвъди́л си иманьи“ и пр. Доловили пъкъ, че и отъ страна на момата сж си турили на умъ, тя бърза да пише на сина си: . . . „и дъ зна́ш, чи ѝ ве́ки вре́ми дъ си до́диш. И мума́ ве́ки приго́твихми и дъ пра́виш, дъ стру́въш дъ си до́диш . . .“ Случвало се е, че „Иргеніът“ не е можалъ да си дойде, тогава майката за да запази „ъре́сънътъ мума́, улу́мвъ гуде́ш“, като се е занисалъ калпака или абата на момака. Ако ли, обаче, той ще си доде, „дуфта́свъ хъбе́рь“ и домашнитѣ му тогава почватъ бързо да му приготвятъ „шеіък зъ віънча́лнъ примя́нъ.“ Съ тѣзи дрехи и ще се сгоди. Той, пъкъ си дониса повече „хъръшлъ̀к“ за да се покаже по-богатъ и си набавя „ніъша́ зъ гуде́ш“: ълтъ̀н, мъхмуди́и, рубе́тъ, пуфти́, ънтишии, гривни и ба́юри“. Въ най-близкия празниченъ день отъ пристигането му „Ирге́ніът“, придруженъ отъ приятели и близки, отива „пу ръсхо́д нъ изурувъ пулянъ“, дето му се удава да види и хареса момата. Следъ това близкитѣ му вече настойчиво го закачатъ: „ . . . е, ха́йди де, куги шъ ни пртриво́диш нъ гудеш при мума́тъ?“ Или при случай, съседки и близки закачливо му подпѣватъ:

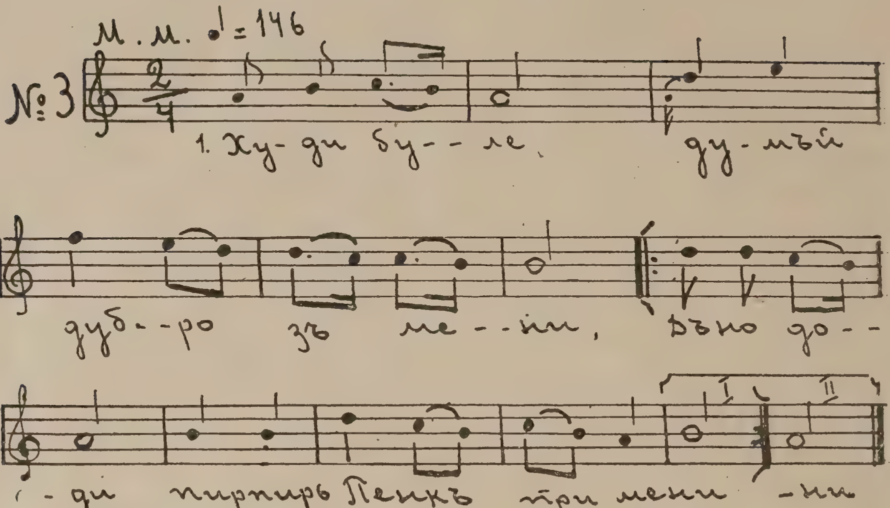

Къкси Донкъ шътъ, къкси хизмитувъ,
Къкви дрехи носи, дрехи кутниіъни,
Дрехи сирмънлиіъни.
Аку ни іъ дъдът,

Хъберь дъ ми сториш
Кълугіър шъ идъ, духовиик шъ додъ,
Шъ си испувядамъ муми, млъди булки
И Донкъ шъ доди дъ іъ испувядъм.
Ненчувътъ буліъ, тя нъ Ненчъ думъ:
— Худих, Ненчо, худих и Донкъ си исках
И Донкъ тъ рачи, и мамъ й іъ давъ,
Ялъ іъ ни давъ пустътъ й бабъ,
Пустътъ й баба, стъ: а̀ устърялъ,
Чи утиди Ненчу нъ нувй, дигени,
Нъ нуви, дигени при млъдй иргени,
Дъ си скруи Ненчу дрехи кълугіърски,
Кълугіър утиди, духовник си дуде.
Чи съ завървихъ муми млъди булки,
Муми млъди булки дъ ги испувядъ,
И Донкъ утиди дъ ся испувядъ.
Ненчу Донки думъ: „Казвъй, булкъ, казвъй
Шу си пригріъшилъ нъ млади гудини?"
Донкъ Ненчу думъ: „Отче духовниче!
Ас съм пригріъшилъ нъ млъди гудини,
Чи мъ-й Ненчу искал и ази гу искъх,
И ази гу иска́х и мамъ мъ да́ди,
Ялъ мъ ни дади пустътъ ми бабъ.
Нъ Ненчъ му думъчне, духовник утиди,
Духовник утиди, и ни съ завърнъ!"
Ненчу Донки думъ: „Донке първо́ либе,
Ра́суту шъ фърліъ, и пак шъ съ зъмним!"

Пу двор дъ ми ходиш,
С чипички дъ тракъш,
Рокліъ дъ ръзвявъш,
Къту гълъбичкъ,
Пъстра́ гунгуричкъ;

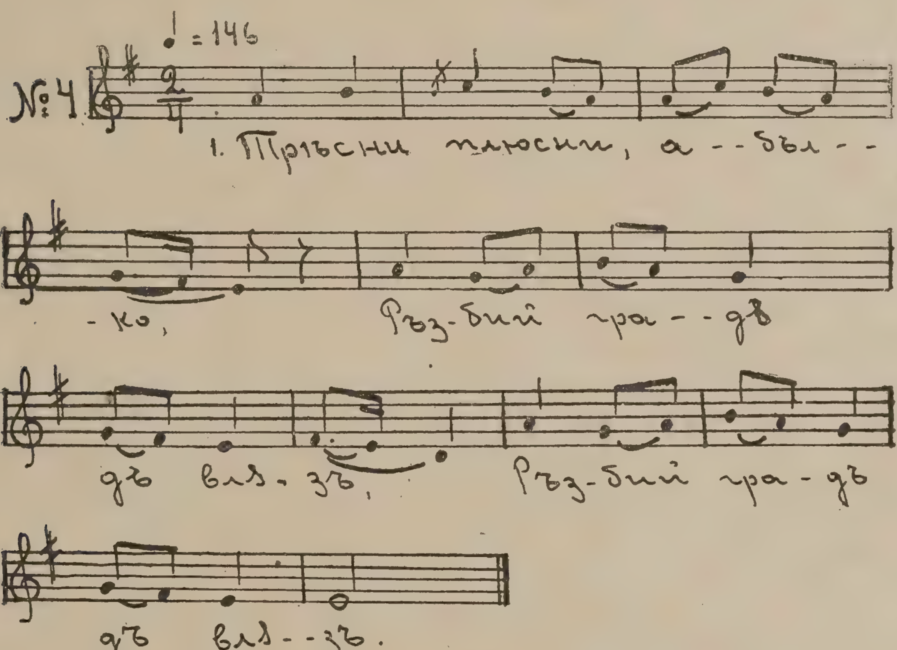
— Худилъ съм, думáлъ съм, Дръгинко,
Ялъ нище пирпирь Пенкъ дъ доди,
Пенкъ носи зъ сто грошъ куланчи.
— Худи буле, думъй дубро ут мени,
Хълал дъ съ стукіях грошъ ут мени.
— Худилъ съм, думáлъ съмъ, Драгинко,
Ялъ ни и пирпирь Пенкъ зъ теби,
Пенкъ носи зъ петстотин хустанчи,
— Худи, буле, думъй дубро ут мени.
Хълал дъ съ питкіяхстотин ут мени.

Имената въ тия пѣсни се замѣнятъ споредъ случая, за когото се касае.

Най-после две по-стари жени, близки роднини на момъка, „утхогіът згледници". Влизайки у момини, една отъ сгледницитѣ взема „дилафіът" и разръвя огъня въ огнището, благославяйки на умъ: „дъ съ зъпали муматъ, зъ иргеніът, къту угъніът" и добавя гласно: „зъ кькоту сми душле, дъно дъ съ сбъди хурътъть ни". Подема се общъ разговоръ и се посипватъ хвалби за „иргеніът", че е спечелилъ, че е кротъкъ, пестеливъ, а за момата, че е хрисима, срамежлива, уредна, „чистулькъ" и „скупоснъ". Ако моминитѣ родители не ще приематъ прѣдложението, тѣ отсичатъ . . . „хубъву, ъмъ ни сме фтасали". Ако ли го приематъ, уговаря се и датата на „гудежът", като се избира нѣкой по-голѣмъ празникъ. По сгледниците момата праща момку стръкъ цвѣте: „индрише" или „мъджарон". Въ уреченият день двѣ-три момичета или млади булки, или пъкъ сѫщитѣ „згледници" занасятъ „гудежът": въ една кърпа: „пийнирь шекерь", „лухукь", черни и жълти стафиди и лешници, — всичко това общо наричано „смукини", шише съ ракия, носено въ кърпа, и една китка отъ „индрише" и мъджарон", свързани съ червенъ коприненъ конецъ съ нанизани: „мъхмудіъ", ирмиликъ и годежния пръстенъ. „Гудежницити" посрещнати у момини, поздравяватъ съ: „чиститъ радусь" и затъкватъ китки на близкитѣ

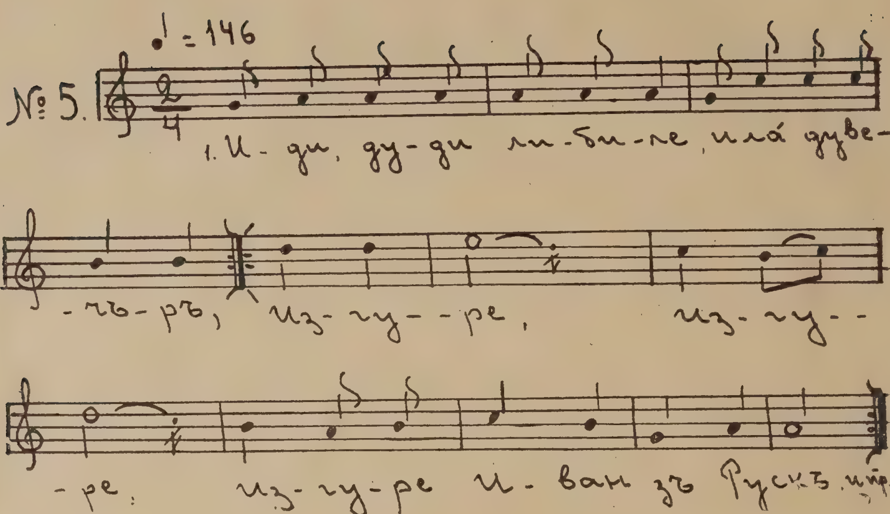
на момата. Следъ това подаватъ китката на баща ѝ, майка ѝ и други близки нейни хора; тѣ я огледватъ, удобряватъ или не, като въ такъвъ случай посочватъ недостатъцитѣ ѝ, и така я предаватъ — отъ ржка на ржка съ думитѣ: „— Е, хубъвъ, хубъвъ, нека-ѝ чиститъ". Следъ това китката се предава пакъ на „гудежниците", повикватъ момата, подаватъ ѝ или ѝ затъкватъ („нъро́хвът") китката. Подаватъ ѝ и кърпата съ „смукинити", „шишету" съ ракията и всички я поздравяватъ съ „чиститу". Гоститѣ се почерпватъ, а и всѣкиму момата дава по-малко отъ „смукинити", като я поздравяватъ пакъ: „Чиститъ киткъ, и нъ свадбъть живу ѝ здраву". Играятъ после хоро съ пѣсни-припѣвки:

№ 4

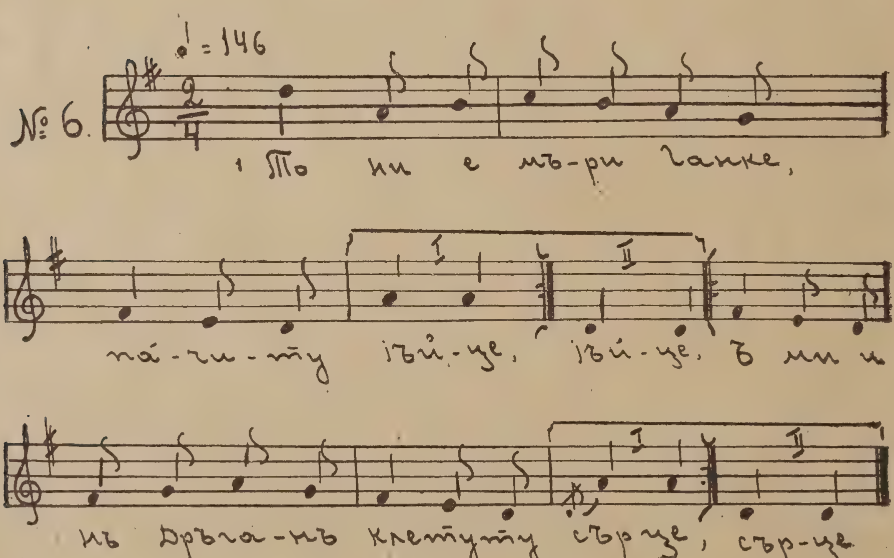
При бѣлити кукóни,
Русу-коси българки.
Русукосъ Иванке.
Кѫдряф пирчан Бужиле, и пр.

Изреждатъ се така имената на присѫтствуващитѣ моми и ергени, като се гледа да си „уйдисвът", защото, ако припѣватъ нѣкого за нѣкоя мома, която не ще да е той „нейниът", ставатъ угорчения и неприятности. Пѣснитѣ се пѣятъ отъ група момичета, на които често помагатъ и момчета. Изпѣли куплетъ, пѣсеньта се поема отъ втората група и така се редуватъ. Първитѣ се наричатъ „вудачи", вторитѣ — „пумъгачи". Слѣдватъ така множество припѣвки:

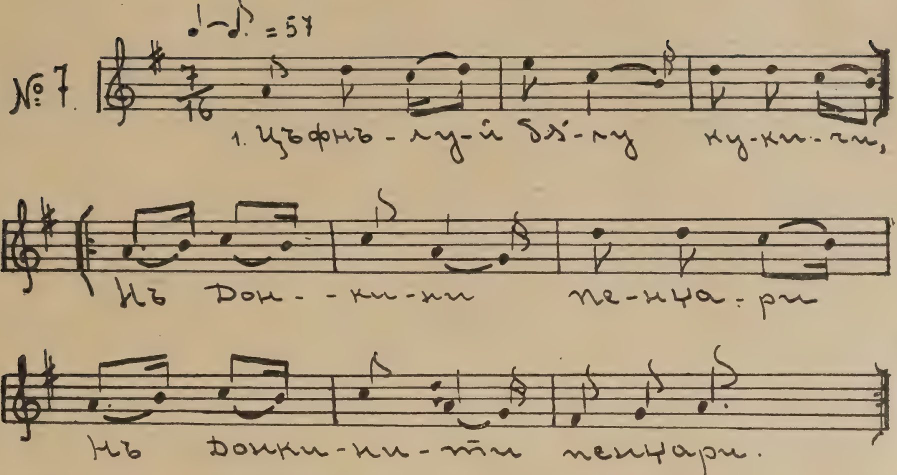
се изреждатъ имената, както при други припѣвки.

Или.

Редятъ се пакъ имена.

По край тия обикновени хора́, поигравать си и „мждро́“ и то пакъ съ припѣвки. Напр.

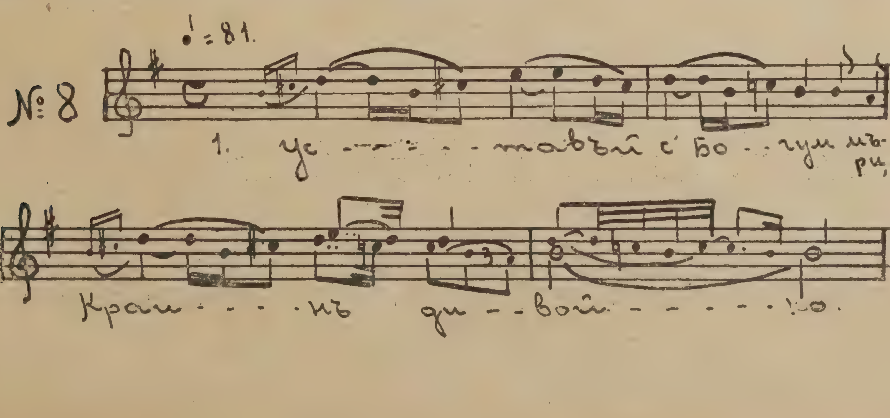
Сутрин гу Донкъ пуливъ (2)
Вечер гу Иван убиръ (2) и пр.

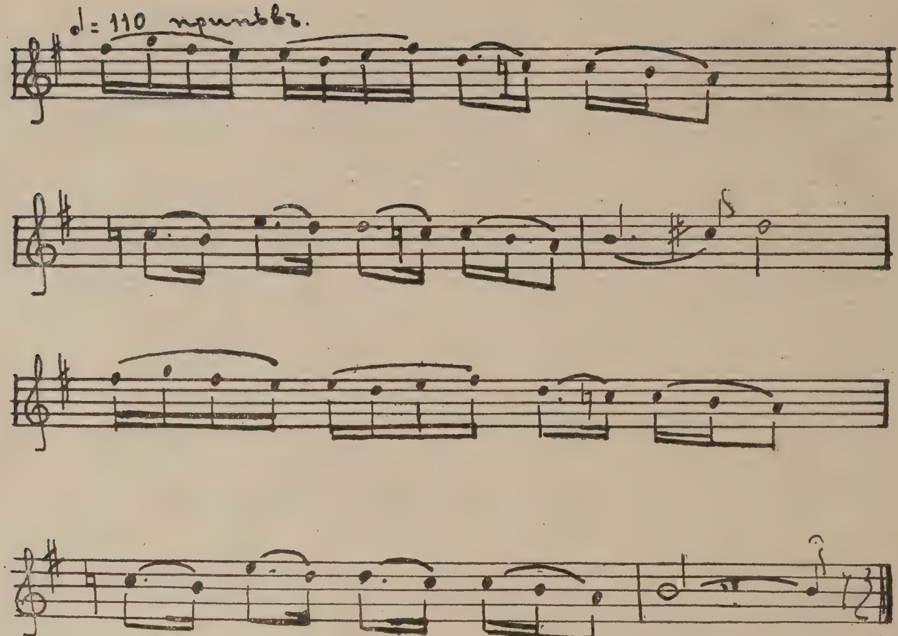
Следъ като се наиграятъ, момата „изпрувождъ“ гоститѣ - „гудежници“, като праща на момъка малко отъ „смукинити“ заедно съ китка отъ „индрише“ и „мъджарон“, увита съ червенъ коприненъ конецъ и съ рубе, и казва: „Млогу здрави“.

Сутриньта идватъ да поздравятъ момата, а тя всѣкиму дава отъ „смукинити“. Това е тъй наричаниятъ „малък гудеш“, защото има и „скрит гудеш“, състоещъ се въ това, че „смукинити и гудежът“ се заниса тайно отъ една стара жена, „вярна роднинъ“. Цельта е да се не знае отъ хората. Но случва се, че скоро се разнася новината за такъвъ годежъ и отъ страни почватъ да позапитватъ близкитѣ на годенитѣ, които все отричатъ, при което тѣмъ отрвръщатъ: „. . .скриту пукриту, гуло́ уткриту (удвиту)“. Често странитѣ съ недомълвки: „е, дадухми, колкуту зъ нишан сал идно пръстинчи; сал пузъкъчихми, амъ то булгурıът йощи млогу вудъ носи“, се отървачатъ отъ хорски запитвания.

Ако годеникътъ трѣбва да замине нѣйде по кярове, устройватъ му „прувождъньи“: „тигъници, черпъньи“, и пр.

Заминаващиятъ бива изпроводенъ отъ близкитѣ си далечъ вънъ отъ града съ свирачи на че́ло. Прощавайки се, той дава „прувугяк“ на децата, (дребни монети), а сѫщо и на възрастнитѣ по-значителна сумица. Цигуларьтъ въ време на всичко това свири и пѣе:

Уставай с'богум,
По-млóгу праштъй.
Аз шти дъ идъ
Нъ пънъиріът,
Нъ пънъиріът
Узундофскиіът.
Къжи ми, либе,
Къжи ми джанъм
Шу дъ ти купіъ,
Ут пънъиріът?
— Купи ми, либе,
Купи ми джанъм:
Шам ълъджиіъ,
Зъ ънтириіъ,
Чървенъ іъзмъ
Туруджиіънъ
И жълтѝ чехли
Зъ віънчавъньи.

Прѣзъ време на годежничеството, въ всѣки по-голѣмъ праздникъ (Коледа, Великдень, Георгевдень, Петровдень и пр.) отъ страна на годеника задължително се пращатъ „смукини" на майката, носени отъ момиченца. Презъ сжщия периодъ се почватъ и клюкитѣ за двамата годени: „Тя (той) ни е сой" или: „Той ни е чиляк мъри́, ръзвей прах; пиіъницъ, стрешку, сирумах, бурчлиіъ" и пр. Или подричатъ: „ . . . сиръньиту хубъву, ъми ф'кучишки мях"; тя (той) ут сой, ъми съматъ (съмсѝ) ни е

сой: нли: „ . . . аку коткъ земъш, аку кучи — питъй дъли ѝ ут сой“. За момата: „ . . . изедницъ, мърлъ, во́нтъ, гафкъ“ и пр. Ако съ това не успѣятъ да развалятъ годежа, казватъ най-после, че тя или той „падъ ут вънкъшнъ бо́лиь“. Правятъ „строй“, „мъгіъ“ или наричания, напр.: отиватъ у момкови или момини, ужъ за работа, носейки подъ мишница „нищъльки“ та „нищу дъ ни стани ут гудежът“ и пр. Ако се случи годеникътъ да развали, то достатъчно е да престанатъ ноговитѣ хора да „пруваждът смукини пу днити“, и тамъ ще се знае, че годежътъ е развъленъ. Тогава момата бърза да му върне „ніъщатъ“, за да се разчуе, че тя разваля, защото иначе ѝ се „пубивъ чистъ“. Ако ли пъкъ момата развали, то тя му праща „ніьщатъ“ по нѣкоя близка ней жена, или дочаква, като ѝ пратятъ „смукини“. та намѣсто да му върне малко отъ тѣхъ, както е обичая, тя хитро туря въ кърпата „ніъщатъ“ и ги предава на момиченцето, което нищо не подозирайки, ги отниса въ кѫщи, дето съ изненеда и гнѣвъ узнаватъ играта.

„То се, чърна́ коткъ шъ дъ-й пъкь минъ̀лъ“, си казватъ съ недоумение. „ . . . Де, де, туку . . . кълпакь дъ му й здраф . . . муми многу“, — се успокояватъ. Отношенията се изострятъ и размѣнятъ се често обидни думи: . . . „иргень дъ си . . . муми мло-о-гу! Иргень нъ млогу протки чукъ . . . ъми мума?“ „Нъ пъзарь излѐзим ли, крави млогу“! А отъ момина страна отвръщатъ: „ . . . Крастъву мъгари прикь сякъ проткъ съ търкаліъ“. Често, всичко това се описва въ една новосъчинена пѣсень, комична или трагична, споредъ характера на случката.

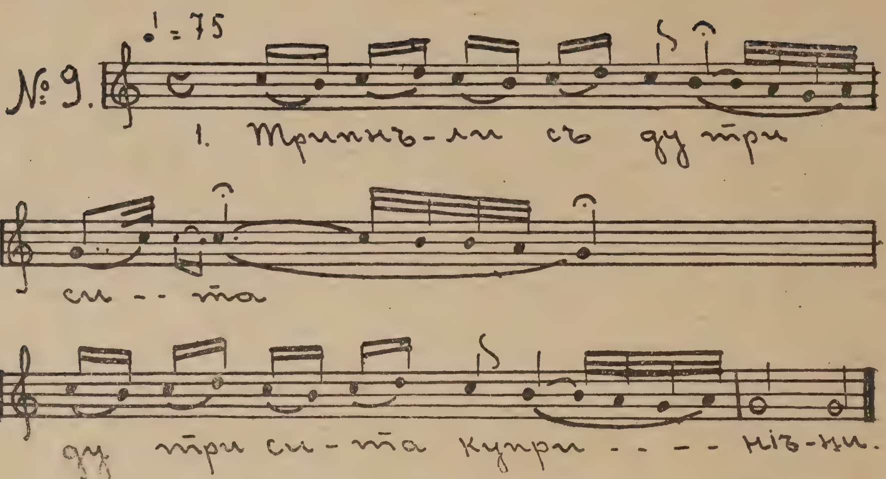
Но минава благополучно годежниятъ срокъ, и въ такъвъ случай, съ обща радость се дочакватъ сватбенитѣ дни.

Въ **понедѣлникъ**, първиятъ день на сватбената недѣля, се започва за „иргеніътъ сліъпатъ ниделіъ“.

Още сутриньта домашнитѣ се поздравяватъ съ „нъ дубър час“ — „и ф'ниделіъ живу-й здраву“. Нарохватъ се съ китки (най-често съ чемширъ) и се почва весела шетня и приготовления. На двора вече дигатъ шумъ цѣло стадо мисирки, купени за „мухъбетити“. „Иргеніът“ купува за вечерьта „смукини“ (пейниръ шекерь, леблебии, лешници, стафиди) и придруженъ отъ ергени и моми, съседки, роднини, приятели, — все млади хора, отива у момата, дето ги дочакватъ заедно съ свои поканени хора „нъ сіъгянкъ“. Съ игри, хора́, рѫченици, шеги, весело се забавляватъ младитѣ, а въ това време старитѣ: момината майка, близки роднини и съседки замѣсватъ „сиръніъник“ или „попарник“. По-късно ги изпичатъ и късно следъ полунощь всички заедно насѣдватъ и ги изядатъ. На разсъмване гоститѣ се разотиватъ.

Въ **вторникъ** — шетня и общи приготовления.

Въ **срѣда** — събиратъ се моми и млади булки на „зъсефки“. Това е и у момата и у ергеня. Вzематъ се три сита съ насипано въ тѣхъ жито, което ще се смѣли за „свътбарски булгурь“ и се поставятъ едно върху друго. Взема ги и тритѣ заедно една мома, на която родителитѣ сѫ живи и почва да отсява, а въ тяхъ близкитѣ и родителитѣ на женещитѣ се хвърлятъ орѣхи и дребни монети, често и златно рубе напр. Въ това време се пѣе.

Тъ присяхъ, тъ привяхъ
Се́тъ гуръ, сетъ удъ.
Идно дърво ни присяхъ,
И то беши кълинуву,
Кѫлинуву, мълинуву.
Нъ дървоту иднъ лулькъ, —
Чи кой сіъди нъ лулькътъ,
Янку Станкъ зълулявъ.

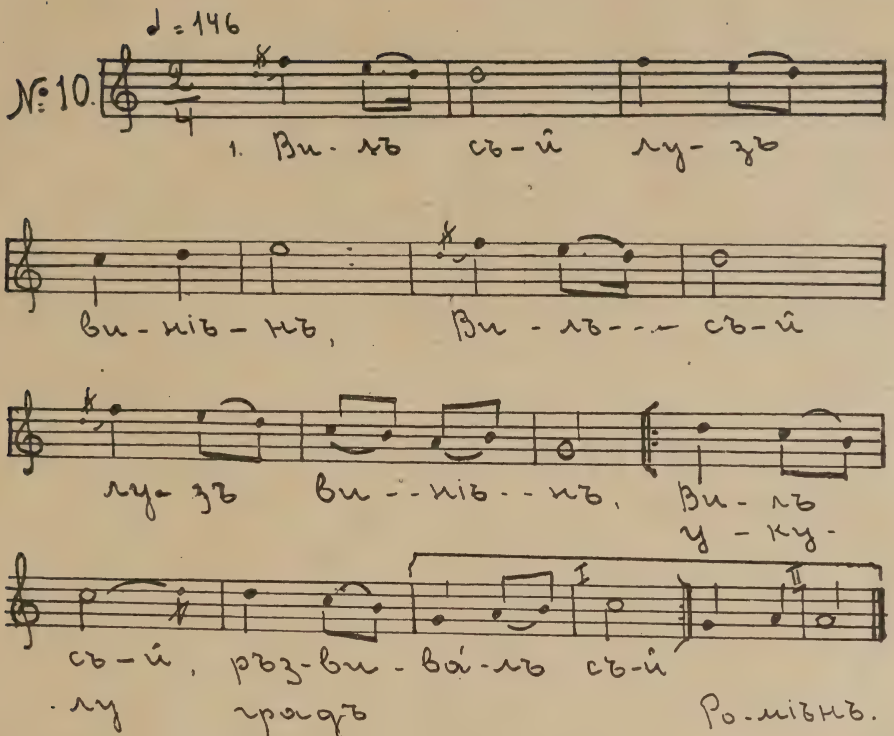
Следъ първия куплетъ се добавя:

„У Янкуви равни двори“ за у ергена; „У Станкини равни двори“ за у момата, замѣняйки съ собственитѣ имъ имена.

Следъ това момата, която отсява, взема най-горното сито и го слага най-отдолу. Сега и въ него хвърлятъ „бъкшиш“ пари и орѣхи. Следъ единъ два куплета отъ пѣсеньта, промѣнятъ и другото сито, и така до като първото сито излѣзе отъ горе. После всичко това се повтаря подъ редъ отъ други още две моми, пѣейки пѣсеньта все отъ начало.

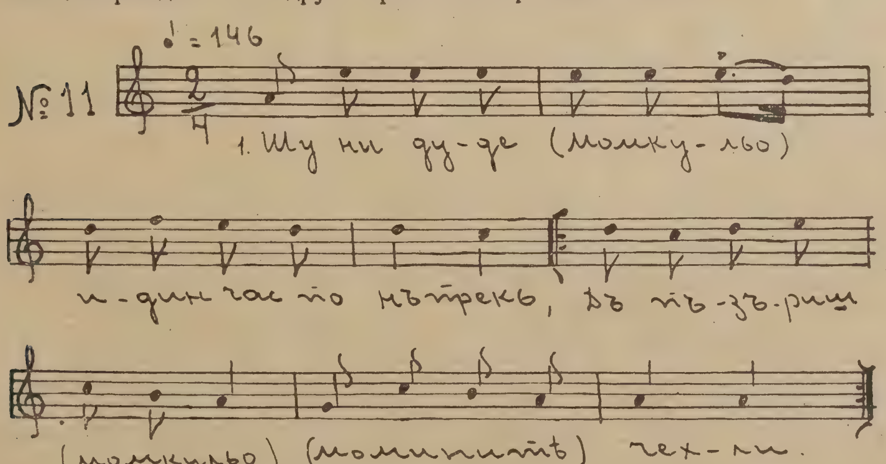
Следъ това житото се разсипва на медни тави (синии), и момичетата го очистватъ зърно по зърно. „Бъкшишътъ“ се дѣли по равно отъ тритѣ момичета, които „зъсявахъ“. После всички се гощаватъ на „суфръ“ съ „булгуръ“ — играятъ хоро, припѣватъ женещитѣ се и сами себе си, следъ което нѣкои отъ тѣхъ задѣватъ на гръбъ съ „ціъдилъ“ житото и „нърохнъти“ съ китки, го отнисатъ на „угіъницътъ“ да се смели на булгуръ.

Въ четвъртъкъ — идватъ калайджии, устройватъ си мѣсто за работа на двора, и се почва калайдисване на „прошкътъ“ (медни сѫдове тави, бакъри и др.), която се приготвя за младоженика (булката). Наредъ съ това трескаво се приготовяватъ за „угущенииту“ вечерьта. На това „угущении“ присѫтствуватъ всички, които желаятъ — особни покани нѣма. Тоя день именно още отъ сутриньта идватъ въ кѫщи и тия, които желаятъ да си предложатъ услугитѣ да шетатъ, готвятъ, миятъ и пр. Тия жени или мѫже (мѫжетѣ сѫ специално за готвене) сѫ съседи или роднини и приятелски семейства. Тѣ се наричатъ вече „вътрещни“. „Угущенииту“ минава при изобилно ядене, пиене, благословии, хора́, игри, спомени на бележити случки по запомнени сватби. Припѣватъ се младоженцитѣ, присѫтствуващитѣ моми и ергени, като почватъ най-често съ припѣвката:

Нъ лузъ френчи аліъну (2)
Аліъну френчи, Иванке,
Къшмерь кълъфирь, Драгане!
Аліъну френчи (името на мома)
Къшмерь кълъфирь (името на момъкъ) и пр.

Така се редятъ имената на всички иоми и ергени, до като почнатъ да се припѣвятъ и старитѣ, като имената имъ се заглушаватъ отъ залпове смѣхъ. Изреждатъ се и други припѣвни хороводни пѣсни:

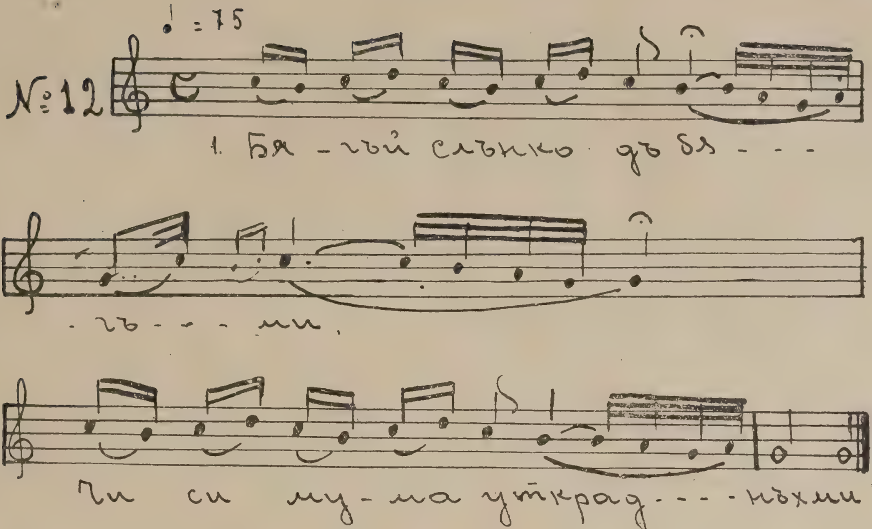
Думитѣ (момку льо) и (моминитѣ) се замѣнятъ съ имената на припѣванитѣ.

Късно, почти на разсъмване, се разотиватъ гощаванитѣ.

Въ петъкъ — още рано преди обѣдъ майката (момкова, а сѫщо и момина), весела и „нърохнътъ", тръгва и кани сама комшиитѣ си на „гудеж", а момиченца отиватъ да канятъ по на далечъ живущитѣ роднини и познати. Следъ обѣдъ у момкови, както и у momini, трескаво се готвятъ, еднитѣ за изпращане, другитѣ за посрѣщане на „гулемніът гудеш". Събиратъ се моми, ергени, млади булки и пр. все „нъприміьнени". „Нiъщатъ зъ гулемиът гудеш": единъ и нѣколко голѣми алтъни, три до десеть и повече ирмилика, единъ чифтъ „пуфти", „ънтишии", перо вѣнчално въ кутия, чифтъ „мингиши", чепици или пантофи, чифтъ чорапи, язма, пѫпки за язма и едно огледалце, сѫ носени отъ нѣколко момичета или млади булки въ седния редъ: 1. ракията отъ мъжъ, близъкъ на младоженеца; 2. алтънитѣ на китка — закитена на главата носи жена, близка на сѫщия, тя носи и „съхън църуграшки", завитъ въ „хъджийски мисаль"; 3. пафтитѣ и антишиитѣ — момиче; 4. Чорапитѣ, огледалцето, язмата и „мингишити" — момиченце; 5. чепицитѣ — сѫщо; 6. перото — сѫщо; 7. „смукинити" — пакъ момиченце. Тоя кортежъ, начело съ свирачи, а следъ носещитѣ „гудежът" — мѫжетѣ и най-на края женитѣ, се отправя за у момата, като избиратъ по-дългъ пѫть, за да ги видятъ по-вече хора. Гледатъ сѫщо, съ излизането си отъ кѫщи да тръгнатъ по нагорище, за да е „хъирлиiъ". Свирачитѣ свирятъ разни пѣсни; специални — нѣма.

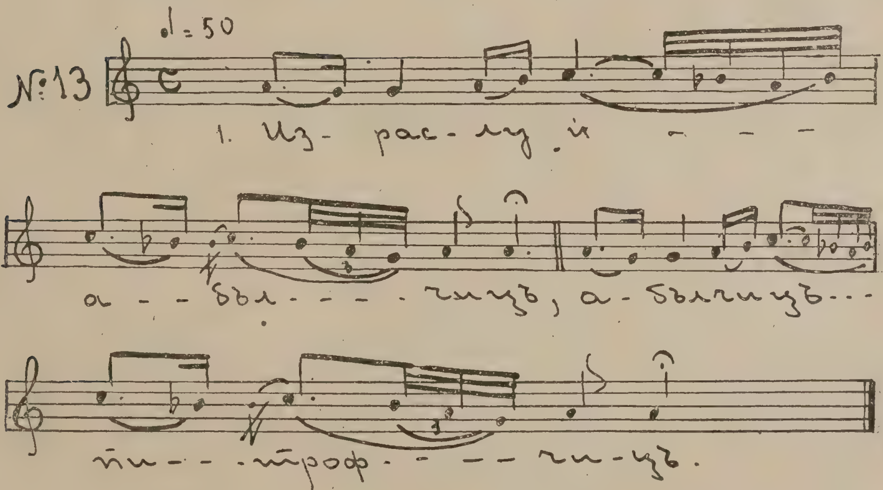
У момини ги дочакватъ на „ръззеiънътъ проткъ" съ шише вино двама мѫже, които черпятъ, поднасяйки всѣкиму виното, поздравяватъ съ „дубре душле" а гоститѣ отговарятъ: „дубре зъварили, чиститъ радусь". На кѫщнитѣ врати ги посрѣщатъ близкитѣ на момата: баща, майка, братовци и др. Когато гоститѣ се настанятъ изъ стаитѣ, явява се момата „баш приміънeнъ". Тогава жената, носеща китката, я снема отъ главата си и я „зътъквъ" на главата на момата, като ѝ подава и сахана съ тиганицитѣ. Момата подава сахана на придружаващата я мома, а тя цѣлува рѫка на жената. И така по редъ приема донесенитѣ нѣща, рѫкува се съ всички. Нѣщата се отнисатъ въ друга стая, а гоститѣ биватъ почерпани, като имъ се поднася по малко и отъ „смукинити" и тиганицитѣ да ги „кусът". Поиграватъ малко хоро съ пѣсни или свирни и се приготвятъ да си отиватъ, а момата праща по тѣхъ „млогу здрави" на „иргеніът", давайки да му занесатъ китка съ махмудия. Гледа се тая китка въобще да е по-ценна отъ оная на малкия годежъ. У момкови, на завърналитѣ се „гудежници" се слага да си похапнатъ малко „булгурь".

Въ сѫбота — отъ рано се почва „кълесвъньиту": 1. майката лично поканва съседитѣ; момиченца ходятъ и разнасятъ съ сахани „булгурь" на роднинитѣ и приятелитѣ, като имъ казватъ „млогу ви здрави ут . . . (семейството) дъ додити нъ сватбъ"; 3. мѫжъ близъкъ на женещитѣ се съ бъклица вино ходи и „кълесвъ". Цѣлъ день се готви, вари и пече ядене за „угущенииту", на което идватъ всички поканени, носейки си хлѣбове печени въ тави и сухо ядене въ сахани (създърма, сирене, суджукъ и др.) Жени, близки роднини, чиито мѫже отсѫтствуватъ отъ града, не могатъ сами да додатъ защото е „сръмуга". Тѣмъ се праща булгурь „ут почит". Щомъ мръкне, сбиратъ се момичета и млади булки (това и у момъка и у момата и на двора, или на „хъйятът", запѣватъ у момъка:

Хем бис котли, хем бис гривни:
Котлиту й нъ котларіът,
Гривнити й нъ злътаріът.
Ни ни виде нийди никуй,
Сал ни виде иднъ мума,
И тя беши гудиницъ.
Мойтъ й сватбъ тъс ниделіъ,
Пък нейнътъ — ду ниделіъ.

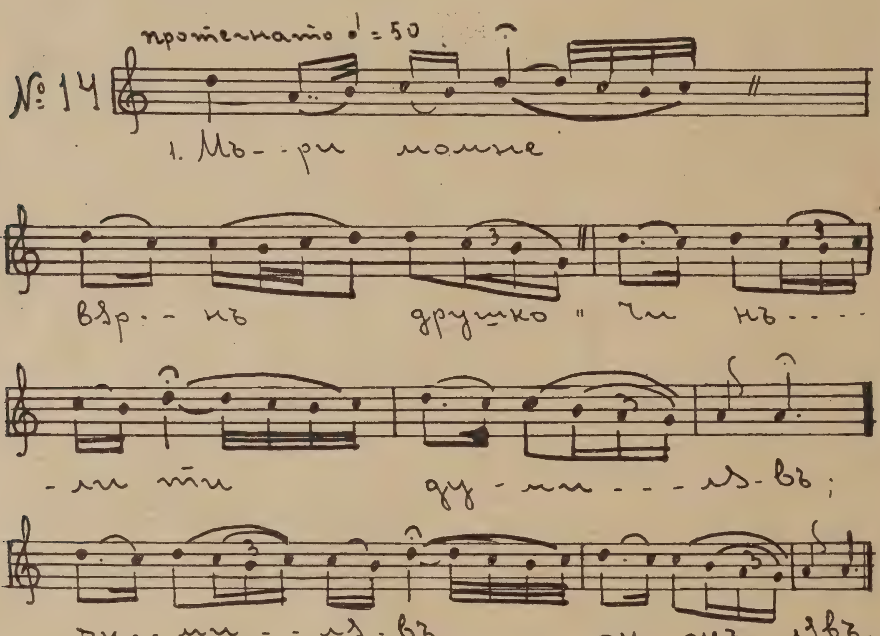
А у момата:

У Раткини ф'равну двори,
Кой към минъ, уткъснъ си,
Златку минъ, истръгнъ іъ:
А Ратkъ ги лютó кълне:

— Исъхнъли, уткапъли,
Златкувити бі̂ълй ръце
Ут лактети ду нуктети!
Чуй мъ, Бо́жи, ни чувай мъ,
Чи зъ куя-й пустъ глъвъ —
Пак зъ мойтъ пустъ глъвъ.

Тия пѣвци пѣятъ, започвайки все отъ начало тия пѣсни, докато се сберать всички поканени на ядене и хоро́. Преди да сѫ се сбрали гоститѣ, момата си измива коситѣ и една „дружкъ най-вярнъ" и ги сплита, а заобикалящитѣ я близки и роднини пѣятъ:

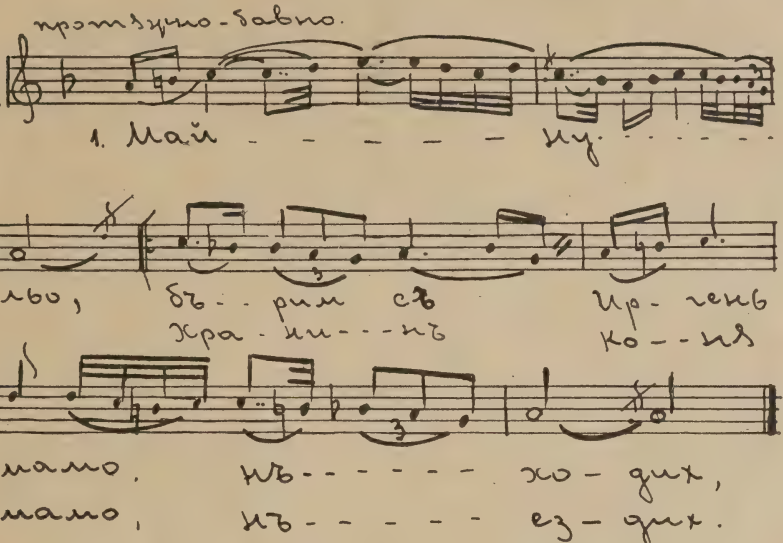

Зъ твоі̂ътъ стъра́ майкъ,
И зъ твоі̂ът стар бубачку,
Зъ твоити вярни друшки,
Зъ твоити грѫдинчици.
Милу ми й, жалну ми й,
Ами къту кулай нема,
Зъръчалъ й момку мамъ,
Де дъй мума, тук дъ доди,
Дъ ми меси тупла́ питъ,
Дъ ми носи студна́ удъ.

Когато вече се съберать всички канени, почва се ядене, пиене и веселба. По отдѣлно, на дълги „суфри" млади при млади и стари при стари, гоститѣ ядатъ, пиятъ, благословятъ, а „шътачи" и „шътачки" разнасятъ

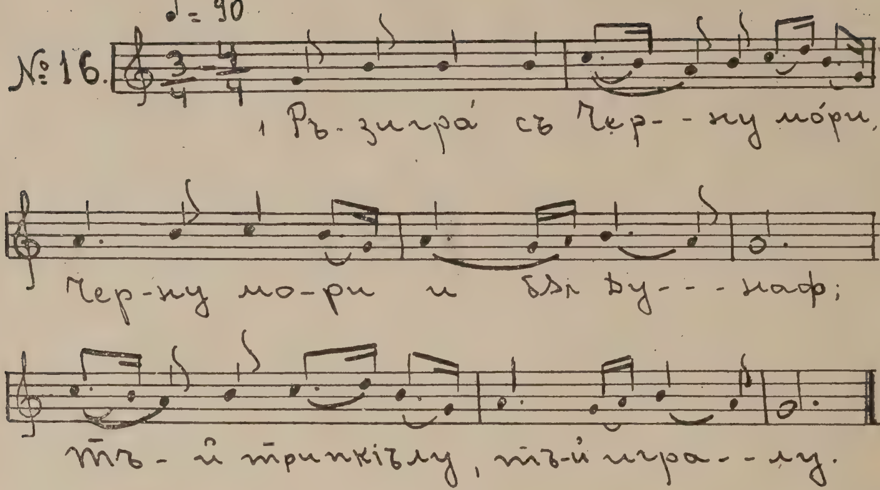
гостби и пр. Следъ това се почватъ приготовленията за бръснене момъка, за което „белберіътъ“ пристига съ всичко необходимо. Въ време на бръсненето близкитѣ му пѣятъ:

№ 15.

Майну льо, аліъня феса, мамо, накривих,
И тънка́ пушкъ нъносих,
И тънка́ сабя фрингиіъ,
Хубъви муми нълибих,
Иргенству, мамо, пашовству,
Моминству, мамо, визирству:
Дуру й мума́ при майкъ,
Тя бивъ біъла́. чървенъ,
Кът у іъ мамъ ужени,
Дрибни іъ гіъца нътиснът,
Тя ставъ чърна́, зиленъ,
Мъшки іъ къхър нълегни.

(При запѣването на новъ куплетъ винаги на първитѣ два такта отъ мелодията неизмѣнно си остава „майну льо“). При тая пѣсень, както и при сплитането на момата, все си поплакватъ отъ умиление, развълнувани отъ факта, че е последньо моминско сплитане и последньо ергенско бръснене. Щомъ всичко това се свърши, всички млади се отправятъ заедно съ младоженика за у момата. Тамъ ги посрѣщатъ, както при „гулемиіът гудеш“. Момата посрѣща вжтре въ кжщи. Тамъ, следъ като се почерпятъ гоститѣ, играятъ общо хоро, дето първомъ припѣватъ женещитѣ се. До като вънъ се забавяватъ младитѣ, вжтре старитѣ сами се припѣватъ всредъ шеги и и закачки и особено съ пѣсеньта „Ръзигра́ съ Че́рну мо́ри“ се припѣватъ, която не е хороводна и я наричатъ „припяфкъ нъ субат“:

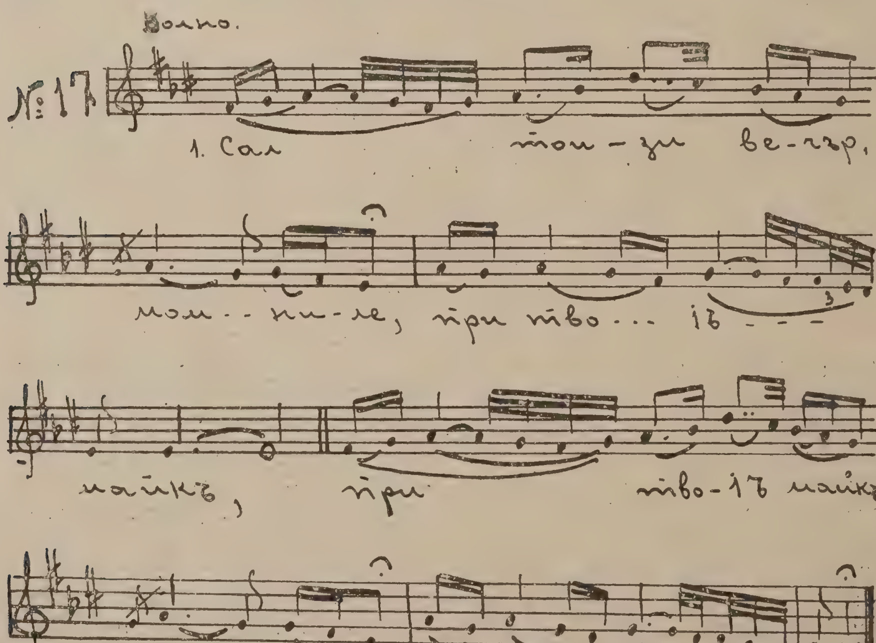

Тъкму три дни и три нощи,
Тъ исфърли пъстър къик,
Чи кой ф'къикът сіъдеши?
— (Станка) Ф'къикът сіъдеши,
Клитá іъ глъвъ булеши;

Колю ду неіъ сіъдеши,
Слъткó й къвé върешu.
Колю на Станкъ думъши:
— Я пий, Станке, слъткó къвé,
Дънó тъ глъвъ утбули!

Следъ това се почва отъ начало да припѣятъ други двама.

После, когато всички сѫ въ стаитѣ за почивка отъ хорóто, момата я заобикалятъ другаркитѣ й и запѣватъ:

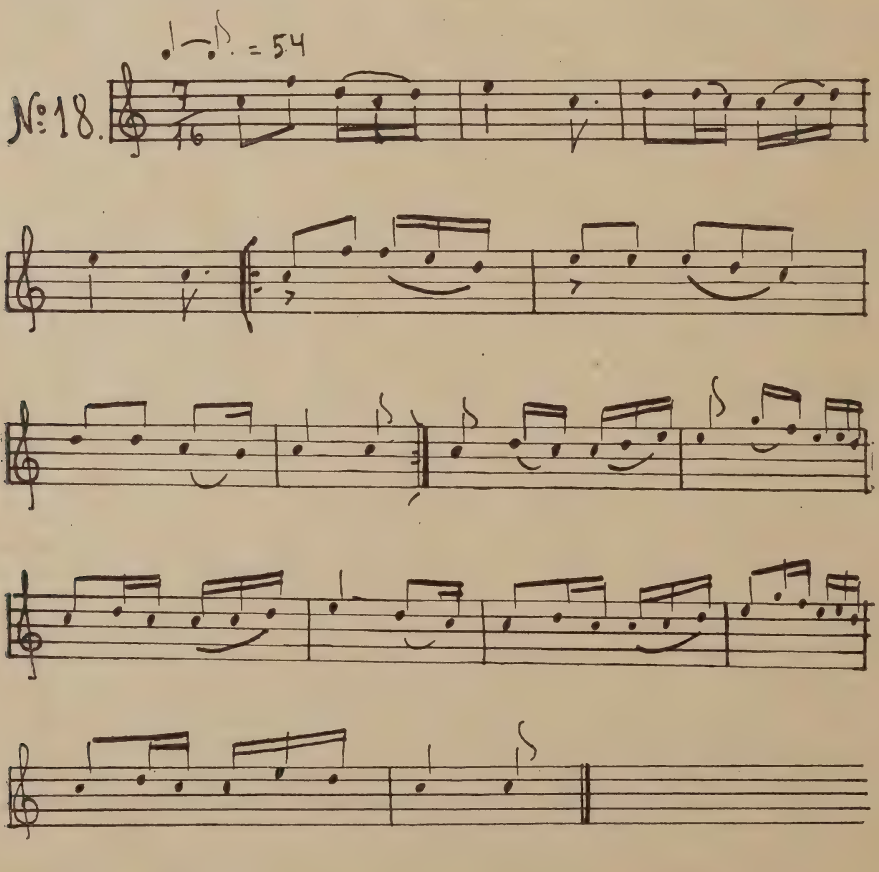
При твоя майка, момни ле, (името на момата)
При твоїът бъща,
Пъкъ утри вечър (момни ле),
Чуздá чуздинкъ,
ф'чуздити хоръ,
Нъ чуздá майкъ (момни ле),
Мале шъ ричеш,
Нъ чуз бъща,
Бачку шъ ричеш,
На чузди бракіъ (момни ле),
Бати шъ ричеш,
Бати, дрънгинку,
Нъ чузди сестри (момни ле),
Каку шъ ричеш,
Каку, Кълину!

(Момни ле, значи името на момата и е припѣвъ къмъ всѣки куплетъ).

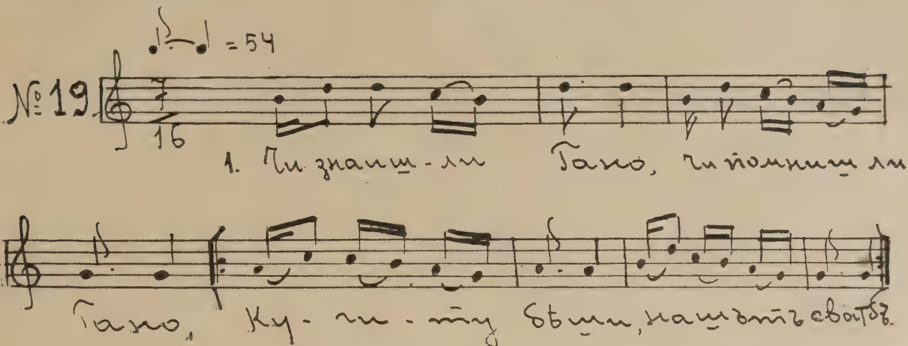
Следъ като се уморятъ отъ игри, пѣсни и хора̀, всички дошли съ момъка си отиватъ, и после къмъ разсъмване се разотиватъ всички гости.

Въ Недѣля — нѣколко близки млади хора, носейки накичена бъклица, придружаватъ една волска кола (на главитѣ на воловетѣ висятъ пешкири), съ която отиватъ, водени отъ цигулари, да вематъ „туварът“ (моминия чеизъ). Тамъ ги посрѣщатъ пакъ на портитѣ съ вино. Като влѣзатъ вжтре въ кжщи, момитѣ (дружкитѣ на булката) нареждатъ три тави „мигїъник“ (замѣсенъ и приготвенъ отъ самитѣ тѣхъ), и наоколо тавитѣ се почва хоро. „Тувърджиити“ полушеговито, полусериозно се опитватъ, както играе хорото, да откраднатъ „мигїъницити“, но момитѣ бдятъ. После се почва откупуването имъ: „туварджиити“ хвърлятъ дребни монети, момитѣ още искатъ, до като се „позлаїъът тавити“, т. е. да имъ се даде „рубе“ или „ирмилик“. Следъ дълго търгуване, най-после ергенитѣ вематъ „мигїъницити“, даватъ ги на сжщитѣ моми да ги разчупятъ и всички заедно ги изяждатъ. После, по сжщия начинъ се откупува и „туварът“, и го натоварватъ така, че по възможность да се виждатъ всички нѣща: „козїъци, възглавници, килим, сандък, чоль, чершафи“ и пр. Така го отвозватъ у момкови, като по улицитѣ се струпва народъ да види „туварът“. Следъ известно време, пакъ тия нѣколко млади хора, близки на младоженика, носейки окичената бъклица и пакъ начело съ свирачи, отиватъ да „зъмнът кумът“, дето ги дочакватъ кумувитѣ гости. Следъ почерпване, всички отиватъ у момъка. Момченце носи „кумувътъ бъклицъ“. Въ това врѣме кумътъ изпраща въ черква свѣщитѣ, шекеръ и леблеби, наредени на табла и носена отъ момиченце. Като посрещнатъ кума и гоститѣ му, почерпватъ ги и съ всички събрали се гости у младоженика, петеглятъ за у момата: начело — свирачитѣ, следъ тѣхъ „бъйрякъ“ (червена кърпа на дългъ пржтъ, на върха позлатена ябълка. — Още до освобождението е билъ изоставенъ вече байрякътъ), после кумувата бъклица, следъ това младоженикътъ и близкитѣ му, после останалитѣ мжже и най-подире женитѣ. У булката ги посрѣщатъ, както на „гулемиът гудеш“. Сега дружкитѣ на булката продаватъ на кумътъ „илътъ“ (хубавъ чемшировъ букетъ) „тийлидисън“ и опасанъ на кръстъ съ нанизани на конецъ пуканки („кукуреци)“. Продаването става, както при „мигїъницити“ и „туварът“. Следъ това булката „баш приміъненъ със віънчалнътъ си примянъ“ излиза на „хъйятът“, из-

правя се до нея и младоженикътъ „зъ притъкмявиньи“: предъ тѣхъ, съ бъклицата кумътъ, кръстейки се три пѫти, излива по капка, пакъ три пѫти отъ бъклицата вино, държейки я до главитѣ имъ и благославя: „Бок дъ ви блъгуслуви, какту Ъврам, Исак и Якув, дъ сти дългувеки и дубручести, дъ бръмчити къту пчилити, дъ съ въдити, къту прусоту, дъ придавъти нъ чъдá и унуки“. Следъ него сѫщото прави кумата, стариятъ сватъ, старосватицата, моминиятъ баща, майка ѝ и най-после „девиріът“ (момковиятъ братъ). Следъ това тръгватъ за въ черква; момата върви подъ рѫка съ брата си, или ако такъвъ нѣма, съ най-близкия братовчедъ; младоженикътъ, излизайки отъ момини, хвърля на улицата дребни пари „зъ бирикет“. До като стигнатъ въ черква, тамъ вече сѫ дошли и ги дочакватъ момковитѣ родители и близки роднини, по-стари хора. Тѣ ие вървятъ съ сватбаритѣ. По-късно идватъ и моминитѣ родители и близки роднини. Въ черква булката, водена отъ братовца или друга близка жена, а младоженикътъ отъ брата си, запалватъ по свѣщь и цѣлуватъ иконитѣ на Христоса и св. Богородица, и после отиватъ на мѣстото за вѣнчаване и се изправятъ единъ до другъ. Почва се вѣнчаването. При „хурóту“, човѣкъ близъкъ на кума, хвърля „кумувити смукини“ и дребни пари съ ечмикъ и просо. Децата, боричкайки се, ги събиратъ. Следъ вѣнчаването отправятъ се за въ кѫщи, като отъ черква по пѫтя до кѫщи зълвитѣ играятъ „зълвинътъ игръ“, развѣвайки кърпи въ рѫце:

или пъкъ съ пѣсень:

Чи знаиш ли, Гано,
Чи помнишъ ли, Гано,
кугиту беши нашътъ сватбъ.
Къту зъигра дрънгинку, Герги
Ут черкувътъ дуру ду у дума. (2)
Ни съм душла, Гано,
Дъ ям и дъ пиїъ,
Най-съм душла, Гано, } 2
Нъ ум дъ тъ нъучъ: }
Куги идиш, Гано,
Нъ свекруву двори,
Ни ут кулá слазіъй, } 2
Ни ръкъ цълувъй, }
Дуру ти ни дъдът,
Дъдът и припишът
Дългити ниви и ливадити,
Дибелити гривни,
Сажбаи снопчъсти.

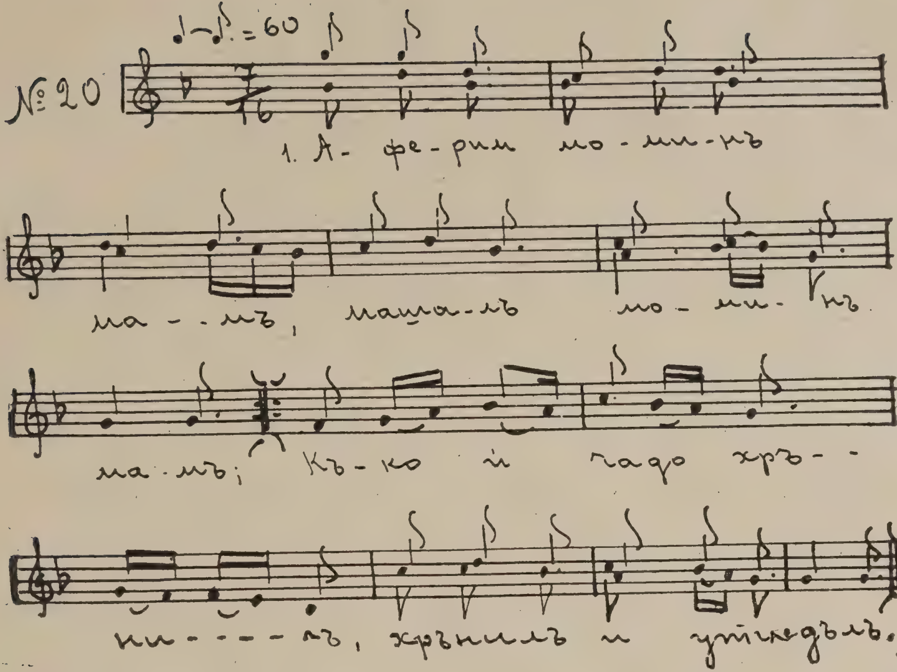
На двора ги посрѣща свекървата и подава всѣкиму: „нъ девиріът“ младуженикът и булкътъ“, по свѣщь съ китка, на която на червенъ конецъ е свързано рубе или друга златна монета; после тя (свекървата) разстила дългъ мисалъ, по който минаватъ младитѣ, водени отъ девера, а следъ тѣхъ нѣкоя близка жена прибира мисаля. Булката и младоженикътъ влизатъ въ специалната за тѣхъ стая („хъмбаріът“). Щомъ влѣзатъ сами вжтре, затварятъ следъ себе си вратата, огледватъ се двамата въ годежното огледалце, духватъ (угасватъ) вѣнчалнитѣ свещи и тия що свекървата вънъ имъ даде, после отварятъ и въ „хъмбаріъ“ влизатъ булчинитѣ дружки, а другитѣ гости — въ други стаи, почерпватъ ги и следъ това се играе хоро, на което около булката и младоженика се хващатъ свекърътъ, свекървата, деверътъ, зълви, етърви и пр. Следъ хорото гоститѣ се разотиватъ, а „вътришнити“ почватъ да готвятъ за вечерьта, когато ще додатъ „моміънити“: кумътъ, старитѣ сватове и попътъ за „нъпивъньиту“ (т. е. даряване на младитѣ).

Вечерьта млади хора отиватъ да доведатъ „моміънити“: кума, старитѣ сватове, а стара жена или момиченце — попа. Сбиратъ се всички и насѣдватъ около дългитѣ софри. Предъ попа е сложена пъстрата накъдрена

кумува пита въ тава. Върху ѝ сложена сребърна чаша съ малко вино и рѣзенъ хлѣбъ. До попа седятъ свекъра, свекървата, чичо, буля и пр. близки на младоженика, а отъ другата му страна — родителитѣ на булката и найблизкитѣ ѝ. А после се редятъ кумове, стари сватове и др. Попътъ захваща: „. . . е, я дъ видим, я пуръстърсети кимерити сиги“. Свекърътъ става, цѣлува ржка на попа и му подава единъ голѣмъ алтънъ или махмудии. Попътъ ги набожда въ рѣзаня хлѣбъ. По сжщия начинъ и свекървата става, цѣлува попу ржка и му дава чифтъ „пуфти“. Попътъ ги слага на кумувата пита. Така се изреждатъ всички близки по редъ, даватъ, каквото сж си приготвили. Ако сж монети златни, попътъ ги реди въ рѣзеня хлѣбъ, ако сж дребни монети, спуска ги въ чашата, а ако сж накити, слага ги по питата кумова. По сжщия редъ „нъпивът“ и „моміънити“. Следъ това попътъ повторно поканва свекъра, свекървата и др. отъ негова страна. Сега се почва надпреварването. Свекърътъ дава още алтъни, лири, рубеници, ирмилици на нанизъ и пр., свекървата — антишии, гривни; зълви, девери, всички наддаватъ по-вече отъ даденото отъ „моміънити“. Тѣ пъкъ при повторния си редъ се силятъ да надминатъ даденото отъ свекрова страна. Така и трети пжть се изреждатъ, пакъ наддавайки се единъ надъ други. Случва се, че и втори рѣзенъ хлѣбъ се покрива съ алтъни, махмудии, лири и др. златни монети, а питата се отрупва съ „напити“ накити. Следъ това попътъ благославя подареното, и повикватъ младоженика; той цѣлува ржка на баща, майка, моминитѣ баща и майка и на всички по-стари, на кума, на старитѣ сватове, ржкува се съ по-младитѣ. Всички му казватъ: „чиститу, дъ придавъти и на чъда, и унуки, дъ устарейти, дъ пубіълейти“ и пр., а попътъ му подава тавата съ питата заедно съ всичко „нъпиту“. Той го отниса при булката въ „хъмбаріъ“ и се връща да почерпи, следъ което се почва гощавката. Младоженикътъ въ това време мълчи и върши всичко, каквото се прище на кума и кумата, до като го „прускіът“, т. е. до като му рекатъ: „е хайди, стигъ“! и кумътъ си подава ржката, а младоженикътъ я цѣлува, като, разбира се, получава отъ кума нѣкоя лира или махмудия. Цѣлува ржка и на кумата, следъ което си отива при булката. (Въ по-старо време кумътъ е донисълъ единъ варакосанъ пѣтелъ и когато да се прибере младоженикътъ при булката, давалъ му го е да го отнесе въ „хъмбріът“, а другитѣ сж дочаквали, до като младоженикътъ излѣзе и пусне пѣтела и гръмне съ пушка, влиза при госпитѣ и ги поздравява: „Чиститъ снъхъ“! Пѣтелътъ отново е бивалъ внисанъ въ „хъмбаріъ“, дето е стоялъ вързанъ и на утриньта).

В ъ п о н е д ѣ л н и к ъ — сутриньта, булката полива да се омиятъ по редъ: свекъра, свекървата, деверътъ, зълви, етърви и пр. Миятъ се надъ специаленъ меденъ легенъ съ мрежастъ капакъ съ мѣсто на върха за сапуна, а имъ полива съ меденъ „бърдукь“; като се омие свекърътъ, подава му пешкиръ да се изтрие, после го дари съ единъ хубавъ пешкиръ, като го премѣтва презъ рамото му и му цѣлува ржка, а той ѝ дава рубе. Всичко това се повтаря по редъ съ свекървата, девера, зълви, етърви и др.

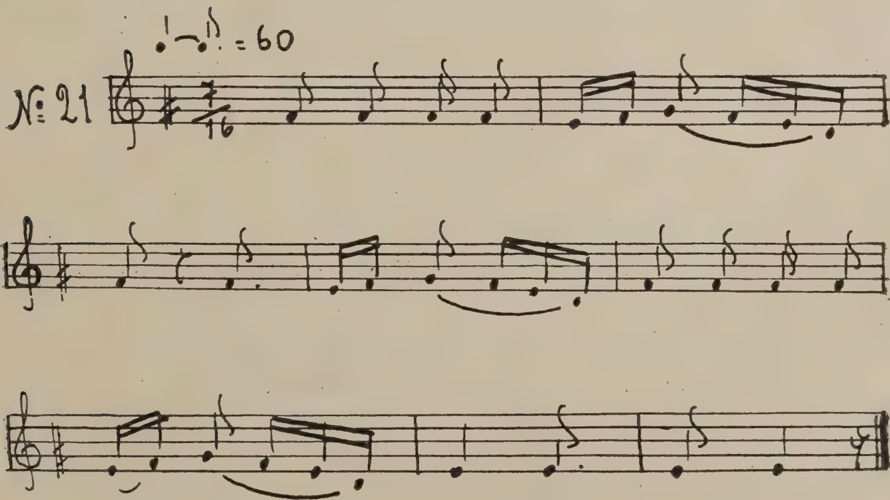
Следъ това свирачитѣ засвирватъ, а може и да се пѣе, защото има думи:

Или:

Нъ лице біъла́, чървенъ,
Нъ снъгъ тънка́, високъ.
Мамъ си ни зъсрамилъ,
Ни прикь кум, ни прик кумицъ,
Ни прикь малкуту девирчи.

Или:

Почватъ да идватъ съседи, роднини и приятели „дъ чистикіът снъхъ“, и носятъ сахани съ тиганици. Булката цѣлува ржка и дари съ пешкири по-близкитѣ на младоженика и домътъ му. Младоженикътъ черпи съ сладка ракия и му честитятъ булка, а на старитѣ — снаха. Следъ това млади хора, окичени съ китки и натруфени смѣшно съ всевъзможни дрънкулки, сухи чушки, плитки отъ лукъ и др. т., отиватъ „ръкийници“ у кума, стария сватъ и моминитѣ родители. Тѣ носятъ „бъкрърче със слътка́ ръкиіъ“ и чиния съ медъ. Повеждатъ ги свирачитѣ, непрекжснато свирейки „Аферим моминъ мама“. До завръщането имъ у младоженика се гощаватъ съ тиганици и медъ, и пиятъ все отъ „слъткатъ“. У кума, у стария сватъ и у момини ги дочакватъ пакъ съ тиганици и медъ. До като черпятъ „ръкийницити“ често се опиватъ сами, а кумътъ и др. ги разигравать, като ги каратъ да вършатъ какви не работи: да сѣкатъ дърва, да носятъ вода и пр., а тѣ пъкъ се стараятъ все съ беда да свършатъ тия работи. Чупять брадвитѣ, изливатъ водата и пр. У момини става сжщото. Тѣ и тамъ черпятъ всички съ „слътка́ ръкиіъ“, па и сами все пиятъ. Въ тѣхната чиния съ медъ черпанитѣ хвърлятъ пари, често и златни. После си ги дѣлятъ „ръкийницити“. Следъ като се окичатъ още съ чушки, празъ, картофи и ги натруфятъ съ смѣшни шапки отъ книга или парцали, тѣ се връщатъ у младоженика.

Следъ обедъ пакъ съ свирачи една група млади хора, често пжти пакъ самитѣ ракийници, отиватъ у момини за „млинчиту“ (сладка баница отъ навити и накъдрени тѣстени листове). Когато го донесатъ у младоженика, булчинитѣ другарки и близки, които сж правили „млинчиту“, го предлагатъ на младоженика, а той го откупува, както се откупува товарътъ и др. Ако продавачкитѣ се зазяпатъ, ергени успѣватъ да откраднатъ срѣдата, и тогава откупъ не получаватъ. Но тѣ бдятъ и все искатъ още пари, до като го позлати младоженикътъ. Следъ това насѣдватъ всички около дългитѣ софри, дето предъ свекъра и свекървата има сложени два нови бакъра („бъкрачи зъ про́шкъ“). Въ единия има малко ечмикъ, върху му е сложенъ другия бакъръ, въ който пъкъ се слага ечмикъ, хлябъ и сирене. Идва булката, цѣлува ржка, а свекървата ѝ дава „бъкрачити-прошкъ“. Почва се гощавката, после поднисатъ отъ „млинчиту“, следъ което излизатъ на двора. Деверътъ съ по една пржчка трънднфилова въ ржка снема „булуту“ отъ главата на булката и го слага върху трънднфиловъ храстъ. После играятъ хоро. Хващатъ се свекърътъ и свекървата до булката, следъ което младитѣ сватбари, деверътъ, булката и младоженикътъ отиватъ на „Изурът“ — (изворъ). Деверътъ носи „бърдукь“, налива го съ вода отъ извора и го подава на булката, тя пие, пиятъ и всички други. Следъ това булката дава обратно „бърдукіът“ на деверя, като го дари съ кърпа, въ края на която има вързани пари. Деверътъ налива пак „бърдукіът“ и се връщатъ всички въ кжщи, отдето се разотиватъ.

Вечерьта младоженцитѣ, свекърътъ, свекървата, всички роднини, кумътъ, стариятъ сватъ, старосватицата, отиватъ „нъ одвърки“ у момини. Тамъ баба му (момина майка) дари на младоженика една медна синия, на която нѣма нищо. Той я дава на нѣкое момче, а самъ черпи по редъ, съ ракия, цѣлува ржка на бабата, а тя, както и всички после хвърля пари на синията. Това е „прошкъ“ на младоженика отъ момина страна. После ги гощаватъ.

Въ **вторникъ** — у момини даватъ гощавка само на близкитѣ на младоженика, кума и стария сватъ съ старосватицата. Наричатъ го пакъ

„одвърки“ (Понѣкога сливатъ понедѣлничнитѣ „одвърки“ съ вторничнитѣ). На гощавката идватъ у момини и ония нейни близки жени, на които мжжетѣ не сж въ Котелъ, та тѣ (женитѣ) не сж присжтствували на сватбата. Тѣ носятъ хлѣбове, печени въ тави и сухо ядене въ сахани: сирене, суджукъ, създърма и др. т. Такива жени роднини на младоженика, съ сжщото приготовление ходятъ въ младоженика въ понедѣлникъ на „прошкътъ“.

Гощавката минава въ веселия, смѣхове, ядене, пиене и хоро. Изреждатъ се и миого пѣсни на „субат“. Късно следъ полунощь се разотиватъ.

Въ срѣда — младоженнкътъ за првъ пжть отъ сватбата излиза изъ града и най-напредъ купува сито (за „ситусь“) и друга покжщнина, за да не се върне у дома си празенъ. На обѣдъ той, булката, зълви, етърви, девери отиватъ у момини. Тамъ ги гошаватъ. Това гощаване на обѣдъ се повтаря и въ четвъртъкъ и петъкъ. Въ сжбота булката, придружена отъ една зълва или етърва, ако такава нѣма — отъ девера, отива у майка си, дето сжщата оная дружка, която я разплете и сплете въ сжбота, пакъ я разплита. Булката си омива коситѣ, и дружката я оплита отъ ново.

Въ недѣля — е „субатът“ у младоженика, дето се събиратъ на обѣдъ всички роднини на булката и на младоженика. На тоя „субат“ булката дари нсички по редъ, като почва отъ свекъра, свекървата и така по редъ. Даровеtѣ биватъ разни, но на свекъра и свекървата между другото, непременно има и риза. По-далечнитѣ роднини дари само съ пешкири. Подавайки дара, булката цѣлува ржка и получава отъ даренитѣ бакшишъ: отъ свекъръ, свекърва, зълви, девери — златни монети, а отъ другитѣ може и дребни пари.

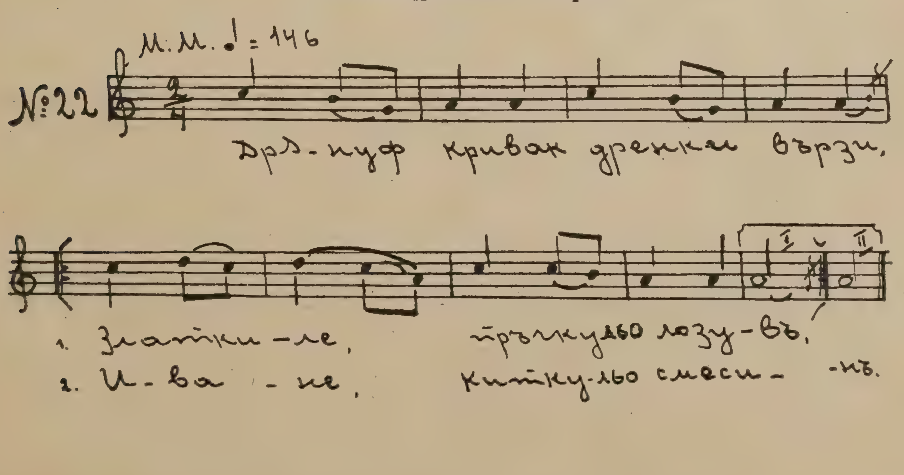
Въ понедѣлникъ — булката рано запира (пере), после заприда кжделя и замесва пита. Следъ обѣдъ, съ хурка, кждели въ „ціѣдилу“, придружена отъ мжжа си, девери, зълви, етърви отива на гости у майка си,

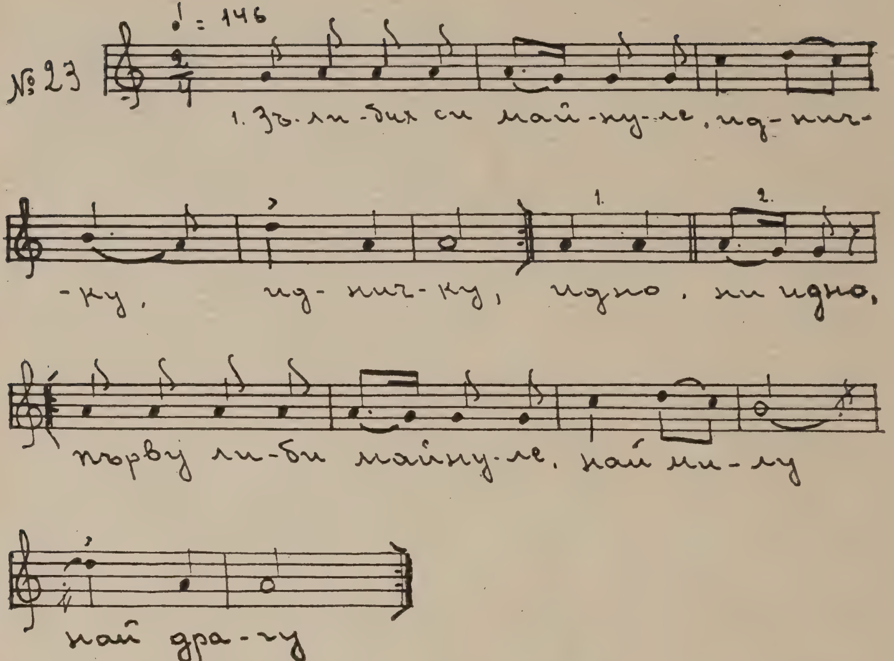
Въ сжбота — както въ миналата сжбота булката отива у майка си дето трети пжть си омива коситѣ, а сжщата оная другарка пакъ я оплита.

Последователно и съ течение на времето дарéнитѣ на „субатът“ роднини канятъ младоженцитѣ на гости за „прошкъ“, като ги дарятъ кой съ каквото може.

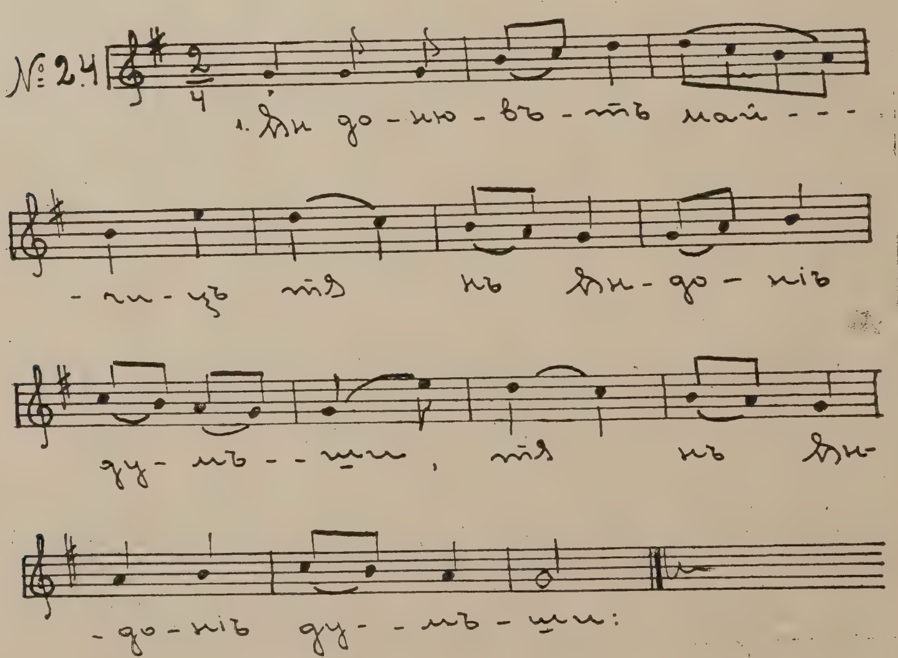
Други сватбарски пѣсни.

1. На обикновено хоро:

(и т. н. се пѣе до 3, 4, 5, 6, 7 и пр., като споредъ това се изрежда на мѣстото на означенитѣ текстове (1 и 2) отчитане назадъ 10, 9, 8, 7, и т. н., споредъ поменатото число на „зълибини“).

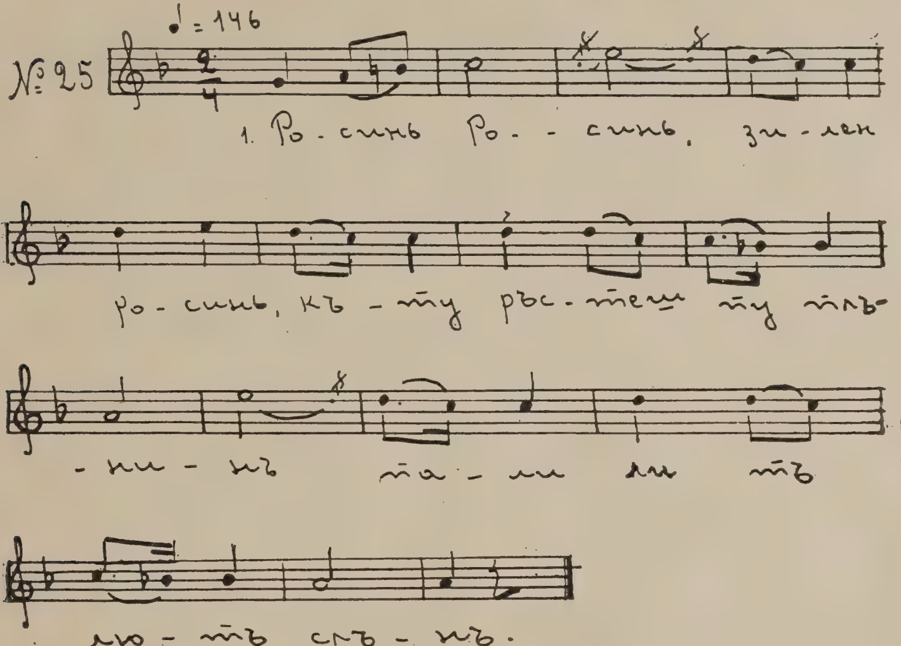
2. Андоне, миличък мама,
Де лягъшъ, олум, де ставъш,
Де сла́къ вечър вичерiъш?

3. Ас лягъм, мамо, ас ставъм,
(Пут Донкинити пенджари) 2,

4. Дъ слушъм, мамо, дъ слушъм,
(Как пеи, как съ припявъ:) 2,

5. Кичинъ киткъ, Андоне,
(Даваш прикичинъ Донки ле) 2

и така нататъкъ се изреждатъ имената на припѣванитѣ:

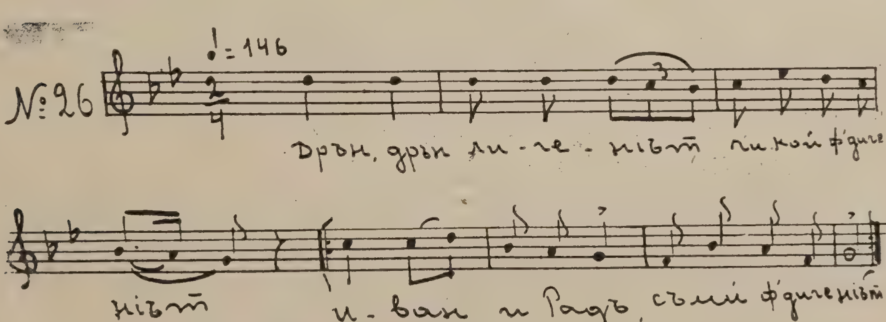
2. Пали ли тъ лютъ слънъ
(Къту мени малкъ мума) 2.

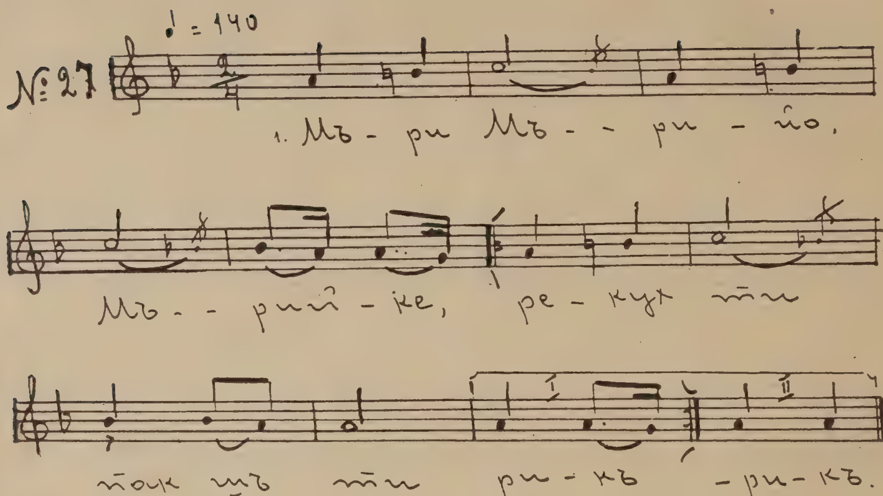
3. Мума Донкъ росинь бралъ
Изъ росинiът избиралъ) 2.

4. Ъбъджии, къфтънджии
(И чърнуоки уфчери) 2.

5. Избралъ й гирджик Стуянъ.
Нъздравишъ тъфръ, Стуене! и т. н

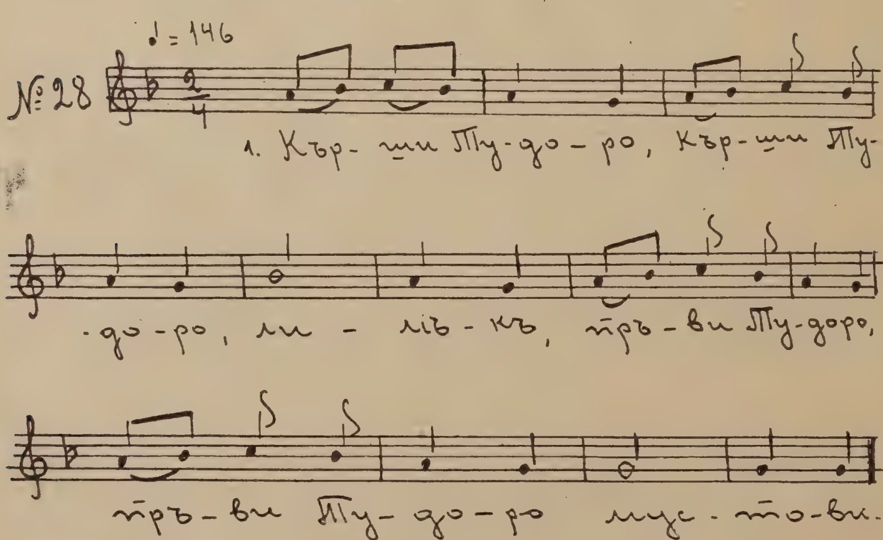
Като се повтаря отъ: Мума Донкъ „росинь бралъ“.

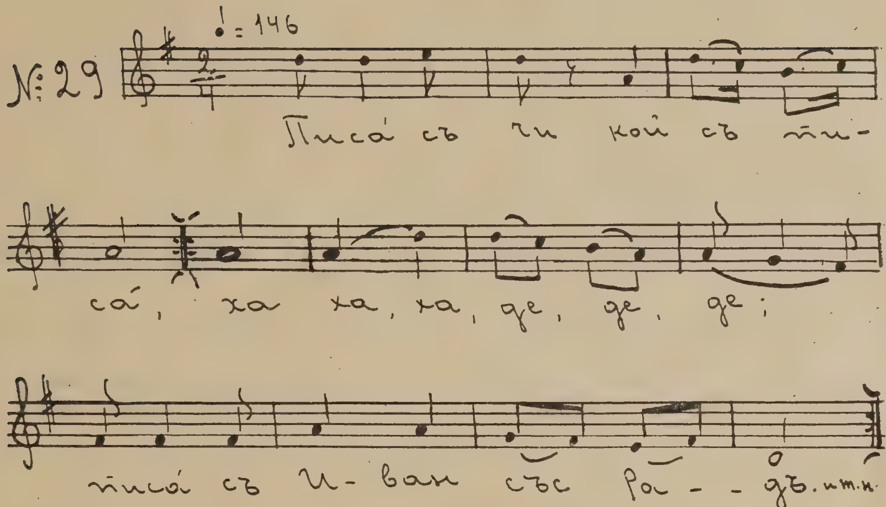

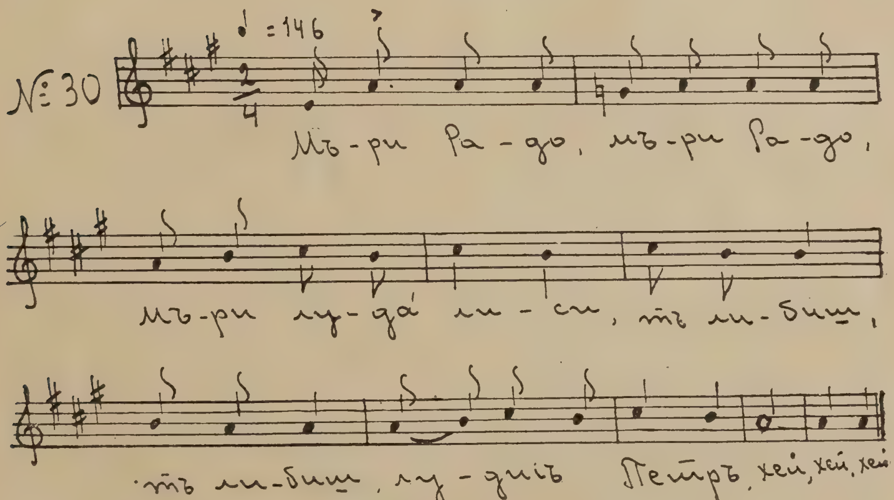
2. Учити шъ ти извагіъ,
(Нъ пъзарь шъ ги изнисъ) 2.
3. Високу шъ съ прувикнъ,
(Халълъ учи мумински) 2.
4. Койту ги имъ дъ гледъ,
(Койту ги немъ дъ купи) 2.
5. Янкъ ги имъ, шъ гледъ,
Иванъ ги немъ, шъ купи) 2.

и т. н. почватъ да редятъ имена.

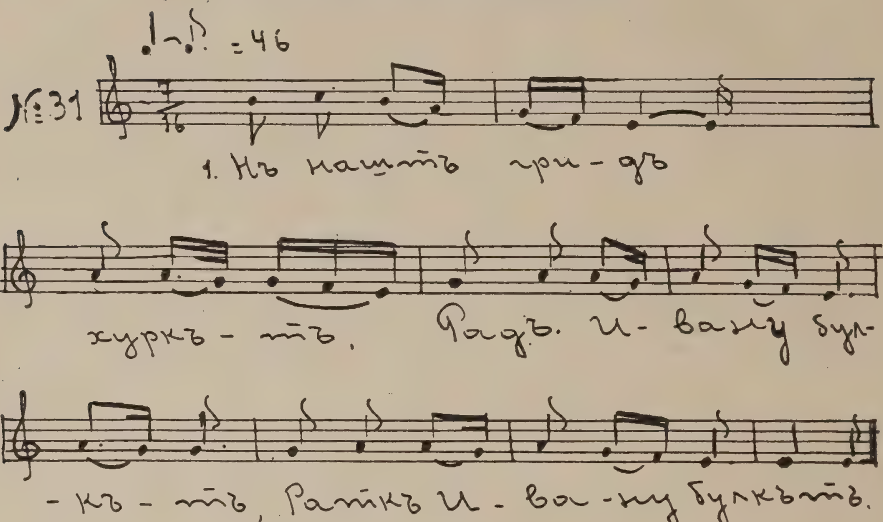

2. Чи щи дъ миné — 2
Тудоро,
Царіът с църицъ — 2
Тудоро,
3. Ни минъ царіът — 2
С църицъ,
Най минъ Цонку — 2
Със Йовъ и т. н.

2. Припѣвки на „мъдро хуро“:

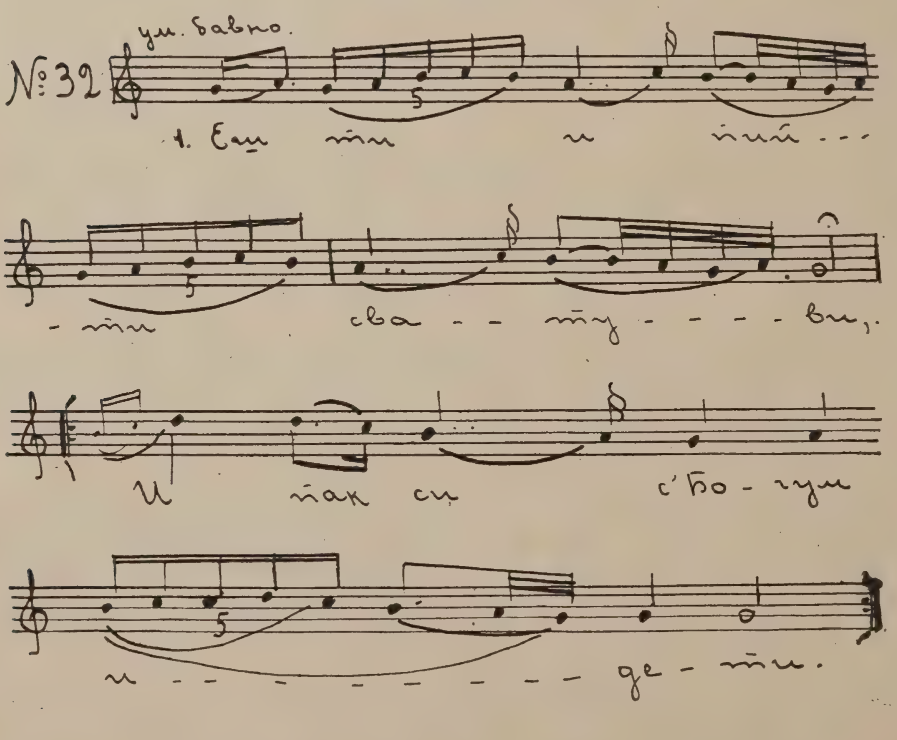
2. Наштъ й грѣдинкъ ши́рин бой,
Тинчю със Койкъ идин бой (2) и т. н.

3. Тънинкъ вейкъ вършиникъ
Мъриѣ, Ненку, скършинкъ (2) и т. н.

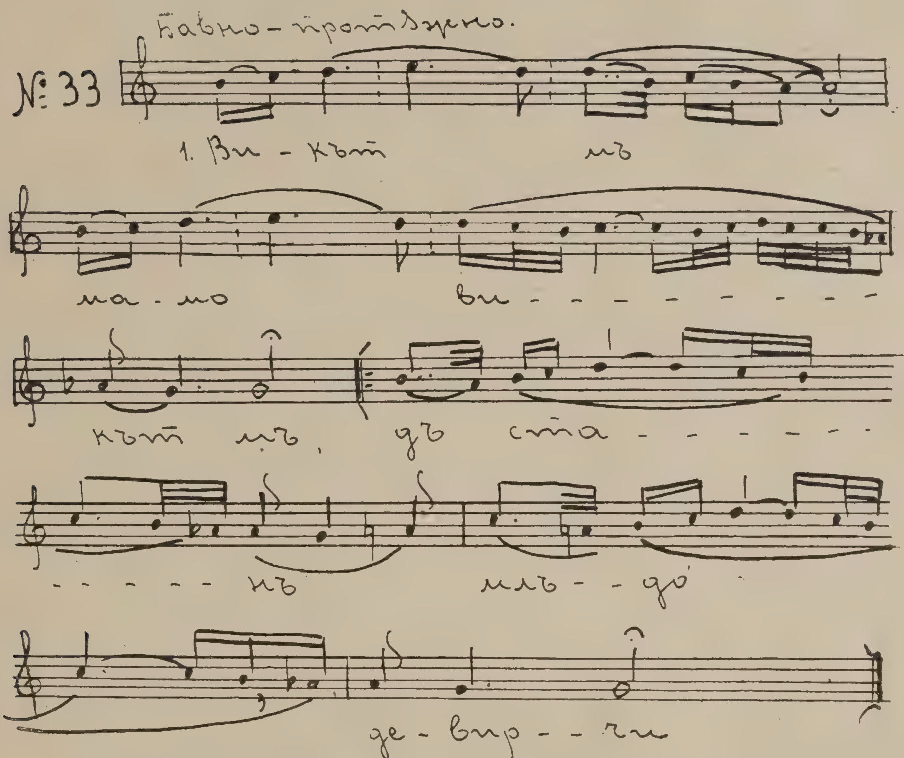
4. Книгъ и пиро́, Донки ле,
И чърно́ слуво́, Вилико, (2) и т. н.

5. Скіъгъй си, Цоне, куланіът,
Зле ти съ Дончу зъканіъ (2) и т. н.

3. „Нъ субат“:

2. Зъ дари ни съ нъдейти,
Муматъ ни е фтъсалъ,
3. Тук питли ни е ималу,
Сутринъ рану дъ пеїът:
4. Муматъ дъ си събуждът,
Даруви дъ си приготвіът.

2 Нъ тънка біла́ Тудоркъ,
Стуяну мамъ думъши:
— Стуене, олумъ Стуене!
Ни ходи млъдо́ девирчи,
Нъ тънка біла́ Тудоркъ,
5 Млогу й Тудоркъ хубъвъ,
Ълъ й млогу злучестъ:
Девіът й пъти жѐнинъ,
Женинъ, ни віънчавънъ,
Женинъ, ни привогіънъ
10 Приз Росіънскиіът каміън мост.
Варди іъ мечкъ стръвницъ,
Стръвницъ, пустъ кръвницъ,
Кръвницъ, пустъ змиицъ.
Ду три й пъкіъ свързалъ,
15 Девикь кръвнини прулялъ,
Нъ трити пъкіъ пу тримъ,
Тъ ставът ду девіътминъ.
Пък ти си идин нъ мамъ,
Зъ мумче и зъ мумичи,
Нъли е іъзък, Стуене,
20 Зъ твойтъ хубусь и младусь!
Стуян майци си думъши:
— Ни бой съ, мамо, ни бой съ,
Мени ми нищу ни ставъ,
Ази съм, мамо, млат юнак,
25 Млат юнак, пихливан-Стуян,
Мечкътъ шъ си убиіъ,
Сватбътъ шъ си привидъ.
Стуян мамъ си ни слуша́,
Ъ-чи съ хубъву приміъни:
30 Ублечи сукну моруву,
Нът морувуту — зилену,
Нът зиленуту — ввизену,
Нъхлупи фесъ аліънъ,
Нъкриви кълпакь, кърымски,
35 Утиди млъдо́ девирчи,
Чи си бъйрякът пунеси,
И си сватбътъ пуведи.
Кът у зъ булкъ утишле,

Нищу пу пъкіът нималу;
40 Къту съ с булкъ връщъхъ,
Къту ду мостът утишле,
Ду Росіънскиіът каміън мос,
Излези мечкъ стръвницъ,
Стръвницъ мечкъ кръвницъ,
45 Кръвницъ, пустъ змиицъ,
Нъ прикь святбътъ излизи,
Нъ свътбарити думъши:
— Кумуви, стáри сватуви!
Я си сватбътъ зъпрети,
50 Тъ дъ ви видим булкътъ,
Кой ви й млъдуженикът,
Кой ви й млъдó девирчи?
Дъ доди млъдуженикът,
Млъдуженикът й девиріът,
55 Дъ додът, дъ съ пуборим,
Дъ видим кой шъ нъвии:
Ъку мъ Стуян нъвии,
Сватбътъ шъ си пувиде,
Булкътъ шъ си зъвиде,
60 Или аку гу нъвиіъ,
Сватбътъ нъзакь шъ върнъ.
Ъ-чи си Стуян излези,
Ъ-чи си Стоян съблечи,
Съблечи сукну моруву,
65 Нат морувуту зилену,
Нат зиленуту визену,
Устá пу біълó илечи
Утведи кълпакь кърърмски,
Устá пу фесъ аліънъ.
70 Ъ-чи съ смечкъ зълуви.
Бихъ съ тридни, три нощи,
Къту гу мечкъ цапніъши,
Чърни гу кърви ублививът;
Къту іъ Стуян дигніъши,
75 Фсиню іъ нибе дигъши,
Фчърнá іъ зиміъ зъбивъ.
Тишка е кръвнинъ пъднълу
Нъ Росіънскиіът каміън мос.
Стуян си нъдви мечкътъ,
80 Нъдви іъ Стуян, уби іъ.
Всичкити ръци плиснъхъ,
И си високу викнъхъ:
— Афéіърим, Стуян млат юнак!
Стуян бъйръкътъ пунеси,
85 И си сватбътъ пуведи.
И си булкътъ приведи
Пу Росіънскиіът каміън мос.
Къту си у кях утиди,
Ъ-чи високу извикъ,
90 И нъ мамъ си думъши:
— Клетъ му душъ, пруклетъ,
Койту мамъ си ни слушъ!
Шъ умръ, мамо, шъ умръ:
Три дни съ бурих със мечкъ,
95 Три дни майну ле, три нощи,
Млогу мъ смъза мечкътъ,
Ас си свадбътъ пуведух,
И си булкътъ приведух,
Пу Росіънскиіът каміън мост.
100 Дуру си Стуян издумъ,
И душътъ му излези.

Оценки и вести

Д-ръ Богданъ Д. Филовъ, Старобългарското изкуство. Съ 85 образа въ текста и 56 таблици въ фототипия и цвѣтна автотипия. Издание на Народния Археологически Музей въ София. София, 1924. 4°, 128.

Това е второто българско издание на книгата на г. Филова, излѣзла първоначално въ чужбина на немски, френски и английски езикъ презъ 1919 г. Книгата въ този си видъ е значително поправена и допълнена, особено първия отдѣлъ, съгласно резултатитѣ на нѣкои по-нови наши и чужди изседвания.

Авторътъ разглежда развитието на старото българско изкуство — архитектура, живопись и художествена индустрия — споредъ историческитѣ периоди на българската държава — първо българско царство, второ българско царство и епоха на турското владичество.

Малкото паметници, дошли до насъ отъ най-старата епоха на българското царство — развалинитѣ при Абоба, Преславъ и Патлейна, Мадарскиятъ конникъ и др., нѣкои авторътъ приписва на едно ориенталско, чуждо на византийското изкуство, което старитѣ българи, основателитѣ на българската държава, донесли съ себе си отъ Азия и, разбира се, насадили въ младата държава. Отъ това непосредствено излиза, че старитѣ българи сѫ се явили на Балканския полуостровъ съ една вече значителна материялна култура, която е била различна отъ византийската, и съ свои собствени строителни традиции, съ свое собствено изкуство. При широко разпространеното убеждение за малокултурностьта на старитѣ българи и при оскѫдицата на паметници отъ тази епоха, новата теория за ориенталското изкуство на старитѣ българи ще трѣбва да намѣри повече убедителни доказателства, за да се наложи. Въ това отношение опитътъ на г Филова има цена. Що се отнася до паметницитѣ отъ западното българско царство, все отъ сѫщата епоха, несъмнено по-послешни отъ тѣзи въ североизточна България, вече носятъ отпечатъкъ на византийския стилъ, особно въ мраморната скулптура — фризове и плочи, каквито има въ изобилие отъ VIII—IX в. изъ атонскитѣ монастири. Надали е далечъ отъ това влияние и посочениятъ отъ г. Филова мраморенъ фризъ отъ Преславъ.

Паметницитѣ отъ второто българско царство сѫ много повече и по-известни, и тукъ авторътъ е по-сигуренъ въ сѫжденията си относно развитието и достоинствата на българската черковна архитектура, живопись и художествена индустрия. Никакви останки, обаче, нѣма отъ тогавашнитѣ частни, граждански кѫщи, които биха ни помогнали да си представимъ всѣкидневния животъ на тогавашнитѣ българи. Още добре се помнятъ тритѣ стари кѫщици въ Търново, и г. Филовъ споменава за тѣхъ. Но и тѣ бѣха унищожени отъ землетресението. Авторътъ трѣбваше да даде тѣхнитѣ пла-

нове и по чужди аналогии да ги възстанови. Знае се, че вредомъ по градскитѣ центрове изъ Балк. полуостровъ частнитѣ кѫщи сѫ били въ онази епоха еднакви и то приблизително като горнитѣ. Дадената отъ автора арбанашна кѫща отъ XVII в. съвсемъ не дава представа за кѫща отъ старата епоха въ Търново Преди всичко арбанашкитѣ кѫщи сѫ съвсемъ чуждъ типъ, донесенъ отъ западъ презъ Албания. Още Каницъ споменува за тѣхъ, че му напомнятъ североиталиянскитѣ casteli, прототипъ на албанскитѣ кули въ Албания и западна Македония. Новото, което внася авторътъ въ този отдѣлъ на труда си, сѫ петь отъ миниатюритѣ на Манасиевата хроника, повечето отъ тѣхъ по-рано обнародвани (СбНУ. V, стр. 233). Г-нъ Филовъ надценява значението на тѣзи миниатюри по отношение на тогавашния битъ на българитѣ. Отъ тази страна тѣ бѣха правилно оценени на времето си отъ г. Кондакова (Македонія, стр. 35), и г. Филовъ трѣбваше да посочи и богатата орнаментика на нѣкои стари писмени паметници, кѫдето, наистина, е постигната по-голѣма самостойность и внесено нѣщо повече оригинално, отколкото въ миниатюрата. Въ това отношение трудътъ на г. Филова представя голѣма празнина. Художествената индустрия въ този отдѣлъ можеше да бѫде представена съ много повечо предмети, особено женски накити, като сребърни емайлирани гривни, прѫстени и др., за които съ положителность се знае, че сѫ работени отъ българимайстори. Щомъ авторътъ мисли, че златниятъ емайлиранъ диптихъ отъ XI—XII в. не е българска работа, а внесенъ отвънъ, не би трѣбвало да го вмѣства въ книгата си, ако и да се допусне, че българи-майстори сѫ работили такива диптиси по подражание.

Въ третия отдѣлъ сѫ разгледани по-новитѣ черковни постройки и живопись, а заедно съ това и черковната рѣзба, която достигна своя разцвѣтъ презъ тази епоха. За последната сѫ дадени доста и хубави образци. Пакъ за частната постройка, обикновената кѫща, е дадено много малко и то повечето чуждо — паянтови кѫщи отъ Охридъ и Самоковъ, каквито сѫ били въобще градскитѣ кѫщи изъ цѣлия Балк. полуостровъ по цариградски типъ. А чисто бълг. кѫщи, плодъ на оригиналното бълг. строителство, има много и то сравнително доста отдавна, отъ срѣдата на 18 в., въ планинскитѣ градове и села — Копривщица, Елена, Боженци, Жеравна, Медвенъ, Банско, Райково и др. Елементи на народенъ стилъ, както въ постройката — дървена или зидария — така и въ украсата ще намѣримъ тъкмо въ тия кѫщи. Авторътъ посочва само една такава кѫща отъ Дрѣново. Като говори за художествената индустрия отъ тази епоха, авторътъ пѫтьомъ споменава за нашитѣ народни шевици и металически накити, нѣкои отъ последнитѣ сѫ представени на таб. XXVI, XXVII и XXVIII. Наистина, шевицитѣ, ако и да включаватъ най-разнообразни по произходъ мотиви и орнаменти, въ вида, въ който сѫ оцѣлѣли до наши дни, можемъ съ право да смѣтаме като произведения на чисто българско народно художествено творчество. А що се отнася до металическия накитъ, голѣмо множество отъ неговитѣ видове още носи типиченъ ориенталски белегъ и право сочи неговия източенъ произходъ. Ориенталскиятъ металически накитъ е станалъ на близкия истокъ, тъй да се каже, международенъ: каквото носи българката — сребърни павти, колани, гердани, гривни, обеци и др., това се носи въ Сърбия, Гърция, Турция, Мала Азия, Арабия, Египетъ и др. Нѣщо повече, много отъ тия накити сѫ готови внесени между нашия народъ и на такива нѣкои екземпляри е попадналъ г. Филовъ, таб. XXVII и XXVIII, които

нищо не ни казватъ за българско златарство. Разбира се, има и досущъ оригинални форми, произлѣзли на мѣстна почва, каквото е напр. даденото кржжило на таб. XXVI, 2 отъ Габровско, което можемъ да изведемъ отъ старобългарска диадема. Такива екземплари би трѣбвало г. Филовъ да подбере повече. Ако такива грѣшки сж допуснати и по отношение на други паметници, особено иконитѣ, названието на книгата не е оправдано.

Вънъ отъ тѣзи съображения, това българско издание е много полезно, защото представя на широката публика събрани вкупомъ най-ценнтитѣ паметници на нашето старо изкуство.

С. К.

Ив. Д. Шишмановъ, Френската наука и „Веда Словена" съ особенъ огледъ къмъ критиката на Луи Леже. (Отдѣленъ отпечатъкъ отъ „Сборникъ" въ честь на професоръ Луи Леже). София, 1924. 4°, 76.

Проф. К. Иречекъ предсказа още въ 1876 г., че върху Верковичовата „Веда Словена" ще възникне цѣла литература (Исторія болгаръ. Одесса, 1878. 735, бел. 12). И наистина, отъ 1867 г. до днесъ ученитѣ още занимава въпросътъ за „Веда Словена", макаръ отколе да е развѣнчана тая мистификация, обаче нейното значение никой не може да откаже, като първа българска книга, която „заинтересува живо европейския ученъ свѣтъ за България и нейното минало: *първата българска книга отъ международно значение*", както пише г. Шишмановъ въ най-новата си отбелѣзана студия.

Известно е, че по въпроса за автентичностьта на „Веда Словена" ученитѣ се раздѣлиха на два враждебни лагера, на вѣрующи и скептици. Къмъ първия лагеръ спадатъ: Emil Burnouf, Albert Dumont, J. Šafarik, Auguste Dozon, Al. Chodzko, Leopold Geitler, Fligier, L. Podhorszky и Всеволодъ Ѳ. Миллеръ, а къмъ втория: Louis Leges, J. Jireček, K. Jireček, V. Jagić, Ал. Н. Пыпинъ, Вл. Ламанскій, М. Дриновъ, П. Р. Славейковъ, Ив. Д. Шишмановъ, А. Теодоровъ — Баланъ, Д. Матовъ и др. Въ студията си г. Ш. дава обстоенъ прегледъ на ведичкия въпросъ отъ самото му начало до днесъ не само възъ основа на това, което е писано по него, но главно по писма изъ архивата на Ст. И. Верковичъ. Тия документи за првъ пжть се печататъ и сж отъ голѣмо значение за пълното освѣтление на тоя въпросъ. Тѣ заематъ почти половината мѣсто отъ студията. Първитѣ две писма отъ Burnouf сж писани на италиянски езикъ, а всички други — на френски, съ изключение на едно отъ Dozona на срѣбски. Всичкитѣ писма сж 53, а именно: 2 отъ Burnouf, 2 отъ Dumont, 32 отъ Dozon и 17 отъ Chodzko. Малка часть отъ тѣхъ не сж предадени изцѣло — въ извлѣчения.

Единъ отъ първитѣ скептици за автентичностьта на „Веда Словена" е билъ Louis Leger. За неговитѣ възгледи по тоя въпросъ г. Ш. посветява 20 страници (20—40) въ студията си. Още 29-годишенъ Л. Леже напечатва една критична студия подъ заглавие Les chants bulgares du Rhodope d'après un travail de Mr. Dozon въ „Revue politique et littéraire" отъ 17 ноемврий 1873 съ характерното испанско мото: De todas las cosas seguras, la mas segura es dudor = отъ всички сигурни нѣща, най-сигурното е да се съмнява човѣкъ. Въ тая студия Леже говори по две писма отъ Верковича до Нилъ Поповъ, председатель на славянската етнографска изложба въ Москва презъ 1867 г., до когото Верковичъ телеграфиралъ отъ Сѣръ за откритието за

старата българска епопея „Женитбата на Орфея“, както и за казаната пѣсень по анкетата на Dozona, изложена въ два рапорта. Той окончателно не се произнася за фалшивото откритие на Верковича, понеже нѣмалъ на разположение самитѣ пѣсни, затова очаквалъ съ нетърпение да се напечататъ. Следъ една година излѣзълъ отъ печатъ първиятъ томъ на „Веда Словена“, и Леже напечаталъ статията Un essai de mystification littéraire, le Veda Slave въ Лозанското списание„ Bibliothèque Universelle“, 1876. Въ тая статия той разглежда главно пѣснитѣ въ I томъ на ,,Веда Словена“ и се произнася за тѣхъ така: ,,Веда Словена“ не е толкова ведична, колкото би могло да се вѣрва. Невежествениятъ мистификаторъ, който иска да ни наложи своитѣ мними открития, е разчиталъ очевидно върху съучастието на ония, които разбиратъ нѣщо in slavicis. Той обаче е излъгалъ, и „това не е трудно да се докаже“. Нататъкъ разглежда предговора на ,,Веда Словена“, характеризира Верковича, като търговецъ на ,,антики“ и абсолютно невежественъ, и лошия преводъ на пѣснитѣ въ I томъ на френски езикъ, извършенъ отъ J. Šafarik. Статията си завършва съ едно писмо отъ К. Иречекъ изъ Прага отъ 15 юний 1875, въ което му пише, както баща му, така и той е напълно убеденъ, че ,,Веда Словена“ е мистификация.

Студията на г. Ш. завършва съ анкетитѣ, които Министерството на народното просвѣщение е предприемало съ двама помаци въ Родопитѣ, както и тѣзи на самия Верковичъ, който на два пжти споходилъ Родопитѣ, да разпита самитѣ пѣвци, отъ които ужъ е записвалъ Ив. Гологановъ пѣснитѣ. Въ края на краищата, г. Ш. дохожда до заключение, че Верковичъ не е фалшификаторъ на ,,Веда Словена“, а подмаменъ отъ Ив. Гологановъ, мнение изказано отъ него по-рано въ студията му Glück und Ende einer berühmten litterarischen Mystification: Веда Словена, печатана. въ „Archiv für slavische Philologie“ XXV, 1903. До сжщото заключение дойдохъ и азъ въ своята анкета презъ 1915 г. (вж. моя Показалецъ II, 31—38)

А. П. Ст.

Проф. А. Иширковъ, Карта на сегашная Болгарія Θракія Македония и на прилѣжащитѣ земли. Въ 4 листове. Рисувалъ, писалъ и литографиралъ Александръ Х. Руссетъ. Страсбургъ, 1843. Съ пояснителни бележки отъ. — (Географска библиотека № 4). София, 1924. 8°, 12 + приложение на картата.

Картата на Александъръ Х. Руссетъ отъ 1843 година, която е възпроизвелъ отъ оригинала нашиятъ Географически институтъ и къмъ която г. проф. А. Иширковъ дава обяснителни бележки, представя голѣмъ интересъ не само като документъ отъ ранна епоха, но и поради вложената въ нея картографска техника. Тя може да служи за добъръ образецъ и на днешнитѣ наши картографи, както казва г. Иширковъ.

Картата на А. Х. Руссетъ е запазена у насъ въ два екземпляра: по единъ въ Народния етнографски музей и Народната библиотека въ София. Възпроизведенъ е екземплярътъ отъ музея. Той е голѣмъ 105 × 84 см.

Подъ заглавието на картата А. Х. Руссетъ е отбелѣзалъ: „сасъ иждивеніето на Г-на Димитрія Хаджи Руссета издана, въ ползата на новосоставленото въ Русчукъ славеноболгарско Училище“. Отъ добавката къмъ обяснителнитѣ бележки на г. И. разбираме, че издательтъ Димитрия Хаджи Руссетъ е билъ баща на Александра, живѣлъ и умрѣлъ въ Брашовъ. Не-

говитѣ недвижими имоти били наследени отъ роднинитѣ му, а на Русенското училище оставилъ 10,000 flor. сребърни. Синъ му Александъръ Хаджи Руссетъ, известенъ само като Хаджи Александъръ, споредъ едно писмо отъ Букурещъ на Хр. Георгиевъ отъ 13.II. 1862 до Найденъ Геровъ, Г. С. Раковски билъ въ споразумение съ Хаджи Александъръ да изработи нова карта на България. За тая цель Раковски щѣлъ да пжтува въ България и Македония — да събере сведения за числото на жителитѣ въ тѣхъ, които да послужатъ и на А. Х. Руссетъ, защото той работилъ пространна история на българския народъ. За жаль, А. Х. Руссетъ умрѣлъ въ ноемврий 1861, та картата и историята не можли да бждатъ изработени. Интересно е, че по това време се обажда отъ Прага и В. Д. Стояновъ съ писмо отъ 25/13 октомврий 1861 до Раковски, въ което му съобщава, че приготвилъ карта на „Ѥвроп. Турциѩ“ и дава на нея скица въ чертежъ. Между друго, той го пита, „дали бывa Блъгариѩ, Тракиѩ, Македон. и чясть отъ срѣдниѩ Албаниѩ да имжтъ ѥдно общо имя (, къто сж, особонно прьвиты тры областы, населени собственно отъ Блъгары и до днесь,) — Блъгарско“ (Арх. на Раковски № 7357 — въ Софийската народна библиотека). Въ скицата на Стоянова Албания е написана „Албаниѩ или Вехта Блъгариѩ“, а Тракия — „Рѹманиѥ или (Тракиѩ)“.

Отъ проучването на европейскитѣ карти, излѣзли преди 1843 год., г. И. открилъ, че картата на А. Х. Руссетъ е копие отъ картата на Lapie подъ насловъ: Carte générale de la Turquie d'Europe etc. Paris, 1822 съ масщабъ 1:800,000, съ сжщитѣ граници, но съ половина намаленъ масщабъ — 1:1,648,000. Картата на А. Х. Руссетъ не само се различава по намаления масщабъ отъ тая на Lapie, но е промѣнилъ и заглавието ѝ: вм. Генерална карта на Европейска Турция, както е у Lapie, той я нарекълъ, Картата на сегашная Болгарія и пр. Съ това той е изразилъ, както пише г. И., своя патриотизъмъ и добро схващане въ обсега на българскитѣ земи.

Областнитѣ граници на България, Тракия и Македония въ картата на А. Х. Русетъ не сж навредъ точни. Само южната граница на Македония е вѣрно закржглена, като я продължилъ по р. Бистрица (Индже Карасу) до нейното устие въ Солунския заливъ, и източната граница на Македония, като я прекаралъ по р. Места. Погрѣшно отнася Охридъ и Дебъръ къмъ Албания, както и други нѣкои селища къмъ други области и държави, за които г. И. говори на стр. 6—7. — Нататъкъ г. И. говори за пропуснати географически имена, грѣшки въ предаването имъ, каквито ги има и у Lapie, впрочемъ, нѣкои изправени у А. Х. Русетъ, като напр. Севлиево вм. Selvi, Прилѣпъ вм. Perlépé, Троянъ вм. Traian и др. Интересно е, че гр. Тетевене е написано Тетово у Lapie и у А. Х. Русетъ. По-рано името Тетевене се е изговаряло Тетовене и произлиза отъ македонския градъ Тетово (Д. Д. Стойчевъ, Тетевенъ. Минало и днесъ. София, 1924. 6—8). По тоя случай г. И. си задава питане, дали сръбскиятъ държавникъ Н. Пашичъ, да прикрие своя български произходъ отъ Тетевенско, разправялъ, че е отъ Тетово въ Македония (пъкъ и тамъ сж българи!), или е запазенъ споменъ за старото име на Тетевене въ рода на Пашича?

Следъ като г. И. навежда причинитѣ за вмъкнатитѣ грѣшки въ картата на А. Х. Русетъ и руското влияние по написването на имената (8—9 стр.), анализува източницитѣ, отъ които се ползувалъ Lapie resp. А. Х. Русетъ (10—12).

Въпреки нѣкои грѣшки въ картата на А Х. Русетъ, повтарямъ, тя е много цененъ документъ. Тя се появява много рано — въ 1843 год., когато никой другъ отъ балканскитѣ народи не е притежавалъ, па и много отъ голѣмитѣ и високо напреднали европейски народи нѣмали такава карта. Ценна е още и по това, че въ нея сѫ предадени нѣкои стари имена на наши селища. Така напр. гр. Струга е отбелѣзанъ съ старото си име Стронга, старобългарски стрѫга, полски Strąga и значи стрѫга, овчарска ограда, кошара за овци (вж. Fr. Miklosich, Ethim. Wörterbuch. Wien, 1886 326 — подъ думата *Stronga*).

Новото издание на картата отъ Александъръ Хаджи Русетъ е ценень приносъ за нашата нашата наука отъ нѣколко страни. Българското географско дружество, чисто издание е. заслужава похвала за това си дѣло. Ние най-горещо препорѫчваме тази карта на българското общество и желаемъ да намѣри широко разпространение.

А. П. Ст.

Д-ръ Геза Фехеръ, Прабългарската култура споредъ маджарски източници. София, 1924. 8-°, 16.

Тази брошурка е едно малко извлѣчение отъ по-голѣмото съчинение на г. Фехеръ Bulgarisch-ungarische Beziehungen in dem V—XI Jahrhunderten. Budapest, 1921. Тезата на автора е, че старитѣ българи сѫ дошли на Балк. полуостровъ съ вече доста развита култура, много нѣщо отъ която сѫ заели унгарцитѣ. За доказателство на това авторътъ привежда запазеното и до днесь у маджаритѣ и записано отъ стари хронисти предание за двамата братя Хуноръ и Мадяръ, които отвлѣкли женитѣ и дъщеритѣ на Беларовитѣ синове, между които сѫ били и дъщеритѣ на алански князъ Дукло. Хуноръ взелъ едната, а Мадяръ — другата за жена. Отъ тѣхъ произлѣзли всички хуни и маджари. Въ това предание имената Беларъ (българъ) и Дукло сѫ български. Излиза, че маджаритѣ сѫ живѣли нѣкога въ съседство съ старитѣ българи и аланитѣ, споредъ автора, въ Кавказъ. Друго доказателство сѫ старотюркскитѣ елементи въ маджарския езикъ, които сѫ заети отъ езика на старитѣ българи. Така цѣлата терминология на земледѣлието е заета отъ прабългарски езикъ. Това показва, че маджаритѣ преди съседството си съ българитѣ не сѫ познавали земледѣлието и че сѫ го заели отъ тѣхъ. Следи отъ това културно влияние могатъ да се посочатъ и въ други области на поминъка. Въ втората часть на книжката авторътъ разглежда културнитѣ влияния на българското владичество въ маджарско, влияния сравнително много по-късни, за които има много по-достовѣрни данни.

Въпросътъ, за който г. Филовъ само загатва въ книгата си и който г. Фехеръ поставя съ редица аргументи е много важенъ за насъ българитѣ и горепосочената книга възбужда голѣмъ интересъ.

С. К.

Македонски Прегледъ. Списание за наука, литература и културенъ животъ. Издава Македонскиятъ наученъ институтъ. Година I кн. II. София, 1924. 8°, 180.

Весть за книжка I на това списание се даде въ I и II кн. отъ тази година на сп. „Известия“ (49—50 стр.). Втората книжка съдържа следнитѣ трудове: проф. Н. В. Златарски, Къмъ историята на мънастиря Св.

Наумъ въ Македония (1—14 стр.); проф. Ж. Радевъ, Географска и етнографска Македония. Срѣдецътъ на Балканския полуостровъ (15—38); Хр. Шалдевъ, Градъ Прилѣпъ за своитѣ училища (39--51); В. Друмевъ, Изъ споменитѣ на две учителки въ Македония (52—66); А. П. Стоиловъ, Единъ документъ по църковната борба въ с. Доленъ, Неврокопско (67—70); П. Чилевъ, Едно писмо на Константинъ Миладиновъ до архимандритъ Хрисантъ (71— 73); Калчо Деляковъ, Български народни пѣсни отъ Костурско (74—84); проф. Л. Милетичъ, Въ полуразрушения Мелникъ. Пжтни бележки отъ 1914 година (85—104); Г. Вестителевъ, Градъ Воденъ (105—122); и Хр. Коцевъ, Страници изъ споменитѣ ми (123—142). Следъ тия трудове сж дадени обстойни оценки на книгитѣ: 1) отъ проф. Л. Милетичъ на Les parles de Nivica et de Turija (Macédoine occidentale). Par A. Vaillant. Paris, 1924 (143—147); 2) отъ проф. Ив. А. Георговъ на The Nations of To-day. A New History of the World. Edited by John Buchan. Bulgaria and Romania (147—157) и 3) отъ д-ръ Кр. Дрончиловъ на Eine geologische Kartierung im mazedonisch-albanischen Grenzgebiet beiderseits des Ochrida-Sees. Von Fritz Goebel. Leipzig, 1919 (158—163).

Съдържанието на статиитѣ и рецензиитѣ е предадено въ резюме на френски езикъ на стр. 164—180.

Отъ напечатанитѣ статии въ тази книжка съ етнографско съдържание сж статията на проф. Ж. Радевъ за географията и етнографията на Македония и народнитѣ пѣсни отъ Костурско, записани отъ К. Деляковъ. Статията на г. Радевъ е написана научно-популярно и въ нея разглежда три важни въпроса отъ географията и етнографията на Македония, а именно: 1-о общъ прегледъ на Балканския полуостровъ въ морфо-географско отношение; 2-о исторически и геоморфологични особности на земята, обитавана отъ македонскитѣ българи, като срѣдище на полуострова и 3-о културнитѣ влияния и зони върху срѣдеца на етничнитѣ нашествия и влияния и картина на бждащата политическа сждба на Македония. Тѣзи въпроси г. Радевъ разглежда обстойно отъ географско и етнографско гледище и въ края на статията си дава заключение, че само единна Македония, като географско понятие и като географско единство може да носи въ себе си залозитѣ за необходима политическа и стопанска стабилность. Автономна Македония ще бжде вжзеленъ пунктъ на всички балкански държави — България, Югославия, Албаниия и Гърция.

Г-нъ Калчо Деляковъ дава 23 народни пѣсни отъ костурския говоръ, записани лично отъ него и слушави отъ жени-преселници изъ костурски села въ Пловдивско. Записани сж фонетически съ ударения. Пѣснитѣ сж кратички, но съ интересно съдържание. Мотивитѣ почти на всички сж известни. Така, пѣсень 11 — „Сестра отравя брата си съ змийнъ ядъ“ — е отъ мотива „Сестра отровница“, за който посвещавамъ тукъ специално изследване (стр. 60 сл.); п. 12 — „Зазиждане живъ човѣкъ въ основитѣ на мосгъ“ — срв. моята студия (ПСп. LXIII) и на М. Арнаудовъ (СбНУ. XXXIV); п. 13 — „Змия въ пазуха — кемеръ жълтици“ — е известна въ много вариянти (вж. моя Показалецъ I и II бр. 177; Бончевъ № 88 и 97; Ястребовъ 87 и 348; сп. „Мисъль“ I (1887) 252; „Книж. за прочитъ“ и пр. I 29; Илиевъ № 18 и 30; Шапкаревъ № 179, 558 и 693; Стоиловъ I № 40; „Жива Стар.“ I 88—9 и III 26—27; Драгановъ 126; „Славиеви гори“ VII 49; Върбянски № 104; П. Михаиловъ

№ 79, 112, 150 и 151; СпБАН. VI 130—131; СбНУ. I 22, II 61, 33 и 37. VII 70, VIII 19, XIII 10, XXI 30, XXII—XXIII 23 и др.); п. 14 — „Живъ мъртвецъ“ — (срв. моята студия въ „Сборникъ“ Ив. Д. Шишмановъ, София, 1920); п. 19 — „Йова́нъ и пи́ле соколо́во“ — (срв. варията на тоя мотивъ въ сп. „Известия“ IV кн. I и II 43 стр. къмъ № 3 — бележката) и др. Много интересна е последната пѣсень подъ брой 23 — „Пойди Крачуна“. Тя произлиза отъ с. Нестрамъ (Костурско) и брои 7 стиха, размѣръ 4+4. Отъ съдържанието ѝ се разбира, че „крачун“ замѣства Коледа — олицетворение на праздника Рождество Христово. Думата „крачун“ е празникъ, приличенъ на латинската brumalia (bruma = brevissima — кратки, найкратки). Тая дума се среща у всички славянски народи: български крачун, словенски kračún, староруски корочюнъ, новоруски корочунъ, карачунъ, бѣлоруски корочунь, малоруски керечунъ, крачунъ, сръбски крачуниште (вж. Fr. Miklosich, Etym. Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien, 1886. 130 и D-r Hanuš Máchal, Nákres slovanského bájesloví. Praha, 1891. 188). Отъ славянитѣ думата е преминала у маджаритѣ подъ име karácson и у ромънитѣ — krăčun, а не обратно, както мисли Шухардтъ (Archiv für sl. Philologie IX 526—527). У бѣлорруситѣ „крачунъ“ е скречъ, преждевременна смърть, докато у всичкитѣ други славянски народи, както и у маджаритѣ и ромънитѣ, значи Коледа, Рождество Христово. По поводъ на бѣлоруското значение на „крачуна“, като скречъ, преждевременна смърть, Миклошичъ (op. cit.) вижда нѣкакъвъ признакъ на смъртьта, който е билъ замѣненъ отъ християнската Коледа (срв. Л. Милетичъ, СбНУ. II 205). Въ първия Новгородски лѣтописъ подъ 1143 г. четемъ: „стояше вся осенна дождеви отъ госпожина дня до корочюна тепло, дъжгъ; и бы вода велика вельми въ Волхове и всюду“. Излиза, че у руситѣ въ старо време, „крачунь“ е билъ предѣлната дата за зимното слънчово обръщение, както мисли Ашботъ (вж. Archiv für slav. Philologie IX 695). А споредъ моитѣ сведения, въ М. Търново „кърча́н“ казватъ на времето отъ 20 май до 30 юний: тоя месецъ се тачи отъ овчаритѣ, за да не хваща кърлешъ овцитѣ.

А. П. Ст.

Dr. Milovan Gavazzi, Sator-formula („Narodna Starina“ II кн. 39—46).

Господинъ М. Гаваци въ тая студия подлага на разглеждане известната магическа sator-формула Тази формула въ квадратъ съ 25 букви, всѣка страна по 5 букви и на всѣка страна да се чете думата sator, а по срѣдата — другитѣ четири думи, както е изобразена тукъ:

s a t o r
a r e t o
t e n e t
o t e r a
r o t a s

Употрѣбява се при лѣкуване, като се записва на хартия или на кора хлѣбъ, а сѫщо и за амулетъ. Въ единъ български народенъ лѣкарственикъ отъ 1863 г. тая формула, записана на хлѣбъ, употрѣбява се за бѣсъ: „шатора татора ритора ритопера рититупера тупера ритасъ за бесъ и ис-

целеніе аминъ" (И. Бакаловъ, Материали изъ областьта на българската народна медицина, Сб*НУ*. XII 352).

Тая формула срѣщаме въ цѣла Европа, Азия, Африка и Америка. Най-стари свидѣтелства за нея сж записитѣ въ нѣколко копски бронзови амулети отъ 4—5 столѣтия слѣдъ Христа, намѣрени въ Мала Азия.

За значението на думитѣ въ тая магическа формула сж се изказвали нѣколко тълкувания, но нито една задоволява науката. На тѣхъ се спира и г. Гаваци. Отхвърля всички тълкувания, като по-обстойно разглежда обяснението на S. Seligmann, Die Satorformel („Hessisch Blätter für Volkskunde". Band XIII 154 — Leipzig, 1914), споредъ когото предметната формула трѣбва да е била въ свръзка съ амулетната формула „ruach", която значи духъ.

У южнитѣ славяни формулата sator (сатор, шатор) срѣща се въ паметницитѣ отъ XVII в., но не и по-рано. Г-нъ Гаваци посочва нѣколко паметника отъ казания вѣкъ у хърватитѣ и сърбитѣ, писани съ латиница и кирилица, както и въ единъ глаголически отъ Далмация, въ които е отбелѣзана тази формула. Интересно е, че тая формула се употрѣбява у народа и днесъ въ Сърбия и Босна противъ главоболие, която вражалкитѣ по три пжти изговарятъ на болния, или пъкъ я записватъ на три хлѣба, коритѣ на които изяжда болниятъ.

Въ края на студията си г. Гаваци се спира на въпроса, по кой пжть е пренесена формулата у южнитѣ славяни на Балканския полуостровъ. Предполага два пжтя: единъ отъ западъ чрезъ Истрия, другъ отъ югъ или изтокъ. На последния особно наблѣга, понеже тя се срѣща предимно у православнитѣ народи. И наистина, последниятъ пжть е по-вѣроятенъ — пренесена е чрезъ преводни лѣчебници отъ оригинални грыцки; гърцитѣ пъкъ сж я заимствували отъ източнитѣ народи — отечеството на по-вечето амулети.

А. П. Ст.

Dr. Jiří Polívka. Súpis slovanských rosprávok. Sväzok II. V Turčianskom Sv. Martine, 1924. 8°, 494.

За първата свезка отъ този обширенъ трудъ на г. проф. Иржи Поливка съобщихъ въ III и IV книжка отъ III годишнина на сп. „Известия" (вж. 153 стр.). Втората свезка е продължение на първата — приказки съ свръхестествени сили. Въ нея сж наведени 28 (бройки 3—30) мотива на приказки съ много варянти къмъ тѣхъ и сравнителна литература. При всѣки мотивъ вещата редакция на г. Поливка прави силно впечатление съ изтъкването на чело отъ всѣки приказенъ мотивъ основния елементъ и последовното развитие на варянтитѣ, било направо отъ първичния мотивъ, или отъ неговитѣ варянти.

По-научно издание на народнитѣ приказки, каквото е това на словашкитѣ приказки подъ редакцията на г. Поливка, днесъ не можемъ да очакваме, пъкъ и дълго време не може да се очаква при днешното положение на научнитѣ въпроси. Ако всѣки отъ славянскитѣ народи постжпи по метода на г. Поливка, да събере и издаде своитѣ народни приказки. славянството предъ науката, въ тая область, достойно ще се представи, Дано примѣрътъ на г. Поливка се последва и въ другитѣ славянски страни.

А. П. Ст.

Prof. Dr. Gustav Weigand, Ethnographie von Makedonien. Geschichtilch-nationaler, sprachlich-statistischer Teil. Mit einem Trachtenbild, Leipzig, 1924. 8°, 104.

Въ тази си нова книга авторътъ най-напредъ ни разкрива въ сбита форма историческата сѫдба на Македония. Споредъ него, историята заварва най-старото население на Македония — сѫщинскитѣ македонци, отъ неопредѣленъ индоевропейски произходъ, вече смѣсени съ тракийски и илирски племена. Гърцитѣ отъ своитѣ колонии сѫ могли да укажатъ само едно културно, а не етническо влияние, още по-малко пъкъ римлянитѣ. Великото преселение на народитѣ е изложило страната на временнитѣ нашествия на готи, вандали и хуни, следъ които идатъ славянитѣ въ такова множество въ обезлюдената страна, че мѣстното орѣдѣло население е погълнато отъ тѣхъ. Страната е била напълно славянизирана съ старобългарския езикъ, така че масата на населението си остава и до день днешенъ по езикъ българска. При Стефана Душана сръбското етнично влияние е закачило намѣсте северна Македония, а езиковото малко и по́ на югъ, безъ обаче да се измѣни въ нѣщо характерътъ на езика. Гърцитѣ сѫ живѣли по градоветѣ и по една тѣсна ивица край морето, но дори въ градоветѣ повечето се срѣщатъ погърчени, отколкото чисти гърци. Въ вѫтрешностьта, въпреки пропаганда съ училища и черкви, не сѫ могли да постигнатъ трайни резултати. Презиранитѣ български селяни сѫ запазили национално самосъзнание. Така е било до идването на турцитѣ. Последнитѣ заематъ плодороднитѣ полета, а населението е изтикано по хълмисти и планински мѣста. Въ ново време, следъ като Тесалия станала гръцка, много турски бѣжанци отъ тамъ се настанили по македонскитѣ градове. Въ северна Македония пъкъ, откѫдето много християни се преселили въ Унгария, се настанили подъ турско покровителство мохамедани албанци. Всички други по-късни етнически елементи, като евреи, аромъни, черкези, татари, цигани, ерменци иматъ само локално значение. Въ сѫщата глава авторътъ разкрива произхода на българи, власи и албанци, последнитѣ отъ траки, а не отъ илирийци, както е прието, и следъ това положението на Македония подъ владичеството на българитѣ (първото и второто царство), подъ това на гърцитѣ, сърбитѣ и турцитѣ.

Въ втората глава авторътъ дава много интересни характеристики, почиващи на дълги и вѣрни наблюдения, на народноститѣ, които населяватъ Македония — на гърцитѣ, българитѣ, аромънитѣ, албанцитѣ, турцитѣ и какви сѫ тѣ въ разнитѣ си занятия: българинътъ като земледѣлецъ и занаятчия; гръкътъ като търговецъ, духовникъ, земледѣлецъ; турчинътъ като чифликчия, земледѣлецъ, занаятчия, войникъ, чиновникъ и овчарь; аромънецътъ като овчарь, кираджия, занаятчия, търговецъ и пр. и пр.

Въ третата глава авторътъ разглежда езика, езиковитѣ граници и разпространение на разнитѣ националности въ Македония. Като констатира голѣмото влияние на турския езикъ, не литературния, а простонародния, който чрезъ армията е билъ навредъ разпространенъ върху балканскитѣ езици, най-вече въ тѣхния речникъ, изтъква общитѣ характерни черти на албански, ромънски и български езикъ. Тѣзи особености, като запоставенъ членъ, изчезнали падежни форми, образуване на бѫдаще време, обуславатъ тѣзи езици като специално балкански езици. Авторътъ твърди, че езикътъ на най-разпространеното — българското население въ Македония — е чистъ български езикъ. За доказателство на това авторътъ цитира книжката на

аромънеца попъ Данаила отъ Москополосъ, цвѣтущъ аромънски градъ въ Албания, близо до Корча. Книжката, писана въ 18 в., съдържа проби отъ говоримитѣ въ Македония езици: новогръцки, влашки, български и албански. За сръбски езикъ и дума не става, защото никой въ Македония не е говорилъ този езикъ. Авторътъ съпоставя български текстъ въ тази книжка съ общо български и ясно се вижда, че езикътъ на македонцитѣ и българитѣ е единъ и сжщъ. По-нататъкъ авторътъ дава и единъ разказъ на сръбски езикъ съ преводъ на български отъ битолско и на български отъ западна България. Ясно се вижда, че последнитѣ сж наречия на бъл. езикъ, съвсемъ различни отъ сръбски езикъ. За по-голѣма убедителность, че македонцитѣ сж българи и че тѣхниятъ езикъ е български, авторътъ привежда и авторитетното мнение на нѣкои чужди учени. Като очертава точно границитѣ между български езикъ, отъ една страна, и гръцки, албански и сръбски езикъ, отъ друга, авторътъ дава единъ пъленъ прегледъ на населението въ градоветѣ. Накрай авторътъ заключава, че една автономна Македония, разбира се, съ Солунъ, между Бистрица и Дринъ на западъ, Места на изтокъ и Шаръ и Карадагъ на северъ, би било най-щастливото разрешение, което ще задоволи македонскитѣ населения и ще прекрати кървавитѣ възстания.

Тази книга на именития професоръ, плодъ на лични наблюдения и дълги проучвания и на едно искрено желание да се изтъкне самата истина, ще разсѣе много превратни понятия по македонския въпросъ и ще намѣри най-радушенъ приемъ у насъ.

С. К.

Сказки по фолклора. По покана на народнитѣ университети при читалищата въ Ст. Загора, Сливенъ и Пловдивъ презъ м. ноемврий т. г. А. П. Стоиловъ е челъ въ казанитѣ три града сказки по фолклора на теми: „Магиитѣ и тѣхното обяснение“, „Произходъ и употрѣба на амулетитѣ (хамайлиитѣ, мускитѣ)“ и „Жената като хероиня споредъ народната поезия“. Въ тѣзи сказки Стоиловъ е гледалъ въ популярно изложение не само да запознае слушателитѣ съ най-новитѣ научни обяснения по тѣзи теми, но е и подканялъ любители отъ публиката на народното ни творчество да събиратъ материяли отъ него. Въ желанието си, да се услужи на науката, Стоиловъ е давалъ упжтвания на нѣкои охотници, какъ да се записватъ фолклорни материяли.

Да се държатъ публични сказки по фолклора, е отъ голѣма полза, защото не само се изнасятъ ценноститѣ отъ народната словеность предъ градското население, което лека по-лека се отчуждава отъ нея, но сжщевременно се постига и друга цель: ще се възбуди интересъ у нѣкои лица да се предадатъ на тая наука, отъ каквито тя се много нуждае.

Славянски институтъ въ Лондонъ. При лондонския университетъ (King's College) е основанъ славянски институтъ въ 1920 г. по подобие на Парижкия „L'institut d'Etudes Slaves“, основанъ отъ покойния проф. Ernest Denis. Лондонскиятъ институтъ е основанъ отъ R. W. Seton Watson и Bernard Pares. Цельта на института е да запознае англо-американския свѣтъ съ историята, филологията и правото на всѣки славянски народъ. Въ института сж избрани за членове видни учени отъ славянския свѣтъ. Ме-

жду членоветѣ фигуриратъ и имената на кн. Д. Святополкъ Мирскій, Евгеній Ляцкій (професоръ по руска история въ Пражкия университетъ), В. Шульгинъ (професоръ въ Киевския университетъ), Сергій Булгаковъ (професоръ въ Московския университетъ), Ferdo Šišić (професоръ въ Загребския университетъ), М. Гавриловић (професоръ въ Бѣлградския университетъ), Josip Drachovský (професоръ въ Пражкия университетъ), St. Kutzera (професоръ въ Краковския университетъ) и др. За жаль, само българската наука не е представена въ тоя институтъ!

Етнография въ Софийския университетъ. Презъ зимното полугодие на 1924-1925 учебна година въ историко-филологическия факултетъ на университета, споредъ разписа на лекциитѣ, ще четатъ лекции по етнография двама преподаватели: г. проф. Ст. Романски — Славянска етнография и г. проф. Йор. Ивановъ — Български народни пѣсни.

Българска етнография
за 1924 година

Ангеловъ, Б. Българска литература. Часть II. Исторически очъртъ на новата българска литература отъ от. Паисия до днесъ. София, 1924. 8-о, 399. — *Критика* въ *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 7 и 8, 628—638 (Вел. Йордановъ).

Арнаудовъ, проф. М. Произходъ и смисълъ на българскитѣ народни обичаи. *Проломъ* II кн. 17 и 18, 509—517.
— Студии върху българскитѣ обреди и легенди. Часть I—II (Университетска библиотека № 38). София, 1924. 8-о, 548. — *Оц.* въ *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 9, 853—859 и въ в. *Зора* VI бр. 1641 отъ 5.XII. (Ст. Станимировъ).

Бакаловъ, П. Окамененитѣ животни въ народнитѣ вѣрвания и приказки. *Природа* XXV кн. I 12—14.

Weigand, Dr. Gustav. Ethnographie von Makedonien. Geschichtlich-national, sprachlich-statistischer Teil. Mit einem Trachtenbild. Leipzig, 1924. 8-о, 104. — *Оц.* въ *ИНЕМ.* IV кн. III IV 132—133 (С. К.); *Слово* III бр. 752 отъ 29. XI (А. Иширковъ); *Развигоръ* IV № 161; в. *Миръ* XXX бр. 7341 отъ 6. XII.; в. *Независима Македония* II бр. 88 отъ 12. XII. (Ив. Хаджовъ) и в. *Устремъ* II бр. 17 отъ 20. XII. (Д-ръ Ст. Младеновъ).

Вирляновъ, Михаилъ. Народната ни пѣсень. Сп. *Листопадъ* V кн. 5, 131—134.

Деляковъ, Калчо. Български народни пѣсни отъ Костурско. *Македонски Прегледъ* I кн. II 74—84.

Захариевъ, Г. Котленска сватба. *ИНЕМ.* IV кн. III и IV. 94—122.

Ивановъ, Йор. Трагедията на Голгота като обредъ. *Миръ* XXX бр. 7161 отъ 26. IV.
— Софийската черква Св. Недѣля — Св. Краль. *Миръ* XXX бр. 7165 отъ 3. V.

Иширковъ, проф. А. Карта на сегашная Болгарія Ѳракія Македонія и на прилѣжащитѣ земли. Въ 4 листове. Рисувалъ, писалъ и литографиралъ Александръ Х. Руссетъ. Страсбургъ, 1843. Съ пояснителни бележки отъ. — (Географска библиотека № 4). София, 1924. 8о, 12 + приложение на картата, — *Оц.* въ *ИНЕМ.* IV кн. III и IV. 126—128 (А. П. Ст.).

Йордановъ, Вел. *Оц.* на Северна Добруджа отъ М. Арнаудовъ въ *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 2 и 3, 237—240.

Камбуровъ, Ив. Нашиятъ музикаленъ фолклоръ. *Развигоръ* IV № 161.

Костовъ, Ст. Л. Антонъ П. Стоиловъ 1894—1924. *ИНЕМ.* IV I и II 1—24.

— Прелици, *ib.* 25—32.

— *Оц.* на Български народни обичаи и вѣрвания отъ Р. Славейковъ, *ib.* 49 (С. К.).

— *Оц.* на *Македонски Прегледъ* I кн. I, София, 1924, *ib.* 49—50 (С. К.).

— *Оц.* на Volkskundliche Bibliograhie für das Jahr 1920 von E. Hoffmann-Krayer, *ib.* 53—54 (С. К.).

Михайловъ, Панчо. Български народни пѣсни отъ Македония. — Съ предговоръ отъ проф. М. Арнаудовъ. София, 1924. 8-о, XV + 295. — *Оц.* въ *ИНЕМ.* IV кн. I и II 48—49 (А. П. Ст.); *Македонски Прегледъ* I кн. I 123—129 (проф. Ал. Балабановъ); *Независима Македония* II бр. 45 отъ 15. II. (Йорд. Бадевъ); *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 2 и 3, 235—238 (Вел. Йордановъ) и въ *Листопадъ* V кн. 5, 136—139 (Ар. Йовковъ).

Миховъ, Д-ръ Никола. Населението на Турция и България презъ XVIII и XIX в. Томъ втори. София, 1924. 8о, XIV + 382. — *Весть* въ *Учил. Прегледъ* XXII кн. 4, 339—343.

Младеновъ, Ст. „Лудо-младо". (Етимологични и семетични бележки). *ИНЕМ.* IV кн. I и II 33—36.

— *Оц.* на C. Boudouin de Courtenay, Echa stosunków polsko-rosyjschich w bylinach etc. *ib.* 50—51.

— *Оц* на Silviu Dragomir, profesor universitar, Vlahii şi Morlacii etc. *ib.* 52—53.

Protitch, André. L'architecture religieuse bulgare. Avec 65 figures dans le texte. Sofia, 1924. 8⁰, 71.

Радевъ, проф. Ж. Географска и етнографска Македония (Срѣдецътъ на Балканския полуостровъ). *Македонски Прегледъ* I кн. II 15—38.

Рачевъ, К. Бѣломорска Тракия. София, 1924. — *Оц.* въ *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 7 и 8, 997 (П.).

Романски, проф. Ст. Културноисторична и езиковна взаимность у балканскитѣ народи. *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 1, 1—12.

— *Критика* на André Mazon, Contes slaves etc. *ib.* 79—82.

Stoiloff, A. P. *Оц.* на André Mazon, Contes slaves de la Macedoine sud-occindentale étude linquistique; textes et tradution; notes de folklore. Paris, 1923. 8⁰, 236. въ *La Bulgarie* I № 162 отъ 2. I. = сп. *Сила* IV бр. 17—18, 233—234.

— Ethnographie Bulgare *La Bulgarie* I № № 209—211 отъ 3—5. III.

— Congrès des géographes et ethnographes slaves à Prague, *ib.* II № № 326—329 отъ 28—31. VII.

Стоиловъ, А. П. Рапортъ за научната ми командировка въ Бѣлградъ, Будапеща, Виена, Бърно, Прага, Лайпцигъ и Берлинъ. *Учил. Прегледъ* XXIII кн. 2 и 3, 29—37.

— Български фолклоръ въ чуждата литература, *ib.* кн. 4, 249—259.

Стоиловъ, А. П. Славянски вѣрвания за небесната дѫга. *ИНЕМ.* IV кн. I и II 37—41.

— Народни пѣсни отъ Леринско, *ib.* 42—44.

— Конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи въ Прага, *ib.* 54—60.

— Сестра отровница, *ib.* кн. III и IV 60—68.

— Двойни римувани думи. (Reimwörter), *ib.* 69—70.

— Нардни пѣсни отъ Неврокопско и Кукушъ, *ib.* 89—93.

— *Оц.* на сп. „Македонски Прегледъ“ I кн. II (София, 1924. 8⁰, 180) *ib.* 128—130.

— *Оц.* на Dr. Milovan Gavazzi, Sator-formula („Narodna Starina“ II кн. I 39—46), *ib.* 130—131.

— *Оц.* на Dr Jiří Polívka, Súpis slovanských rosprávok. Svázok II. (V Turčianskom Sv. Martine, 1924. 8⁰. 494), *ib.* 131.

— Сказки по фолкора, *ib.* 133.

— Славянски институтъ въ Лондонъ, *ib.* 133—134.

— Етнография въ Софийския университетъ, *ib.* 134.

— Българска етнография за 1924 година, *ib.* 135—137.

— Рѫкописната фолклорна сбирка на Найдена Геровъ. *Сборникъ въ честь на Луй Леже.* София, 1924. 169—198.

Стоинъ, Василъ. Къмъ българскитѣ народни напѣви. *ИНЕМ.* IV кн. III и IV 71—88.

Тодоровъ, В. Народни пѣсни отъ Жеравна, *ib.* кн. I и II 45—57.

Фехеръ, Д-ръ Геза. Прабългарската култура споредъ маджарски източници. София, 1924. 8⁰, 16. — *Оц. ib.* III и IV. 128 (С. К.)

Филовъ, Д-ръ Богданъ Д. Старобългарското изкуство. Съ 85 образа въ текста и 58 таблици въ фототипия и цвѣтна автотипия. София, 1924. 4⁰, 128. — *Оц. ib.* 123—124 (С. К.).

Чешмеджиевъ, Йос. *Родната ни музика.* В-къ *Устремъ* I бр. 19 отъ 15. IV.

— Македонската пѣсень и сърбитѣ, *ib.* II бр. 10 и 11 отъ 1 и 8. XI.

Шишмановъ, Ив. Д. Френската критика и „Веда Слвена“ съ особенъ огледъ къмъ критиката на Луи Леже. *Сборникъ въ честь на професоръ Луи Леже.* София, 1924. 4⁰, 76. — *Оц.* въ *ИНЕМ.* IV кн. III и IV. 125—126 (А. П. Ст.).

СЪДЪРЖАНИЕ
НА
ЧЕТВЪРТАТА ГОДИШНИНА (1924)

КНИЖКА I и II

КНИЖКА III и IV

TABLE DE MATIÈRES

DE LA

QUATRIÈME ANNÉE (1924)

FASCICULE I et II

FASCICULE III et IV

Известията на Народния етнографски музей излизатъ подъ редакцията на комитета при сѫщия музей всѣки три месеца въ книги отъ 2 до 3 печатни коли.

Годишно струватъ 60 лв., 1 книга 15 лв.

Всичко, що се отнася до редакцията и администрацията на списанието, се изпраща до Народния етнографски музей въ София.

Le Bulletin du Musée National d'Ethnographie de Sofia paraît, tous les trois mois en fascicules de 32 à 48 pages.

Abonnement annuel: 60 levas, à l'étranger 80 levas; prix du fascicule: 15 levas, à l'étranger 20 levas.

S'adresser aux Bureaux du Bulletin:

Le Musée National d'Ethnographie de Sofia.

СОФИЯ — ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА — 1924

TABLE DE MATIÈRES